

صلاحيت Salahiyat ਸਲਾਹੀਯਤ

مهمان ايشيتور: ڊاڪٽر روبندر ڪور بیدی
بیڈ پنجابی ڈیپارٽمنٽ
ایس جی ٹی بی ڪاليج
دہلی یونیورسٹی

اج، میرے پتا (جیہناں نوں اسیں سارے بھین-بھرا بہت شردھا اتے ستکار نال "پتاجی" کہہ کے سنبودھت کردے ہاں)، سورگواسی پرنسپل شانتی نارائن نے 110 سال دی عمر پوری کیتی ہوویگی - ایہہ گنتی پہلی نظر وچ معمولی چاودی ہے اتے نشچت طور 'تے اپنی زیادہ ہے۔ جنم دن اتے ورھے گنڈھ اس لئی کسے ہور دن وانگ سن، پر ساڈے ورگے پرانیاں لئی اتے میرے لئی نجی طور 'تے اس دے اکلوتے وجوں بچے ہوئے بچے، ایہہ اس نوں یاد کرن، میری نمر شردھانجلی بھیت کرن اتے سبھ توں ودھ اس دے ونشجاں نوں اس گل توں جانؤ کرواؤن دا دن ہے کہ اوہ کنا سنت، بدھیجیوی کولوسس اتے کلینتا دا پرتیک سی۔ واستو وچ، جویں کہ اوبناں وچوں بہت سارے لوک جو اسنوں جاندے سن اکثر ٹپنی کردے بن، اوہ اک پرانے پنرجنم وچ اک سنت سی، جس نے کیول اپنی تپسیا وچ ورام دے کارن منکھی روپ پراپت کیتا سی۔ ہر اک لئی اتے سمپرک وچ آؤن والے کسے وی ویکتی لئی اک اسادھارن پرووڈینس دا اک پرتکھ جھٹکا۔ اس دے نال اتے خاص طور 'تے اس دے بچیاں لئی اس دے مارگدرشن اتے سبھ توں پیاری دیکھ بھال ادھین پیدا ہوئے، پالن پویشن اتے پرپکتا پراپت کرن لئی خوشی ہے۔

کسے نوں ایہہ یاد رکھن دی لوڑ ہے کہ اسدی پہلی کتاب 1939 وچ پرکاشت ہوئی سی (جدوں اوہ تیبہ سال دے وی نہیں ہوئے سن) اتے اک اجیہے سمیں وچ جدوں بھارتیاں دوارا لکھیاں گنیاں کتاباں بازار وچ ایلبدھ نہیں سن اتے اس حد تک اسنے کوشش کیتی اتے اس نوں توڑن وچ کافی حد تک سفل رہا۔ ودیشی لیکھکاں دا ددبا جسدا ادوں تک بھارتی بازار 'تے لگبھگ ہے انت اتے مہتوپورن کنٹرول سی۔ ایہہ کہن دی لوڑ نہیں کہ کتاباں دی لڑی نہ صرف گنت لئی اس دے جنون دا پرتیبب سی، سگوں ودیارتھیاں دے مناں وچ اس نال جڑے ڈر نوں دور کرن دی اچھا دا اک پیٹینٹ پرگٹاوا وی سی۔ میرے چچیرے بھراواں وچوں اک (جو بعد وچ انڈین انسٹیٹیوٹ آف ٹیکنالوجی، کانپور وچ پروفیسر بن گیا سی اتے جس نال پتا جی دا اک وشیش بھاونامک اتے نال ہی نجی رشتہ سی)، جدوں کہ اس دیاں کتاباں وچ غلطی کرن دے اس دے لگپگ نرنتر جنون نوں دیکھ کے حیرانی ہوئی۔ -مفت، بڑے پیار نال اس گل دیاں ادابرناں دسدا ہے کہ کویں اسنے گنت دیاں شاکھاواں 'تے کتاباں لکھن

دا ادم کیتا جسدا اسنے ادھنن نہیں کیتا سی اتے کوین اکّ وار جدوں اوہ سی. سٹّ کارن منجے 'تے پئے ہوئے،
اسنے کجھ ہفتیاں دے عرصے وچّ، بناں کسے سمگری دے حوالے دے، "نمبر سسٹم" 'تے اکّ کتاب لکھی،
جو اوہناں کھیتران لئی اکّ مارگ-درشن پہل قدمی سی جتھے بن تکّ کوئی لیکھک، خاص طور 'تے بھارتی نہیں
سی۔ ادم کیتا - یاد رکھو کہ اسنے ایہہ اکّ اجیہے یگ وچّ کیتا سی جدوں لگبھگ سارا آؤٹپٹ ہتھ نال لکھنا پیندا
سی - آدھونک یگ دے کمپیوٹر اتے ہور تکنیکی سند بہت دور سن اصل وچّ اس اتے وی دکھائی نہیں دیندے
سن۔ بوریزن

سوہنی قہر گھمیرے گھیری

کامل شوق ماہی دامینوں

کرون مار جہانیں غرضال

مجنوں در دیوانہ لیلیٰ

ماہی یار آرامن مینوں

ماہی وانگو پھانہی ماہی

میں میں کرن سوہنے بکروٹے

ہاسم شاہ

(

ہاشم

ہاشم شاہ (جنم 1735 م و ت 1843) اک پنجابی لیکھک اتے صوفی [کوی سی، جو اپنی کہانی سسی پنو (جاں سسی پنو) لئی جانیا جاند ا ہے۔ اسد پر یوار پو تر شہر مدینہ توں پنجاب، بھارت آ گیا، جتھے اوہ امرتسر ضلعے دی اجنالا تحصیل دے سبھ توں وڈے پنڈ جگدیو کلاں وکھے رہن لگت پیا۔ ہاشم شاہ دا جنم 1735 جاں 1752 وچ جگدیو کلاں وچ ہو یا تے ساری عمر اسے پنڈ وچ ہی گزاری۔ اسنے سسی پنوں، سوہنی میوال اتے شیرین فرہاد نام دیاں تن کہانیاں "قصہ کاواں" لکھیاں۔

ہاشم، حکمت (ڈاکٹر)، کوئٹہ یونیس یٹنگ اتے پیری۔ مریدی دی پروارک پر مپرا دی پالنا کرن توں علاوہ، گزارا چلاؤن لئی ترکھان وجوں وی کم کردا سی۔ جدوں مہاراجہ رنجیت سنگھ اتے اس دے درباریاں نے ہاشم نوں سرپرستی دتی تاں اسنے ترکھان دا کتا چھڈ دتا۔ اس توں بعد، اسنے اپنا سارا جیون ادھیاتمک پر لپتیاں اتے سو پھیوادی (رہسوادی) کویتادی رچنا کرن لئی سمرپت کر دتا۔

16.....: مہمان کا ادارہ:

پروفیسر ڈاکٹر رویندر کور بیدی

2.9 ... : گرو تیغ بہادر: تیغ اور تیج کا ایک شاندار امتزاج

پروفیسر کلدیپ پاہوا

3. 16.....: نانک بنی میں کائناتی شعور:

ڈاکٹر رویندر کور بیدی

4. 27: سچائی کا تجسس:

ڈاکٹر ترویندر کور

5.34.....: بھائی ویر سنگھ: امن، بھائی چارے اور صنفی مساوات کے لیے ایک ویژنری

ڈاکٹر روپم جسمیت کور

6.39.....: ایک کہانی کا مجموعہ جو بدلتے ہوئے رشتوں کی کہانی بیان کرتا ہے "جھوٹ کے پار"

ڈاکٹر پرمجیت کور

7. 46.....: سوشل میڈیا اور نوجوان نسل:

ڈاکٹر سنیل

8. 51...: پنجابی لوک گیتوں میں مقامی اشعار کو کھولنا: جہلم اور چناب کے آس پاس کے علاقے:

ارمین کور آہوجا

9. 75.....: پنجابی گھروں سے غائب ہونا۔۔۔کنڈہ، گھوٹنا:

پرکاش سنگھ گل

10. 79.....: گھر کا محور - ماں:

'اسکھویندر کور' اسکھ

- 11100.....:پنجاب کا ورسا:
12. 101..... فن پرفارمنگ میں تعاون کرنے والا: اوما
13. 102..... پنجابی کی افزودگی کے لیے غیر ملکوں کا تعاون:
14. 103..... انسانیت کا مرکزی کردار:
15. 106 ... مہینے کا لفظ:
- 16.107..... پنجابی ڈگڈے دھینڈے بول:
17. 108..... گوجرانوالہ بنانے میں عظیم لوگ:
18. 109 مہینے کی شخصیت:
19. 111..... پنجاب کا نامور خاندان:
20. 114 خزانے کا کاروبار:
21. 115..... خزانہ تاریخی دستاویز:
22. 116..... کتاب کا جائزہ:
23. 121 نئی کتاب:
- 24 125 پروگرام اور تقریبات:

مہمان سہماؤک

ڈاکٹر. روندر کور بیدی
اسسٹینٹ پروفیسر، پنجابی وبھاگ
سری گورو تیغ بہادر خالصہ کالج
دلی یونیورسٹی، دلی

پنجاب پنجابی پنجابیت اکو ہوندمولک پرواہ دے اٹھ انگ بن۔ پنجابیت اک اجیہا سنکپ ہے جو پنجاب کہتے دے سبھیچار دے آر۔ پار سمایا ہویا ہے۔ پنجابی بندے دی سبھیچارک شناخت دا مول سروت پنجاب اتے پنجابی بولی ہے۔ کوئی وی دیش اپنے بھگول، بھاشا، لوکدھارا اتے سبھیچار دے سمیل وچوں ہی اپنی پچھان قائم کردا ہے۔ پر اجوکے دور وچ نوجوان پیڑھی پنجابی بھاشا، سابت، اتہاس اتے سبھیچار نالوں انجان ہو رہی ہے۔ اپنی مہان سبھیتا اتے وراثت نوں بھلکے پچھمی سبھیچار دے پر بھاو ادھین آ رہی ہے۔ جس کارن نیتک قدر۔ قیمتاں دی گھاٹ اتے اپنی بھاشا اتے سبھیچار پرتی اویسلاپن لگاتار ودھدا جا رہا ہے۔ اجیہے ہلاتاں پرتی سچیت ہون دی لوڑ ہے۔ جیکر اسیں اپنے ورثے نوں بچاؤنا ہے تاں ساتوں اپنی مات بھاشا اتے پنجابی سبھیچار نال سانجھ پاونی پویگی۔ کیونکہ جہڑیاں مندبھاگی قوماں اپنے اتیت بھاو اتہاس نوں بھلا دندیاں بن، اوہ اپنا ورتمان اتے بھوکھ وی گوا بیٹھدیاں بن۔ سبھیچار جیون وچوں اگمدا، ودھدا اتے پھیلدا ہے۔ ہر قوم کول اپنی مات بھاشا اتے سنسکرتی ہے، جو اسدی نویکلی تے ولکھن پچھان ستھاپت کردی ہے پر اوہ قوم اتینت ابھاگی ہے جو اپنے دیوے دے ہندیا سنڈیا اس دے چائن توں وانجھی رہ جاوے جاں اپنی سنسکرتی دے دیوے نوں بھلا بیٹھی ہووے۔ پنجابیاں کول اپنا دیوا بھاو اپنا مہان ورثہ ہے۔ ساڈی اپنی بھاشا، سابت تے سبھیچار ہے جسے ساڈی پچھان ہے تے ساتوں اس تے مان ہونا چاہیدا ہے۔ اپنی مہان وراثت دی سانجھ۔ سنبھال کردے ہوئے ہر پنجابی دا مکدس جیہا فرض بندا ہے کہ اسیں اپنی نوجوان پیڑھی نوں اپنیاں سبھیچارک قدران قیمتاں نال جوڑ کے رکھینے کیونکہ ساڈی خوش قسمتی ہے کہ ساڈے کول مدھکالی دور دا امیر گیان شاشتری ورثہ ہے اتے اس نوں برقرار رکھنا ساڈی نیتک ذمہ واری بندی ہے۔ اجیہی سماجک ذمہ واری دے احساس وچوں، چڑھدے اتے لیہندے پنجاب دی آپسی سانجھ دی بھاونا نوں سمیرت، بھارت دے دکھنی ایشیا کھوج کیندر دا پرکاشن 'صلاحیت' شلاگھا یوگ کارج کر رہا ہے۔ ہتھلے انک وچ مہمان سمپادک دے طور تے کارج کرن دی پیرنا دین لئی میں صلاحیت دے مکھ سمپادک ڈاکٹر۔ سنیل کمار بھائیٹا دا طے دلوں دھنواد کردی ہاں۔ پرو۔ ہر دیو سنگھ ورک وی وشیش طور 'تے ودھائی دے پاتر بن جو بڑی محنت اتے لگن نال 'صلاحیت' دے مادھنم رابیں پنجابی بھاشا دے پرچار پرسار لئی نرنتر کارز شیل بن۔ میں دلی یونیورسٹی دے وکھ۔ وکھ کالجاں دے ادھیپک صاحبان اتے ودواناں دا وشیش طور 'تے شکریہ ادا کردی ہاں، جیہناں نے بہت ہی مہتو پورن وشیاں 'تے ودوتا بھرپور کھوج پتر بھیجکے، میرے اس ادم وچ اپنا اہم یوگدان پایا ہے۔ نومبر دے اس انک وچ گورو نانک دیو جی دے پرکاش پورب نوں اتے گورو تیغ بہادر صاحب دے شہیدی دوس نوں سمیرت دو لیکھ انکت کیتے گئے بن۔ 'صلاحیت' دا ایہہ انک وی پاٹھک اندر پنجاب، پنجابی بھاشا، پنجابی سابت اتے پنجابی سبھیچار پرتی بور ودھیرے جانن دی روچی پیدا کریگا جس ادیش نوں دھیان وچ رکھ کے ایہہ انک تیار کیتا گیا ہے۔

موجودہ دور وشویکرن دا دور ہے۔ گیان، وگیان، تکنالوجی دا چارے پاسے پاسار ہو رہا ہے پنجابی بھاشا دے وکاس لئی چیتن پدھر تے جتن کرن دی ضرورت ہے۔ کسے وی بھاشا نوں اس دی لوڑ سدا جیونت رکھدی ہے اتے اس بھاشا وچ رچیا اتم سہت وچلی قیمتی جانکاری اس دے جیون لئی آکسیزن دا کم کر سگدی ہے۔ پنجابی دنیا دے ترریبن 150 ملکاں وچ پھیلے ہوئے بن۔ اک انومان انوسار پنجابیاں دی کل گنتی چوداں کروڑ دے آس پاس ہے پر چنتا دا وشا ایہہ ہے کہ نوجوان پیڑیہ، پنجابی بھاشا نوں پڑھن توں اویسلی ہو رہی ہے۔ دیسا پردیسا وچ وسدے پنجابیاں نوں اک سوتر وچ پروں والا سانجھا سوتر پنجابی سبھیاچار ہے۔ پنجابی لوک گیت، لوک سنگیت، لوک ناچ، لوک کھیڈاں، پنجابی پہراوا، پنجابی کھان پین، رچیاں دی سانجھ، بھاشا دی سانجھ وچوں ہی پنجابیت دی بھاونو نوں ساکار کیتا جا سکدا ہے۔ ماں بولی پنجابی ساڈے ساہاں وچ رلی ہوئی ہے اتے ساڈا مہان تے انمول ورثہ ہے۔ پنجاب دی تاثیر وچوں اچے سرب سانجھیوالتا تے سربت دے بھلے دی ارداس والی جیون جاچ دی بھاونو دا سنچار اگلیا پیڑھیان تک کرنا ہر پنجابی دا اہم فرض ہے۔ اسے عاش نوں مکھ رکھدیاں 'صلاحیت' دا سمچا سمپادکی منڈل، بھوکھ وچ وی اسے طرحاں پنجاب، پنجابی، پنجابیت دی راکھی اتے ترقی لئی اہم جتن کردا رہے گا۔ کیونکہ پنجابیت دھرم، ذات-پات تے وتکرے توں اپر اٹھ کے مانوتا لئی کیتے اسارو اتے نیک کارج لئی کیتے ہوئے جذبے دا ناں ہے۔

جیوے پنجاب پنجابی پنجابیت

پرو. کلڈیپ کور

سابقہ پروفیسر، پنجابی وبھاگ

سری گورو تیغ بہادر خالصہ کالج

دلی یونیورسٹی، دلی

گورو تیغ بہادر: تیغ اتے تیز دا وسما دی سمیل

پرو. کلدیپ کور

سکھ دھرم دی گورو پرمپرا وچ نوویں گورو تیغ بہادر صاحب دی شخصیت ہر درشتی توں انوکھی اتے ولکھن ہے۔ اک پاسے تاں اپ اکانتی برتی والے، سما دی وچ لین ہو کے پرہو سمرن کرن والے مہاتما پرش سن پر دوجے پاسے شستر و دیا وچ نین، تیغ دے دھنی، نڈرتا دے مجسمہ اتے الوکک تیز دے دھارنی سن۔ ایہہ تیز آتم-چیتنا اتے مانوی سویمان دے نال دو گناں دے سمیل کر کے بی کسے وشیش و نکتو دا انگ بندا ہے جو وسما بہاؤ جگاؤندا ہویا ویکتی نوں نال ایکاکار کر دندا ہے۔ اجیہا مہانماو کسے طرحاں دی ہنسا، ظلم، لوہہ، موہ، بھے جاں آتک؛ کسے وی امانوی کرم سابمنے نہیں جھکدا، سگوں انیاں دے رویرو نظر ملا کے ودرہ دی مدرا وچ کھڑا ہو جاندا ہے کہ بس ہن بور نہیں! ظلم نوں نکارن اتے اسویکار کرن دی ہمت ہی کسے ویکتی نوں شہادت ورگے وڈیرے اتے وراثت کر سکن دے یوگ بناؤندی ہے۔ گورو تیغ بہادر صاحب اجیہے ہی سورویر، تیجسوی اتے روحانیت والے سانجھے گنا دے دھارنی سن۔ آپ جی شخصیت دا مول دھرا اوہناں دی انونشکتا (Genetics) نال جڑیا ہویا ہے۔ آدھونک وگیان انوسار “Genetic Lineage” اک اجیہا پد ہے جس نوں انونشک-نرنرتا وچوں پرہاشت کیتا جاندا ہے اتے جسدا سبندھ جدی اتے خاندانی وشیشتاواں نال بندا ہے۔ آپ دے دادا گورو ارجن دیو جی شانتی دے پنج، روحانیت اتے سابتک-سرجناک والے ادتی گناں دے دھارنی سن پر انمنکھی ورتاریاں دے ورودھ ڈٹ گئے اتے شہادت پراپت کر گئے۔ آپ دے پتا سری گورو برگوبند صاحب تلوار دے دھنی، سنت-گناں دے مالک اتے میری-پیری دے دھارک سن۔ گز نانک دیو توں ادگم ہوئی مانوی اتے روحانی-شکتیاں والی کلیانکاری وچاردھارا وی آپ دے و نکتو، نرمان دا آدھار بندی ہے۔ سو انونشک-نرنرتا دے چلداں آپ دے جیون دا آرنہہ تلواراں دی کھڑکویں چھنکار، روحانی تیز، ہانی-رچنا ورگی سرجنشیلنا اتے پھر جیون دا انت انیاں اتے اتیاچار دے ورودھ وچ آتم-بلدان دے روپ وچ ہویا۔ ایہی آتم-بلدان آگے چل کے مانوی ادھیکاراں دی رکھیا لئی کیتے سنگھرش نوں نرنرتا پردان کردا ہویا آپ دے سپتر گوبند سنگھ، پتنی گزری جی اتے چاروں پوترے؛ صاحب زادہ اجیت سنگھ، جہار سنگھ، فتح سنگھ اتے زوراور سنگھ دیاں قربانیاں دا آدھار بنیا۔ آپ دی شہادت دے پرتیکرم وچوں سکھ دھرم وچ اک نواں جہارو موڑ آیا جس دے تحت گورو گوبند سنگھ نے عام لوکاں نوں امرت چھکا کے خالص پنہ دی ستھاپنا کیتی۔ اک اجیہی کرانتی کاری

تبدیلی واپری جو ہندوستان دے سماج-سبھیچار وچ نشکرنتا دے مقابلے کریاوت اتے تیجسوی روح بھر کے مانوی-سنمان نوں وسمادی پسااراں نال جوڑ دیندی ہے۔

گورو تیغ بہادر صاحب دے سوربیر، تیجسوی اتے دو وکتو نوں سمجھن لئی اتے آپ دے جیون اتے لکش بارے جانن لئی اتہاسک تتھاں دا ذکر کر لینا ضروری جاپدا ہے۔ آپ دا جنم 5 وساکھ، سمت 1678 (1 اپریل 1621 ای۔) وچ پتا برگوبند صاحب اتے ماتا نانکی جی دے گھر امرتسر وکھے ہویا۔ آپ جی دے پریوار وچ پتا اتے تن ماتاواں، سری متی دمودری جی، سری متی نانکی جی اتے سری متی مہادیوی جی دے نال چار بھراتا؛ بابا گردتا جی، بابا انی رائے جی، سری سورجمل جی اتے بابا اٹل رائے جی اتے اک بھین بی بی ویرو جی سن۔ آپ دا ویاہ 1632 ای۔ وچ سری لالچند دی سمتری گزری جی نال ہویا۔ آپ دے نام بارے جو پنتھ پروانت مت بے کہ آپ دا جنم نام تیاگ ملّ سی جو آپ دے گورو پتا نے 1634 ای۔ وچ ہوئے کرتارپور دے یدھ وچ، آپ دوارا چلائی تیغ دے جوہر دیکھ کے، تیاگ ملّ توں بدل کے تیغ بہادر رکھ دتا سی۔ آپ دے پتا گرو دیو جہانگیر بادشاہ دے ک-حکم کر کے کجھ سمیں لئی گوالیئر دے قلعے وچ قید وی رہے اتے اس دے پتر شاہ جہاں دے شاسن کال وچ اوہناں نوں کئی واری شاہی فوجاں نال یدھ وی کرنا پیا سی۔ جدوں مخلص خان دی اگوائی بیٹھ سن 1628 ای۔ وچ امرتسر ’تے حملہ ہویا تاں آپ دی آيو کیول 7 سال سی اتے دوجی اتے تیجی لڑائی سمیں وی آپ چھوٹی عمر دے ہی سن۔ اپنی چھوٹی ہی عمر وچ آپ نے اپنے پتا اتے ہور یودھیاں نوں جنگ وچ، شاہی فوجاں نوں ہراندیاں ویکھیا سی پر 14 سال دی عمر وچ آکے آپ نے اپنی تیغ دے اجیہے جوہر دکھائے کہ شاہی فوجاں نوں بار دا ساہمنا کرنا پیا۔ بچپن توں ہی آپ نوں شستر اتے شاستر دی ودیا وچ مہارت پراپت ہو چکی سی۔ کہندے ہن کہ آپ دے گورو پتا برگوبند صاحب نے آپ بارے کیہا سی کہ آپ دین-ہین دی رکھیا کرن والے اتے سنکٹ ہرن والے مہانپرش ہون گے ایہی ایہناں دی اصلی پچھان ہوویگی۔ گر بلاس گرتھ دے کرتا دے شبداں وچ:

دین رچھ سنکٹ ہرے سدا یہی پہچان“

گورو برگوبند صاحب نے گورو تیغ بہادر جی نوں ہر طرحاں دی سکھیا دین دا پربندھ کیتا ہویا سی۔ بھائی گرداس ورگے ودوان آپ نوں سابت-سرجنا اتے جیون-فلسفے دا گرمت گیان دے رہے سن۔ بابا بڈھا جی آپ نوں شیریک اتے بل-وردھک سکھ دے رہے سن اتے انیکاں ہور یودھے آپ جی نوں شستر-ودیا وچ نپنتا حاصل کروا رہے سن۔ اس پرکار آپ لئی سمپورن لوکک اتے لوکک گیان دی ودھی وت سکھیا دا پربندھ سی پر جتھوں تک شخصیت اساری دا سبندھ بے تاں اوبی ویکتی شخصی اچتا نوں پراپت کر سکدا بے جو پراپت گیان دے نال اپنے نجی آدرشاں نوں وی سماہت کردا ہویا انونشکتا اتے نجی انویہو دے سمیل وچوں اتم گتاں نوں

وکست کر سکے۔ منوویگان وچ اس نوں Hypermnesia کیہا جاندا ہے جسدا کوشگت ارتھ ہے (An elevated level of memory recall), اپنیاں جیون-سمرتیاں وچوں پورو اگریہیاں نوں تیاگ کے منکھ اچیرے جیون-آدرش وں رچت ہووے۔

پنا گورو ہرگوبند دے اکال چلانے توں بعد آپ اپنے نانکے، بکالے وکھے ماتا نانکی اتے پتی گزری سمیت رہن لگے۔ اتھے بہتا سماں آپ دا پرہو-بھگتی اتے ماتوی سیوا وچ بتیت بندا سی۔ اسے دوران ہی بالا پریم گورو ہرکرشن صاحب دے سنکیت صدقہ آپ جی نوں گورو گدی تے براجمان ہون دا اوسر ملیا۔ اس سندریہ وچ گورو گھر دے دوکھیاں دے نکاراتمک رویے، پر نال ہی گورو صاحب دے انن بھگت مکھن شاہ لیانا دا سکاراتمک پرسنگ موجود ہے، جس بارے آپ سبھ بھلی-بھانتی جانو بو۔

گورو تیغ بہادر صاحب دے سمپورن بمب نوں سمجھن لئی آپ دے جیون دے انوکھے اتے ولکھن پکھ نوں سمجھ لینا ضروری ہے، کیونکہ آپ دے پوربکالی گورو صاحبان اپنے توں پہلاں دے وڈے-وڈیرے گرواں دوارا چنے جاندے رہے سن جدکہ گورو تیغ بہادر جی دی چون اوہناں دے پوترے گورو ہرکرشن جی دوارا کیتی گئی سی۔ اس برتانت نوں وی آپ جی دے بہایامی وکنتو دے سندریہ وچ ہی سمجھیا جانا چاہیدا ہے۔ 11 اگست 1664 ای۔ وچ سکھی اتے گرمت دے اترادھکاری وچوں نوویں گورو دی پدوی تے آکے آپ دے سنمکھ بھگتی، شکتی اتے دھرم توں اگانہ ہور وڈیریاں ذمہ واریاں موجود سن جس وچ سکھی دی پرمپرا نوں جاری رکھدے ہوئے اپنی نجی سوجھ-بوجھ اتے دیوی-درشٹی نال گورو نانک دوارا چلائے راہ نوں آگے وی تورنا سی اتے اپنے ولوں کجھ ہور نواں وی شامل کرنا سی۔ سکھ پننتھ دی چڑھدی کلا لئی آپ نے اپنے شردھالواں دے سمپرک وچ رہ کے نج توں آگیرے پر-کلیان دے کارجاں پرتی اپنا جیون سمرپن کر دتا۔

آپ نے گورو نانک دوارا چلائے یاتراواں دے سلسلے نوں جاری رکھدیاں سکھی دے پرچار اتے پرسار وچ حصہ پاؤندیاں امرتسر توں اپنیاں یاتراواں دا آرنہہ کیتا جتھے اوہناں نوں بہت نکاراتمکتا سا ساہمنا کرنا پیا۔ اسے دوران 1665 ای۔ وچ آپ جی نے آندپور صاحب دی ستھاپنا آرمبھی تان کہ شریک اتے مانسک طور تے نکاراتمکتا توں دور رہ کے آتمک-اچتا تک پہنچن دے قابیل ستھان دی اساری کیتی جا سکے۔ آپ نے بھاویں گورو گدی تے بیٹھن توں پہلاں وی بڑیاں یاتراواں کیتیاں سن پر گرگدی سنہالان توں بعد سبھ توں پرمکھ یاترا اتر-پوربی اتے پوربی راجاں دی کیتی اتے 1666 ای۔ وچ ڈھاکا دیش تک وی گئے۔ اس دوران پٹنا صاحب وکھے آپ جی دے گھر سپتر گوبند رائے دا جنم ہویا۔ اپنے وڈیرے اتے پرم لکش نوں پراپت ہون لئی آپ ستا دے ظلم اتے زبر دے ورودھ اپنے اوجسوی اتے تیجونت چرت کرکے ڈٹ کے کھلو گئے اتے ماتوی-حقان

اتے کرنا۔ دیا نون پراتھمکتا تے رکھدیاں، اورنگزیب دیاں دمنکاری نیتیاں نون اسویکرت کردیاں ہویاں شہادت دا جامہ پہن لیا۔

بھارتی اتھاس دے دھرم-کھیتر وچ تپ، سنجم، ویرتا آدی دیاں انیک اداہرناں مل جاندیاں ہن پر سکھی ورگی بے مثال شہادت دی اداہرنا پورے وشو وچ کتے نہیں ملدی۔ سکھ دھرم وچ شہادت کسے چھوٹے، جاتیکت، نجی جاں سوے-کیندرت وچار بت ابھویکت نہیں بندی سگوں ایہہ وڈیرے، اچیرے اتے وشال لکش نون سمرپت بے۔ سکھی وچلی شہادت دا سنکلیپ نج نالوں پر نون ترجیح دندا بے۔ بہت سارے ودواناں نے دوجے دھرم دے مقابلے تے سکھ-شہادت پر مپرا نون پرکھن دی کوشش کیتی جویں بندو، اسلامی اتے عیسائیت نال، پر سکھ-شہادت دا سروپ اس تون وی اچیرا بے جو کہ برہمنڈی-پریپیکھی وچوں اپنے ارتھ گربن کردا بے۔ گورو ارجن دیو اتے گورو تیغ بہادر صاحب دی شہادت پروارک، راجنیتک، سماجک جاں نجی کارناں تون ودھیرے 'پرم' دے وراث ارتھاں تھانی پچھانی جانی چابیدی بے کیونکہ آپ سکھی دی جس جیون-درشتی اتے دھارنا دے انگ سن اوہ تاں پوری طرحاں برہمنڈی-انتای نون سمرپت بے، جو جگت دی انوکھی اتے رنگ برنگی لایلا وچ سمائی ہوئی بے۔ ایہہ شہادت کرتاری شکتی دی وودھ سرجنا دی بوند دا پکھ پوردی بے جو بھوتکتا تون پرابھوتکتا وچ روپانترت بندی ہوئی وسمادت ہو کے وگاس دی اوستھا تک پجدی بے۔ سکھ دھرم-پرمپرا بے شک کال دے اتھاسک سندربھ وچ رچی گئی پر اس دے انتریو-ارتھ پرائتھاسک ہن جیہناں نون روحانیت اتے وسماد دے الوکک پسااراں وچوں ہی پچھانیا جا سکدا بے۔ اسے لئی بھٹ کوی چاند جی دے کہے مطابق:

بانہ جنھا دی پکڑی سر دیجے بانہ نہ چھوڑی۔۔“

تیغ بہادر بولیا دھر پئیے دھرم نہ چھوڑیے

بولنا گورو تیغ بہادر کا، جبانی بھٹ چاند کی ()

ڈاکٹر۔ گربھگت سنگھ آپ دی شہادت نون 'ادات شہادت' دا ناں دیندے ہن۔ اوہ اسنون **Sublime Martyrdom**

اس لئی مندے ہن کیونکہ گورو تیغ بہادر صاحب سمجھے برہمنڈ پرتی سمرپن دا بھاؤ رکھدے ہوئے انت تک شانت اتے سنجمی روپ وچ، پرم لکش دی پراپتی لئی، اکاگرچت ہو کے، اک درشتا دی طرحاں اپنی ہی شہادت دی ساکھی بھردے رہے۔ شاید ایہی کارن سی کہ برہمنڈی-نیانڈی (Cosmic Justice) دے چلدیاں دلی دے چاندنی چونک وکھے آپ دا سیس دھڑ تون جدا ہندیاں ہی دلی دے اسمان اتے لال-سرخ گرد دا غبار چڑھیا تے ساری خلقت تتر-بتر ہو گئی پر گورو کا لال بھائی جیتا/جیون سنگھ آپ دا سیس لے کے آندپور صاحب ول چل

سکيا اتے گورو جی دا اننّ بھگت لکھی شاہ و نجارا روں دے گڈیاں وچ پورے ستکار نال آپ دا دھڑ چھپا کے رائسینا ستھت اپنے گھر وچ لیا کے پورے گھر نوں اگن بھینٹ کر سکيا۔ حالانکہ آپ نوں شہید کرن توں پہلاں آپ دے پیارے سکھاں ؛ بھائی دیالا جی، جسوں ابلدی دیغ وچ پایا گیا، بھائی ستی داس جی؛ جسوں روں وچ لپیٹ کے اگّ وچ ساڑیا گیا، اتے بھائی متی داس جسوں آرے نال چیر کے شہید کر دتا گیا تاکِ آپ جی نوں خوفزدا کر کے این منن لئی مجبور کیتا جا سکے پر آپ جی اپنی روحانی شکتی اتے آتمک تیز کر کے اڈول بیٹھے رہے اتے برہمنڈی نیاں پرتی آشوستھ رہے۔

آپ دی ادتی شخصیت دا اک ہور وڈا گن اپنی سرجناتمک کھمتا ہے۔ آپ دی گریانی دا سماں اگست 1664 توں نومبر 1675؛ آپ دی شہیدی تک دا منیا جاتا ہے، سو آپ دی بانی-رچنا دا کال ایہی 11 سال بن جس دوران آپ نے بانی رچ کے اپنی ادھیاتمک اتے سرجناتمک اتکرشٹتا دا پرگٹاوا کردیاں گرمت دی پرمپرا نوں نرنترتا پردان کیتی۔ آپ دی رچنا نانک شبد دی مہر-چھاپ نال 59 شبد جاں پدے اتے 57 سلوکان دوارا گورو گرنتھ صاحب وچ درج ہوئی جو گورو گوہند سنگھ نے گورو گرنتھ صاحب دی پنر-سنپادنا کر کے کیتی۔ آپ دی پوری بانی 15 راگاں وچ رچی گئی سو آپ دی شخصیت وچ کومل-قلعوان پرتی سہج سنویدنا-مولکدنا پرتیہا دا وی اتکرشٹ نمونہ پراپت بندا ہے۔ آپ دی بانی پرم-گیان اتے مانوی-سنویدنا دی راگاتمک اتے سہجمنی ابھوئتی ہے۔

آپ دی بانی دی پرمکھ سر لوککتا توں لوککتا تک دے وسما دی سنکلپ وچوں ابھردا ہے۔ آپ دی بانی دے مول وچ برہم، برہمنڈ اتے مایہ دے آپسی تالمیل اتے سنتنن دا سنکلپ پیا ہے۔ برہم دا سبندھ نام نال ہے جدکہ مایہ نام پراپتی وچ رکاوٹ بندی ہے پر ایہہ گلّ وی نہت ہے کہ برہمنڈ وی برہم دا پسارا ہے اس لئی نام سمرن دوارا، برہمنڈ وچ وچردیاں؛ مایہ توں نرلیپ رہ کے برہم نال اکمکتا پراپت کیتی جا سکدی ہے۔ گورو صاحب دی بانی-رچنا وچوں اپروکت ارتھاں دی نشپادنا ایوں بندی ہے:

اپنی مایہ آپ پساری آپہ دیکھنہارا۔

|| نانا روپ دھرے بہو رنگی سبھ تے رہے نیارا۔۔ 2

اگت آپارُ الکھ نرنجن جہ سبھ جگُ بہرمائیو۔۔

(گورو گرنتھ صاحب، انگ 537) سگل بہرم تچ نانک پرانی چرن تہ چٹ لانیو۔۔

برہم اتے نام دی اپروکت انترسبندھتا دے وپریت آپ دی بانی وچ جگت تے مایہ دا سنکپ پیش ہویا ہے جو برہم دے پرم-لکش دے سنمکھ الپ دی بھاونہ پرگٹاؤندی ہے اتے جو وراثتا نوں سیمت کر دیندی ہے۔

1. مایہ کارنِ دھاوی مورکھ لوگ آدان۔۔

(اوبی، انگ-1427) کہ ناک بن بر بھجن برتھا جنم سران۔۔

2. من مایہ مے پھدھ رہیو بسریو گوبند نام۔۔

(اوبی، انگ-1428) کہ ناک بن بر بھجن جیون کونے کام۔۔

آپ دی بانی وچ ناشمانتا دا سر وی پرمکھ روپ وچ ابھردا ہے پر آپ ناشمانتا دا ذکر منکھ اندر ایہہ چیتنا سنچارت کرن لئی کردے بن کہ ناشمانتا دی سچائی دے مدنظر، جگت اتے پرہو وچکار نام-سمرن دوارا سنتلن قائم کیتا جا سکے اتے اس توں وی ودھ جگت وچ ستا دے انمنکھی ورتارے اتے قابو پایا جا سکے۔ سنسارک ناشمانتا اتے مایہ توں الپت رہ کے پرہو-بھگتی دا سندیش گورو صاحب اس لئی دیندے بن کہ اپنی اندرونی شکتی نوں اس پرم شکتی وچ لین کرکے منکھ اس سچائی نوں قبول کرن دے لائق بنے اتے برہمنڈی سہج وچ وچردا ہویا سنتلت مانسکتا دھارن کر سکے۔

گورو تیغ بہادر صاحب گورو ناک دیو دوارا سنچارت نہی اتے نرویر دے سنکپ نوں دھارن کردے ہوئے منکھ نوں بھے-رہت سماج دی سرچنا ول پریرت کردے بن کہ نہ کسے نوں ڈراؤ اتے نہ ہی خود ڈرو تاکہ اک نرویر سماج دی نرمانکاری ہو سکے تاں جو برہمنڈی وچترتا اتے بہرنگتا نوں برقرار رکھدیاں ہر پرانی-ماتری دی سہہوند (Coexistence) دا آدر کیتا جا سکے:

بھے کابو کو دیت نہ نہ بھے مانت آن

(اوبی، انگ-1427) کہ ناک سن رے منا گیانی تاہ بکھان

سو گورو صاحب انوسار اصلی گیانی اوبی ہے جو اک دوجے دی سہہوند نوں دھرماں، جاتاں اتے ستھانک وکھریویاں توں پرے مانوی-سنویدنا نال گرہن کرے۔ مانوی-ہوند پرتی ایہہ گیان-مولک پکھ آپ دی شخصیت دے پرم لکش نوں درساوندا ہے۔ ایہہ گل سرب-پروانت ہے کہ گورو تیغ بہادر اک اجیہے دو-مانو بن جو مانوی-سویمان دے مدنظر ہر پرکار دے امانوی ورتارے دے ورودھ کھڑے ہو کے لوڑ پین تے تیغ وی چلا سکدے بن اتے اپنے روحانی تیز کرکے انمنکھی شکتیاں نوں اپنی شہادت ورگے وڈیرے کرت-کرم نال اوہناں دی تچھتا دا

احساس وی کرا سگدے بن۔ ستا دے ورودھ شانتی، نمرتا اتے سہج نال، پر ڈٹ کے کھلون دا ساہس گورو تیغ
بہادر جی دے وئکتو دی ادتی اتے لائانی وشیشتا ہے۔

ڈاکٹر. روندر کور بیدی
اسسٹینٹ پروفیسر، پنجابی وبھاگ
سری گورو تیغ بہادر خالصہ کالج
دلی یونیورسٹی، دلی

نانک بانى وچ برہمنڈ وگيانک چيتنا

ڈاکٹر. روندر کور بیدی

گورو نانک دیو جی اک مہان چنتک، دھارمک گورو، سماج سدھارک، ادتی رہسوادى، اچّ درجے دے ساہتکار سن۔ ایہناں سارے ادتی گناں توں علاوہ اک وشو وگيانى اتے برہمنڈی چيتنا دے دھارنى وی سن۔ گورو نانک بانى وچ کھنڈن اتے منڈن ودھی دی ورتوں، وگيانک تتھان اتے دلیلاں اتے ادھارت ہے۔ جب جی، سدھ گوشٹ اتے مارو سولہے دیاں بانیاں وچ گورو نانک چنتن برہمنڈ دے گہج رہسّ نوں ابھاردا ہے۔ ایہہ برہمنڈی رہسّ اتے ایہناں اپر ادھارت تتھ 18 ویں صدی تک آدھونک وگيان دی کلپنا توں وی دور سن۔ گورو نانک دیو جی دی بانى وچ برہمنڈی پسرے دے آدی-وستھار اتے وکاس بارے بہت ہی پرہاوشالى تتھ موجود ہن جو اجوکیاں وگيانک دھارناواں اتے انتردرشتیاں وچ کمال دی اکسرتا لیاؤندے ہن۔

برہمنڈی پسرے دے آرنہہ بارے اجوکے وگيانیاں نے جہڑی کھوج کیتی، کہ برہمنڈ دے آرنہہ ہون توں پہلاں چن، سورج، دھرتی، تارے، آکاش-گنگاواں اتے دن-رات ورگی کسے وی وستو دی ہوند نہیں سی، برہمنڈ دی ہوند توں پہلاں دے ہلاتاں بارے اجیہی دھارنا دا ذکر گورو نانک صاحب نے اپنی رچنا 'مارو سولے' وچ اج توں لگبھگ 500 سال پہلاں انجھ کیتا ہے:

اربد نرید دھندھوکارا۔

دھرن ن گگنا حکم اپارا۔

نہ دن رین ن چندن سورج

سنّ سمادھ لگانکا۔

(مارو م: 1 پنہ۔ 1035)

وچ جارچ لے میتھے نے برہمنڈ دے جنم لئی بگ بینگ جاں مہاں وسپھوٹ دا جو سدھانت پیش کیتا اس 1930 دے سماناتر گورو نانک بانى اکیویں صدی دے وگيانیاں نوں حیران کر دیندی ہے؛

کیتا پساؤ ایکو کواؤ۔

تس تے بوئے لکھ دریاؤ۔

(جب جی)

اک کہاؤ توں زندگی دے دریاواں دا پھٹّ پینا بگّ بینگ ہی تان ہے۔ بھاؤ پر ماتما نے اپنے اکو حکم نال ساری سرشٹی رچ دتی اتے اس دے حکم نال ہی زندگی دے لکھاں دریا بن گئے۔

برہمنڈ پساڑے دے آرنہ کال بارے وکھو وکھ دھرماں دے دھرم شاستریاں دے وچار بہن-بہن بن۔ پر پکی تہّہ کسے کول نہیں ہے۔ عیسائی مت برہمنڈ دا جنم 4004 سال پورو عیسیٰ نوں ہویا مندا ہے پر گربانی اس طرحاں دا کوئی سماں نشچت نہیں کردی۔ ویہویں صدی دے سارے ماہر وگیاتی برہمنڈ دے آرنہ کال دا ٹھیک سماں دس سکے وچ اسمرتھ نظر آوندے بن۔ پر 16ویں صدی دے آرنہ وچ گورو نانک صاحب دوارا اچاری بانی 'جپ جی' وچ اس سوال دا حل سہجے ہی پراپت ہو جاندا ہے:

کون سو ویلا وکھٹ کون تہت کون وار۔

کون سی رتی ماہ کون جت ہوا آکار۔

ویل ن پائیا پنڈتی ج ہووے لیکھ پران۔

وکھٹ نہ پائیو قادی ج لکھن لیکھ قران۔

تہت وار نہ جوگی جانے رت ماہ نہ کوئی۔

(جپ جی) جا کرتا سرٹھی کو سا جے آپے جانے سوئی۔

بھاؤ اوہ کہڑا ویلا تے وقت سی، کہڑی تہت سی، کہڑا دن سی، کہڑیاں اوہ رتاں سن اتے کہڑا مہینہ سی جدوں اس سرشٹی (برہمنڈ) دی رچنا ہوئی۔ اس سمیں دا پنڈتاں نوں وی پتہ نہ لگا، نہیں تان اوہ اس مضمون اتے گرنٹھ (پران) لکھ دیندے۔ اس سمیں دے قاضیاں نوں خبر نہ لگ سکے نہیں تان اوہ وی لیکھ لکھ دیندے، جویں اوہناں آنتاں اکٹھیاں کرکے قرآن لکھی سی۔

اس توں سپشٹ ہندا ہے کہ برہمنڈ دے آرنہ کال بارے کوئی مہانگیاتی وی نہیں جاندا۔ صرف اس برہمنڈ دا سرجن ہار ہی اس ریس نوں جاندا ہے۔ ایہہ گلّ منکھ دی سوچ توں پرے ہے۔ ویہویں صدی دی اننت وگیانک تکنالوجی وی اس گیان نوں پرمانکتا نال پراپت نہیں کر سکے۔ گورو نانک صاحب برہمنڈ دے آرنہ توں لے کے جیون دے وکاس تک دی یاترا وچ گیساں تے ترل دی کرمک اوستھا نال سنبندھت بھوتک مسئلے بارے اپنی بانی وچ انجھ پیش کردے بن:

ساچے تے پونا بھیا پونے تے جلّ ہوئی۔

(گورو گرنٹھ صاحب انگ 19) جل تے تر بہوں ساجیا گھٹ گھٹ جوتِ سموئی۔

اسے طرحاں ایہہ سبھ پر ماتما نے اس سمیں کیتا جدوں اس برہمنڈ وچ کجھ وی نہیں سی۔

جل تھل دھرن گگنُ تہ ناہی

(گورو گرنٹھ صاحب انگ 503) آپے آپ کیا کرتار۔

اجوکے وگیانی وی برہمنڈ دی وشالتا دا انت نہیں پاسکے، لکھاں دھرتیاں، لکھاں آکاش، انگنت سورج، انگنت چن، انت نہ پائے جان والا وشال برہمنڈ۔ اس اسیم برہمنڈ دی وشالتا ربساں، روپاں اتے رنگاں دا وستھار گورو نانک بانی وچ ایوں پیش ہندا ہے:

پاتالا پاتال لکھ آگاسا آگاس۔

اوڑک اوڑک بہال تھکے وید کہن اک وات۔

سہس اٹھارہ کہن کتیا اصول اک دھان۔

لیکھا ہوئی ت لکھئے لیکھے ہوئی وناس۔

(جپ جی) نانک وڈا آکھئے آپے جانے آپ۔

اس سارے برہمنڈ دے سرجن ہار، اس اکال پرکھ نوں سبھ توں وڈا منیا گیا ہے۔ بہاؤ، اکال پرکھ نے بی ساری سرشٹی رچی ہے، کئی منکھ اج وی اس دی طے تک پہنچن دیاں کوششاں کر کرے بن پر اس طے تک پہنچنا اپنی سوکھی گل نہیں ہے۔ جپ جی دی 24ویں پوڑی وچ وی گورو صاحب انو اپدیش دیندے بن:

انت ن جاہے کیتا آکار۔ انت نہ جاہے پاراوار۔

انت کارن کیتے بل لاہ۔ تاکے انت ن جاہ۔

(جپ جی) ایہہ انت ن جانے کوئی۔ بہتا کہئے بہتا ہوئی۔

اس برہمنڈ دی اسیم وشالتا دا ذکر گورو نانک بانی وچ گورو گرنٹھ صاحب دے انگ 1283 وچ انجھ پیش ہندا ہے:

کھنڈ پتال اسنکھ مے گنت ن ہوئی۔

(گور. گرن. سا. انگ 1283)

تو کرتا گووند تدهُ سرجی تدهے گوی۔۔

گورو نانک صاحب اپنی بانی وچ تہاں-تہاں ’تے انگنت برہمنڈاں دا ورنن کردے ہوئے آکھدے ہن:

(جپ جی) تتھے کھنڈ منڈل وربھنڈ۔۔ جے کو کتھے ت انت ن انت۔۔

اجوکی صدی دے سوجھ وان وگیانی وی ہن انیکاں برہمنڈاں دی ہوند دی تلاش وچ رجھے ہوئے ہن، وگیان اتے تکنالوجی نال سنبدھت انیکاں مہتوپورن کھوجاں کیتیاں جا رہیاں ہن، پر اس گلّ توں انکار نہیں کیتا جا سکدا کہ سولہویں صدی دے پرسدھ ودوان چنتک گورو نانک دیو دی بانی وچلے وچار اجوکے وگیانک وچاراں دے سمانانتر پرتیت بندے ہن۔ بہاویں وگیان دا ادیش سچ تک پہنچنا ہے اتے دھرم دا وی۔ دوواں دا منورتہ بہاویں اک ہی ہے پر ایہناں دی درشتی وکھو-وکھری ہے۔ سائنس جڑ دی طے وچ چھپے سچ نوں پچھانن دا جتن کردی ہے، جدکہ برہم دا کھوجی اپنے انتریو انوبھو نال اس پر م سچ نوں پا لیندا ہے۔ گورو نانک بانی وچلا سچ برہمنڈی سچ ہے پر اس دے آدھار بھوتک ہن۔ اس پر ابھوتک سچ دا واسا قدرت دے کن-کن وچ موجود ہے۔ اوہناں نے برہمنڈی سرجنا نوں ’قدرت’ دا نام دتا ہے۔ اوہناں انوسار جو وی دکھائی دندا ہے، سنائی دندا ہے، سبھ قدرت ہی ہے؟

قدرت دے کدرت سنیئے قدرت تو سکھ ساڑ۔۔

قدرت پاتالی آکاسی، قدرت سرب آکاڑ۔۔

قدرت وید پران کتیا قدرت سرب وچار۔۔

قدرت کھانا پینا پینہن قدرت سرب پیار۔۔

قدرت جاتی جنسی رنگی قدرت جی جہان۔۔

قدرت نیکیا کدرت بدیا قدرت مان ابھیمان۔۔

قدرت پون پانی بیسنتر قدرت دھرتی خاک۔۔

وار آسا محلہ 1، انگ 464)

اس طرحاں نانک بانی بھوتک برہمنڈ دے ورتاریاں لئی قدرت شبد دا پریوگ کردی ہے۔ اسی طرحاں گورو نانک صاحب رچت ’آرتی’ وچ وی قدرت دے سبھ دا ورنن بڑے ہی پر بہاوشالی ڈھنگ نال ملدا ہے۔ گورو نانک صاحب اک کرانتی کاری آرتی دی سرجنا کردے ہن، اوہ بھوتک سمگری دی تھاویں اکال استت لئی شبد تے

چیتنا راہیں اس اکاش روپی تھال وچ چن، سورج، تارے، پہاڑ، ہوا، پھل تے پھل آدی نوں پروسکے رکھ دیندے
 بن۔ اکال پرکھ دی صفت صلاح وچ کھنڈ۔برہمنڈ اس دے حکم وچ اسدا گنگان کر رہے ہن۔ قدرت، اس سرجن ہار
 دا مندر بن گیا ہے؛

گگن مے تھال رو چن دیپک بنے تارکا منڈل جنک میت

دھپُ سلانلو پونُ چورو کرے سگل بنرائِ پھلنت جوتی۔۔

(دھنارسی محلہ 1، انگ 663) کیسی آرتی ہوئی بھو کھنڈنا تیری آرتی۔۔

اتھے اک بور گل وچارن یوگ ہے کہ پراچین کال توں پلاڑ وچ پرتھوی کس چیز اتے ٹکی ہے؟ اس
 بارے وکھ-وکھ دھارناواں پرچلت ہن۔ پراچین بھارتی لوکاں دی دھارنا مطابق دھرتی اک وڈے سمندر وچ تیر
 رہے وشال کچھکے دی پٹھ اتے کھڑے چار باتھیاں دی پٹھ اتے ٹکی ہوئی ہے۔ ایہہ باتھی اپنیاں اپر چکیاں
 سنڈاں نال دھرتی نوں چار کونیاں توں سمبھالی کھڑے ہن۔ اسے طرحاں اک بور دھارنا انوسار دھرتی نوں اک
 بیل دے سنگھاں اپر ٹکیا منیا جاندا ہے۔ ایہہ بیل شیشناگ دے پھن اپر اتے شیشناگ کچھ دے سر اپر ٹکیا دسیا
 جاندا ہے۔ دھرتی بیٹھلا بولد، جدوں پرتھوی نوں اک سنگھ توں دوسرے سنگھ اتے بدلدا ہے تاں پرتھوی اتے
 بھچال آ جاندا ہے۔ پر گورو نانک دیو جی نے اپنی بانی وچ ایہناں پرچلت پراتن دھارناواں دی نکھیدی کیتی اتے
 بڑے ہی پرہاوشالی ڈھنگ نال وگیانک ترک اتے دلیلاں دے کے اپنی بانی وچ اس طرحاں سپشٹ کیتا ہے:

دھولُ دھرمُ دنیا کا پوٹ۔۔ سنتوکھ تھاپ رکھیا جن سوت۔۔

جے کو بجھے ہووے سچیاڑ۔۔ دھولے اپر کیتا بھاڑ۔۔

(جپ جی) دھرتی ہورُ پرے ہورُ ہورُ۔۔ تس تے بھاڑ تے کونُ جور۔۔

ارتھات، ایہہ پرتھوی دھرم روپی بیل دے سہارے ٹکی ہوئی ہے۔ دنیا وچوں ہی دھرم دی اتپتی ہندی
 ہے۔ جے کسے ویکتی دے من وچ دنیا دے بھاؤ پیدا نہیں ہندے تاں اوہ دھارمک منکھ نہیں ہو سکدا۔ اگوں اس
 دھرم نے مریادا انوسار سنتوکھ نوں پیدا کیتا تے جہڑا ویکتی دنیا، دھرم اتے سنتوکھ دے آپسی سنبندھاں نوں
 سمجھ لیندا ہے اوہ منکھ سچیار پد دی پراپتی کر لیندا ہے۔ اس توں سپشٹ ہندا ہے کہ پرماٹما اوہ اسیم اتے
 ادرش شکتی ہے جو سموچے برہمنڈ نوں بجھویں نیماں وچ سنجالت کر رہی ہے۔

اس طرحاں گورو نانک صاحب نے جپ جی دی دوجی پوڑی وچ وی پوری سرشٹی دے نیماں نوں اکال
 پرکھ دے حکم انوسار چلدا دسیا ہے:

(جپ جی) حکمے اندرِ سبھ کو باہرِ حکم ن کوئی۔۔

اپروکت کتھن توں سپشٹ بندا ہے کہ برہمنڈ دے سارے جی، گریہہ تے تتّ اس اکال پرکھ دوارا سرجت نیماں انوسار کارج کردے ہن۔ پر گورو نانک صاحب دا وگیانک درشتیکون، ترکشیل تے وشلیشناتمک وی ہے۔ گُر صاحب قدرتی ورتاریاں دا ناں کیول ترک سنگت حل سجھاؤندے ہن سگوں اس ویلے دیاں پرچلت غلط دھارناواں اندھوشواساں اتے وبماں-بھرماں دا وی کھنڈن کردے ہن۔

گورو نانک صاحب اپنی وگیانک سوچ تے سوجھ-بوجھ انوسار منکھ نوں سمجھاؤندے ہن کہ جویں اس اکال پرکھ سرجن ہار نوں بھاؤندا ہے اتے جویں اسدا حکم بندا ہے تویں ہی اوہ آپ سنسارک گتیودھیاں نوں چلاؤندا ہے۔ برہما، وشنو اتے شو دے ہتھ کجھ نہیں اوہ سرجن ہار سبھ کجھ ویکھ رہا ہے پر اسیں اسنوں ویکھن وچ اسمرتھ ہاں جویں گورو صاحب بانی وچ لکھدے ہن:

جو تسن بھاوے توے چلاوے جو ہووے پھرمان۔۔

(جپ جی) اوہ ویکھے اونا ندرِ ن آوے بہتا ایہہ وڈان۔۔

جاں اکال پرکھ نوں ساریاں ۱۶ اس طرحاں گورو نانک صاحب نے برہمنڈ دے سرجک وجوں

سرجنہاری شکتیاں دے مول وجوں پیش کیتا ہے جو آدی شکتی ہے۔ گورو نانک صاحب دا نشچیمئی کتھن اس گلّ دی پروڑھتا کردا ہے؛ 'سبھ مہہ جوت جوتِ بے سوئی' (گو.گر. سا. انگ 663)

ایوں سپشٹ بندا ہے کہ گورو نانک صاحب نے جو کجھ اپنے سمیں (1469-1538) تک وگیان دی جھولی وچ پایا ہے اوہ اس ویلے مطابق بہت وڈی پراپتی سی۔ کیوں جو کھگول وگیان نے اس سمیں تک خاص ذکر یوگ پراپتی نہیں سی کیتی۔ گورو نانک دیو جی نے برہمنڈی پساہے نال سنبدھت جو دھارناواں 15ویں صدی وچ دتیاں سن اوہ دھارناواں اج وی اوہناں دی بانی انوسار سارتھک سدھ بو رہیاں ہن۔ گورو صاحب دے اچارے شبداں دا منتھن کرینے تاں پتہ لگدا ہے کہ ایہہ شبداں کسے بہت ہی پرہین وگیانی دوارا اجوکے یگ وچ کہے گئے ہون گے پر نہیں۔ ایہہ شبداں مہان گورو نے لگبھگ پنج صدیاں پہلاں اچارے سن:

آپے سچّ کیا کر جوڑ۔۔

انڈج پھوڑ جوڑ وچھوڑ۔۔

دھرت کاس کینے بیسن کو تھو۔۔

راتِ دنتُ کیئے بھو بھاؤ۔۔

جن کیئے کر ویکھنہارا۔۔

(سری گو. گر. سا. انگ 839) اورُن دوجا سرجنہارا۔۔

اس یگ وچ گورو نانک صاحب، مٹی دھند جگُ نانن ہوا دے سورج بن کے چمکے۔ اوہناں دی وگیانک سوچ دے کلاوے وچ سمچا برہمنڈ آ گیا۔ جس دا پرتکھ پرمان اوہناں دوارا رچت بانی وچ سہجے ہی ویکھیا جا سکدا ہے۔ اس توں بھلیبھات سپشٹ ہندا ہے کہ گورو نانک صاحب اس دھرتی دے نہیں، سگوں سمچے برہمنڈ دے گورو ہون دا درجہ رکھدے ہن۔

سچے تیرے کھنڈ سچے برہمنڈ۔۔

(گو. گر. سا. انگ 463) سچے تیرے لوء سچے آکار۔۔

ڈاکٹر. تروندر کور

اسسٹینٹ پروفیسر، پنجابی وبھاگ

سری گورو گوہند سنگھ کالج آف کامرس

دلی یونیورسٹی، دلی

ساچے نام دی بھکھ

ڈاکٹر. تروندر کور

منکھی سریر انگنت بھکھاں دا بھنڈار ہے۔ اک بھکھ دی ترپتی بندی ہے تاں دوجی بھکھ جاگ جاندی ہے۔ بر منکھ کسے نہ کسے بھکھ دی ترپتی لئی دوڑ-بھج کر رہا ہے۔ کسے نوں دو روٹیاں دی بھکھ ہے تے کسے نے چھتی پرکار دے بھوجناں دی۔ کوئی ایشو-آرام دی بھکھ وچ بھجی جا رہا ہے؛ کوئی بہت دھن کماؤن دی خاطر۔ کئی منکھ پرسدھی پراپت کرن دی بھکھ پچھے دوڑ رہے بن اتے کئی وڈا گھر بناؤن دی بھکھ رکھدے بن۔ اجوکے تکنالوجی دے یگ نے منکھ نوں کئی پرکار دیاں سکھ-سہولتاں دتیاں بن، جس نال نہ صرف ساڈی جیون شیلی بدلی ہے سگوں ساڈی سوچ اتے وبار وی بدل چکے بن۔ پرنٹو پرشن اٹھدا ہے کہ کی سہولتاں بھرے اس دور وچ منکھ سکھی ہے؟ اتنا اچا جیون پدھر پراپت کرکے، کی اس دی بھکھ شانت ہو گئی ہے؟ آنکڑیاں مطابق اجوکے سمیں وچ 90 فیصدی ویکتی مانسک بیماریاں نال جوڑ رہے بن۔ ڈپریشن اتے اداسی ورگیاں بیماریاں ساڈے سماج وچ اپنا گھیرا وشال کر رہیاں بن۔ وشو سواستھ سنگٹھن نے ڈپریشن نوں سمجھے وشو دی اک وڈی سمسیا سویکار کیتا ہے۔ کی کارن ہے کہ اتنیاں سہولتا ملن توں بعد وی منکھ اداس ہے؟ کیوں سانوں بھوتک پدارتھ دی پورتنی مگروں وی شانتی، سکون اتے سہج حاصل نہیں ہو رہا؟

انجھ کسے حد تک بھکھ دی پورتنی کرنا منکھ لئی لوڑیندا ہے۔ روٹی اتے پانی دی بھکھ منکھی شریر لئی ضروری ہے۔ پرنٹو، صرف ایشو-آرام دی بھکھ پوری کرن لئی چوبے دوڑ وچ شامل ہونا، اصل وچ منکھ دے دکھاں دا کارن بندا ہے۔ کیونکہ جویں جویں بھکھ ودهدی جاندی ہے اتے بھکھ دی ترپتی نہیں ہو پاؤندی تاں سنتاپ پیدا بندا ہے۔ ایہی ساریاں سمسیاواں دی جڑھ وی ہے۔ ایہناں بھکھاں وچوں اک بھکھ اجیہی ہے جو منکھ نوں ایہناں سمسیاواں توں نجات دلا سکدی ہے۔ ایہہ بھکھ ہے، ساچے نام دی بھکھ جویں سریر دی بھکھ مٹاؤن لئی روٹی دی لوڑ پیندی ہے، اوہی ہی دھرم دی بھکھ نوں مٹاؤن لئی اس پرکھ پرماٹما دے نام دی لوڑ بندی ہے۔ ایہی راہ ہے جو منکھ نوں سہج اتے شانتی دے راہے تور سکدا ہے کیونکہ جیکر ایہہ بھکھ :-منکھ اندر پیدا ہو جائے تاں اس دیاں ساریاں دنیاویں بھکھاں/دکھاں دا ناس ہو جاتا ہے

ساچے نام کی لاگے بھوکھ --

اوٹ بھوکھے کھائی چلینہ دوکھ --

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 9)

اصل وچ پرہو دے نام دا بھوجن اجیہا بھوجن ہے جو منکھی آتما نوں تریپتی پردان کردا ہے۔ جدوں پرہو دا نام :- بردے وچ آوسدا ہے تاں ہر پرکار دی ترشنا دم توڑ دیندی ہے

گرمکھ امرٹ نام ہے جٹ کھادھے سبھ بھکھ جائی --

ترسنا مول ن ہوئی نام و سے من آئی --

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 1250)

پرنتو سبھ کجھ جاندیاں بجھدیاں وی منکھ نوں پرماٹما دا نام جینا اوکھا لگدا ہے

آکھن اوکھا ساچا ناؤ --

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 9)

اجیہے ویلے گورو ہی اس دی مدد کر سکدا ہے۔ نام دی دات پراپت کرن لئی گورو دے لڑ لگنا ضروری ہے۔ :- گورو ہی ہے جو اس نوں پرماٹما دے نام دی سوجھی کرا سکدا ہے

جن سبڈ گورو سن منیا تن من دھیایا ہر سوئی --

اندن بھگتی رتیا من تن نرمل ہوئی --

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 27)

گورو دی کریا درشتی نال منکھ نام جپدیاں، اس برہم نوں اپنے بردے وچوں ہی پچھان لیندا ہے۔ کیونکہ ایہہ برہم دا چائن تاں ہر منکھ دے اندر موجود ہے، لوڑ ہے اس نوں بجھن دی۔ اس دے لئی تیرتھان، دھاماں دے :- بھٹکن دی لوڑ نہیں۔ پرماٹما دے نام نوں اپنی چیتنا وچ ٹکانا ہی اصل تیرتھ ہے

جے کارن تٹ تیرتھ جابی -- رتن پدارتھ گھٹ بی مابی --

پڑ پڑ پنڈٹ باد وکھانے -- بھیتر بودی وست ن جانے --

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 152)

تیرتھ ناون جاؤ تیرتھ نامُ ہے ۔۔ تیرتھ سبد بیچار ک انتر گیانُ ہے ۔۔

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 687)

برہم نون بجھن لئی ہری دے نام دی تعلیم لوڑیندی ہے کیونکہ ہری دے نام توں بنا منکھ لئی ہور کوئی :- آسرا اس دنیا وچ نہیں ہے۔ اس کرکے گورو صاحب فرماؤندے ہن

ہر پڑنا ہر بجھنا ہر سیو رکھ پیارُ ۔۔

ہر چپیئ ہر دھیانیئ ہر کا نامُ ادھارُ ۔۔

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 937)

سوال پیدا بندا ہے کہ نام چپنا کی ہے؟ لگاتار اس پرہم پرکھ پرماٹما دے نام دا جاپ کرنا، کی نام چپنا کیہا جا سکدا ہے؟ انجھ عام بول چال وچ دیکھیا جائے تاں کسے ویکتی جاں وستو دا ناں اس دی پچھان بندی ہے، پرنٹو گربانی وچ نام، پرماٹما دی صفتِ سلاہ نال سمبندھت ہے۔ ڈاکٹر۔ گردیو سنگھ سنگھ انوسار، گربانی وچ ’نام‘ اکال پرکھ دے گناں نون اکھیا گیا ہے۔ ”نام چپن دا ارتھ سمدھی لگا کے سماج-سبھیچار توں بھجنا نہیں، سگوں گھر گربستھی دے سارے فرض نبھاؤندیاں، ہر ویلے اپنے چت وچ اس پرماٹما نون یاد رکھنا اتے اس دی صفتِ سلاہ کرنا ہے۔ ایہہ تاں بسندیا کھیلندیا پینندیا کھاؤندیا وچے ہووے مکت ۔۔ دے وانگ جیون وچ :- سارے فرض نبھاؤندیاں وی پراپت کیتا جا سکدا ہے

ادمُ کریدیا جیو توں کماودیا سکھ بھنچُ ۔۔

دھیاندیا توں پرہو ملُ نانک اتری چنت ۔۔

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 522)

ایہی وچار بھگت کبیر دے شلوکاں وچ وی ملدا ہے۔ کبیر جی ایہناں شلوکاں وچ نامدیو اتے بھگت ترلوچن دی آپس وچ ہونی گل-بات دا ذکر کردے ہن۔ بھگت ترلوچن جی، بھگت نامدیو جی نون سوال کردے ہن کہ متر نامدیو توں تاں مایہ دے جال وچ پھسیا بویا ہے۔ ایہہ رجائیاں، تے امبرے کیوں ٹھیک رہا ہیں؟ پرماٹما دے چرناں نال :- چت کیوں نہیں جوڑدا؟ اس دے جواب وچ بھگت نامدیو آکھدے ہن

لِ ۔۔ نامہ کہے تلوچنا مکھ تے رامُ سم

ہاتھ پاؤ کر کام سبھ چیت نرنجن نال ..

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ 1375-1376)

بھگت نامدیو جی اسے وچار نوں بور سپشٹ طریقے نال ادبرناں دے کے سمجھاؤندے بن کہ جویں گڈی اڈاؤندا ہویا بالک اپنے ساتھیوں نال وی گلاں کردا رہندا ہے پر من اسدا گڈی دی ڈور نال جڑیا رہندا ہے؛ جویں کڑیاں پانی دا گھڑا چک کے آپس وچ گلاں وی کردیاں بن پر اوہناں دا چت گھڑے نال جڑیا رہندا ہے؛ جویں گاواں پنج کوہ دور چر ریاں ہون پر اپنا چت اپنے وچھے وچ رکھدیاں بن اتے جویں ماں اپنے بال نوں پنگھوڑے وچ پا کے گھر دے کم-کاج وچ رجھی ہوئی وی سرت اپنے بچے نال جوڑی رکھدی ہے، اویں ہی منکھ نوں وی :-دنیا داری دے فرض پورے کردیاں اپنا چت برہم نال جوڑنا چاہیدا ہے

آنیلے کاگڈ کاٹیلے گوڈی آکاس مدھے بھرمیلے ..

پنج جنا سیو بات بتوا چیت سو ڈوری راکھیلے ..

من رام نامہ بیدھیلے .. جیسے کنک کلا چت مائڈیلے ..

آنیلے کمبھ بھرائیلے اودک راج کوار پرندریے ..

ہست بنود بیچار کرتی ہے چیت سو گاگر راکھیلے ..

مندر ایکو دوار دس جا کے گنو چراون چھاڈیلے ..

پانچ کوس پر گنو چراوت چیت سو بچھرا راکھیلے ..

کہت نامدیو سنہ تلوچن بالک پالن پوڈھیلے ..

انتر باہر کاج برودھی چیت سو بارک راکھیلے ..

(سری گورو گرنٹھ صاحب، انگ - 972)

بن پرشن اٹھدا ہے کہ نام سمرن جاں نام چین دی لوڑ کیوں ہے؟ منکھی من چنچل سبھاء دا مالک ہندا ہے۔ منکھی من نوں ٹکاء دین لئی اتے کسے وی وچار نوں دل وچ گوڑبا انکت کرن لئی دوہرا ضروری ہندا ہے۔ جتنا

جتنا منکھ پر ماتما دے نام نوں دہرائیگا اتے اپنے چت اندر اس دی صفتِ صلاح دے گن کریگا اوہی ہی پر ماتما
:- دے نال اسدا پیار ہور پکا ہندا جائے گا

بارن بار بار پر بھ جیئی -- پی امرت ایہہ من تن دھریئی --

اوٹھت بیٹھت سووت نام -- کہ ناک جن قے صد کام --

(سری گورو گرننتھ صاحب، انگ 286)

سمرو سمر سمر سکھ پاوؤ -- کل کلیس تن ماہ مٹاوؤ --

(سری گورو گرننتھ صاحب، انگ 262)

نام سمرن اک پرکار دا میڈیٹیشن ہے جو کئی طرحاں دیاں مانسک بیماریاں توں نجات دلاؤن وچ سفل ہے۔ نام ہی
ہے جو اجوکی دوڑ بھج دی جیون-شیلی وچ مانسک سکون اتے سہج پردان کر سکدا ہے۔ بار بار شبد-
گورو/پر ماتما دے گناں دا سمرن ساڈی شخصیت دی نویں گھاڑتکاری کرن دے سمرتہ ہے۔ ہر چہن اس پر ماتما
دی صفتِ صلاح اتے اس دا شکرانہ منکھ وچ نویں گیان دا چانن کردا ہے نال ہی اس نوں آتمک اڈولتا پردان
:- کرکے، سہج دی دات بخشدا ہے

آٹھ پھر کر جوڑ دھیاوا --

نام جیئی نام سہج سماوا نام ناک ملے اچارنا --

(سری گورو گرننتھ صاحب، انگ 1077)

پر ماتما دا نام اک اجیہا گرمتر ہے جس راہیں منکھ، دکھان دا بھوجل پار کر سکدا ہے۔ بھائی گرداس جی نے
:- وی اسے وچار نوں سپشٹ کیتا ہے

نمسکار گردیو کو ستنام جس منتر سنایا --

بھوجل وچوں کڈھ کے مکت پدارتھ ماہ سمایا --

(وار 1، پوڑی 1)

نام جین نال جدوں منکھ اپنے اندروں اس برہم دے چائن نوں بجھ لیندا ہے تاں اوہ سوے دے گھیرے توں باہر آ کے سربت دے بھلے دی گلّ کردا ہے۔ اس پرکار اجیہا منکھ نہ صرف اپنے بھائیچارے لئی، سگوں سمجھے :- سماج لئی لایے وند ثابت بندا ہے جو اپنی مٹھاس دوجیاں تک وی پہنچاؤندا ہے

گرمکھ برہر ویل ودھانی .. پھل لاگے ہر رسک رسائی ..

(سری گورو گرنتھ صاحب، انگ – 367)

اس دے الٹ، نام توں سکھنا منکھ اپنے جیون وچ آتمک موت سپہڑدا ہے۔ جویں روٹی دی بھکھ نہیں لگدی تاں بھکھا شریر ہولی ہولی موت نوں گلے لگا لیندا ہے، اویں ہی نام دی بھکھ توں بناں منکھ دی آتمک موت ہو :- جاندی ہے

آکھا جیوا وسرے مر جاؤ ..

(سری گورو گرنتھ صاحب، انگ – 9)

سپیشٹ ہے کہ نویں گیان نے بھاویں سانوں نویاں سہولتاں پردان کیتیاں ہن پرنتو مشینیکرن دے اس دور نے منکھ نوں وی مشین بنا کے رکھ دتا ہے۔ اک توں بعد اک سنسارک پدارتھاں نوں پوری کرن دی بھکھ ودھدی جاندی ہے جو مانسک پریشائیاں دا کارن بندی ہے۔ جیکر منکھ گورو دی کرپا نال، اپنے اندر نام دی بھکھ جگا لیندا ہے تاں اس دیاں ساریاں سنسارک بھکھاں مٹ جاندیاں اتے اس دے جیون وچ گیان دا چائن ہو جاندی ہے کیونکہ نام دی بھکھ ہی اس دے سارے دکھاں دا ناس کرکے اس نوں آتمک اٹولتا اتے سہج پردان کر سگدی ہے۔ جدوں منکھ ساچے نام دے بیج نوں اپنے چت اندر سنج لیندا ہے تاں اس وچ آتمک رس دین والے پھل لگدے ہن اتے جپ جپ نام من بھیا اندا وانگ اس دا جیون آتمک آند نال بھر جاندی ہے۔

روپم جسميت كور ڈاكٽر

سہانك پرو

اتہاس وبہاگ،

سرى گورو تيغ بہادر خالصہ كالج

دلى يونيورسٽى، دلى

بھائی ویر سنگھ: شانتی، بھائی چارا اتے لنگ سمانتا لئی اکّ وزنری

روپم جسمیت کور ڈاکٹر

وین صدی دے ارنہ وچّ سکھ سابت اتے ادھیاتمکتا وچّ اکّ پرمکھ شخصیت بھائی ویر سنگھ نے نہ صرف 20 اکّ امیر سابتک وراثت چھڈی سکوں اپنے سمیں دے سماجک-سبھیچارک مدعیان نوں وی سنبودھت کیتا۔ اس دیاں لکھتاں، ادھیاتمکتا وچّ ڈبیاں، شانتی، بھائی چارا، اتے اکّ نیانپورن سماج دی وکالت کردیاں بن جتھے عورتاں نے اکّ پرمکھ بھومکا نبھائی۔ جدوں اسیں یدھ، نفرت اتے لنگ-ادھارت چنوتیاں نال گرسٹ سنسار وچّ نیویگیٹ کردے ہاں، بھائی ویر سنگھ دے وچاراں دی پڑچول کرنا اکّ ودھیرے سدبھاونہ اتے برابری والے سماج نوں اتشابت کرن لئی قیمتی سمجھ اتے مارگدرشن پردان کر سکدا ہے۔ بھائی ویر سنگھ دیاں رچناواں وچّ، اکّ کیندری وشا شانتی اتے بھائیچارے دی پراپتی ہے۔ اس دیاں لکھتاں وپھنّ بھائیچاریاں وچّ ایکتا دی مہتا اتے ونڈن والے تتاں نوں ردّ کرن 'تے زور دندیاں بن۔ اج دے گلوبل سندربھ وچّ، جتھے جھگڑے جاری بن اتے نفرت سماجاں نوں توڑن دا خطرہ ہے، بھائی ویر سنگھ دا درشتیکون ویکتیاں اتے قوماں وچّ ونڈیاں نوں دور کرن اتے سمجھداری نوں ودھاؤن لئی اکّ سموپک یتن دی منگ کردا ہے۔ اپنیاں کویتاواں وچّ، اوہ سکھ قدران-قیمتاں اتے اکسرتا دے سرب-ویاپک سدھانتاں دے تتّ نوں خوبصورتی نال پکڑدا ہے۔ اس دی اکّ مہتوپورن لائن پیار اتے سمجھ نال بجھی ہوئی دنیاں لئی اس دے درشتیکون نوں درساوندی ہے: "سبھ ملے بھنیاں سکھ وسے پائے بھائی۔" (انوواد: "جدوں سارے اکٹھے بندے بن، شانتی برہم دے پیار وچّ وسدی ہے۔") بھائی ویر سنگھ دے کاو پرگٹاؤے سکھ ایکتا دے فلسفے نوں گونجدے بن اتے ستھائی شانتی اتے بھائیچارک سانجھ دے سنسار نوں اتشابت کرن وچّ پیار اتے ایکتا دی پرورتشیل شکتی 'تے زور دیندے بن۔

بھائی ویر سنگھ دی سابتک رچنا، "سندری" سماج وچّ عورتاں دیاں بھومکاواں بارے اوہناں دے اگانھ ودھو وچاراں نوں درساوندی ہے۔ سندری، مکھ پاتر، نوں اکّ آدرش اتے دلیر عورت وجوں درسایا گیا ہے، سماجک اتے نیانپورن سماج لئی درشتیکون عورتاں دی اہم نیماں نوں چنوتی دیندی ہے۔ بھائی ویر سنگھ دا مضبوط بھومکا نوں مانتا دندا ہے۔ گھٹّ لنگ انوپات اتے عورتاں ورودھ اپرادھاں ورگے سمکالی مدعیان نوں سنبودھت کردے ہونے، اسیں لنگ سمانتا دی وکالت کرن، عورتاں دے سشکتیکرن، اتے اجیہا ماحول سرجن لئی بھائی ویر سنگھ دیاں لکھتاں توں پریرنا لے سکدے ہاں جتھے اوہ ودھپھلّ سکے۔

بھائی ویر سنگھ، 19ویں صدی دے انت اتے 20ویں صدی دے شروع دے اکت پر مکھ سکھ ودوان، کوی اتے سدھارک نے سکھ نوجواناں لئی سکھیا دی لوڑ اتے مہتا بارے ڈونگھے وچار رکھے۔ اس دیاں چنتاواں اس دے سمیں دوران سکھ بھائیچارے دے سماجک-سبھیچارک تانے-بانے وچ ڈونگھیاں جڑھاں سن۔ بھائی ویر سنگھ نے مانتا دتی کہ سکھیا سکھ پچھان دی ترقی اتے سنبھال لئی آدھار ہے، خاص طور 'تے سماجک-راجنیتک درشتیکون اتے عیسائی دھرم وچ پرورتن دے لالچ دوارا پیدا ہوئیاں چنوتیاں دا ساہنا کردے ہوئے۔

سکھ نوجواناں بارے اس دی مکھ چنتا باہری پریہاواں، خاص طور 'تے عیسائی دھرم وچ پرورتن دے ودھ رہے رجھان پرتی کمزوری سی۔ بھائی ویر سنگھ نے اس نوں ولکھن سکھ قدران-قیمتاں لئی خطرے وجوں ودیک نینھ دی لوڑ بے جو نہ صرف اکادمک گیان دیکھیا۔ اوہ مندا سی کہ سکھ نوجواناں نوں اکت مضبوط پردان کرے سگوں سکھ سدھانتاں دی ڈونگھی سمجھ اتے قدردانی وی پیدا کرے۔ اوہ آدھونکتا اتے باہری سبھیچارک دباء دے سامنے سکھ پچھان دے مٹن توں ڈردے سن۔

ایہناں چنتاواں نوں سنبودھت کردے ہوئے بھائی ویر سنگھ نے سکھیا لئی اکت سمپورن پہنچ دا پرستاو دتا۔ اوہناں نے سکھ ودیک اداریاں دی لوڑ 'تے زور دتا جو نہ صرف گیان پردان کرن سگوں سکھ ورثے بارے گورو اتے سمجھ دی بھاوننا وی پیدا کرن۔ بھائی ویر سنگھ نے ودیک سنستھاواں دی کلپنا اجیہے کیندراں وجوں کیتی جو سکھ قدران-قیمتاں، سبھیچار اتے ادھیاتمکتا دا پالن پوشن کرن گے۔ اسنے اکت اجیہی سکھیا پرنائی دی وکالت کیتی جو روایتی سکھ بدھی دے نال آدھونک گیان دا سبھ توں ودھیا مشرن کرے۔

بھائی ویر سنگھ دے حلّ ودیا دے کھیتر توں پرے ودھے۔ اسنے منیا کہ سکھ نوجواناں نوں دھرم پرورتن دے بھاوننا مہتوپورن ہے۔ اوہناں نے سکھ دباء توں بچاؤن لئی بھائیچارک اتے سبھیچارک پچھان دی مضبوط بھائیچارے نوں اپنے امیر سبھیچارک ورثے نوں سنبھال اتے پریہلت کرن لئی سرگرمی نال شامل ہون لئی پیریت کیتا۔ بھائی ویر سنگھ دا مننا سی کہ اکت بھروسیمند اتے سبھیچارک طور 'تے جاگروک سکھ بھائی چارا باہری پریہاواں اتے دھرم پرورتن لئی گھٹّ سنویدنشیل ہووے گا۔

بھائی ویر سنگھ دے وچار کیول سکھ قوم تکّ بی سیمت نہیں سن؛ اس دی بجائ، اسنے سنسار اتے اکت ویاپک پریہاواں دی کلپنا کیتی۔ اوہ مندا سی کہ سکھ دھرم دے سدھانت، جویں کہ برابری، نیاں اتے دنیا، سرو ویاپک بن

اتے سمچی مانوتا دی بہتری لئی یوگدان پا سکدے بن۔ اسنے سکھاں نوں اکّ سنڈیش دے مشالدهاری وجوں دیکھیا جو دھارمک حدان توں پار ہو گیا اتے سانجھیاں قدران-قیمتاں اتے ادھارت سماج دی وکالت کردا سی۔

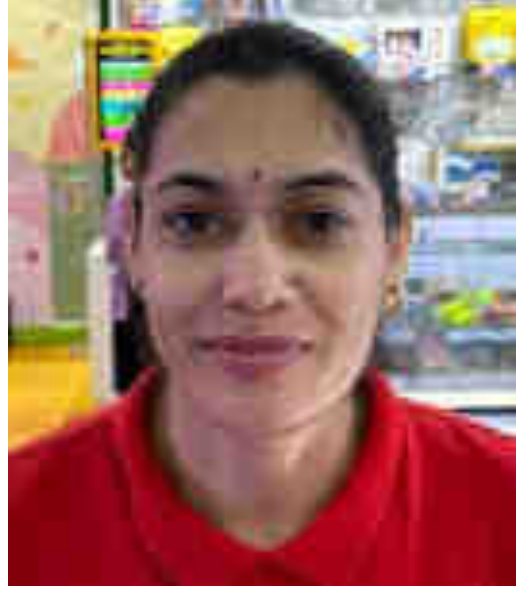
وین صدی دے سکھاں وچّ عیسائی دھرم وچّ پرورتن دے سندربھ وچّ، بھائی ویر سنگھ نے سنوان اتے 20 سمجھ دا پرستاو کیتا۔ اس دا مننا سی کہ انتر-دھرمی وچار-وٹاندرے نوں اتشابھت کرنا اتے وکھو-وکھ دھارمک بھائیچاریاں وچّ آپسی سمنان نوں اتشابھت کرنا دھرم پرورتن دے مول کارناں نوں حلّ کرن وچّ مدد کر سکدا ہے۔ اس توں علاوہ، اوہ زور دندا ہے کہ سکھ بھائیچارے دے اندر آرتھک سشکتیکرن اتے سماجک انتی دی مہبتا، کیونکہ سماجک-آرتھک کارک اکثر دھرم پرورتن دے فیصلے وچّ بھومکا نبھاؤندے بن۔

اج لئی مارگدرشک سدھانت:

بھائی ویر سنگھ دے شانتی، بھائیچارے اتے لنگ سمانتا دے سدھانت موجودہ چنوتیاں نال نجٹھن لئی اکّ روڈمیپ پردان کردے بن۔ سنوان نوں اتشابھت کرنا، سہنشیلتا نوں اتشابھت کرنا، اتے لنگ سمانتا لئی سرگرمی نال کم کرنا اسدی درشتی دے ضروری حصے بن۔ ایہناں قدران-قیمتاں نوں اپنا کے، اسیں اکّ اجیہی دنیاں لئی کوشش کر سکدے ہاں جتھے متبھید منائے جاندے بن، جھگڑیاں نوں سمجھ دوارا حلّ کیتا جاندا ہے، اتے عورتاں نوں سماجک تانے-بانے وچّ پورا یوگدان پاؤن لئی شکتی دتی جاندی ہے۔

بھائی ویر سنگھ دے وچار اج وی پرسنگ بن، اکّ سیمت ورگ جاں بھائیچارے توں پرے بن۔ سبھیچارک وبھنتا نال جوجھ رہے سنسار وچّ، اس دا سکھیا اتے زور جو بودھک وکاس اتے سبھیچارک مان دوواں نوں اتشابھت کردا ہے۔ پرمپرا اتے آدھونکتا دی اکسرتاپوروک سم-ہوند لئی اسدا سدا وشویکرن دے سامھنے سبھیچارک سنبھال دیاں چنوتیاں دا سابنا کر رہے بھائیچاریاں لئی اکّ سدییوی مارگدرشک وجوں کم کردا ہے۔ بھائی ویر سنگھ دا درشتیکون سرحدان توں پار ہے، سملت سکھیا اتے سبھیچارک سنبھال لئی اکّ ماڈل پیش کردا ہے جو اکّ سانجھی منکھتا دی پراپتی لئی وبھنّ سماجاں نوں پریرت کر سکدا ہے۔

بھائی ویر سنگھ دیاں لکھتاں شانتی، بھائیچارک سانجھ اتے لنگ سمانتا اتے ادھارت سماج دی اساری لئی سدییوی سمجھ پردان کردیاں بن۔ یدھ، نفرت، اتے لنگ-ادھارت چنوتیاں دے پرچھاوین نال جوجھ رہے سنسار وچّ، اس دے وچار امید دی کرن وجوں کم کردے بن۔ بھائی ویر سنگھ دے سدھانتاں نوں ساڈی سموبک چیتنا وچّ شامل کرکے، اسیں آؤن والیاں پیڑھیاں لئی اکّ ہور نیانپورن، سماویشی اتے سدبھاونا بھریا سنسار بناؤن لئی کم کر سکدے ہاں۔

ڈاکٹر. پرمجیت کور

اسسٹینٹ پروفیسر، پنجابی وبھاگ

سری گورو تیغ بہادر خالصہ کالج

دلی یونیورسٹی، دلی

بدلدے رشتیاں دی داستان پیش کردا کہانی سنگریہہ

جھوٹھ دے آر-پار‘

ڈاکٹر. پرمجیت کور

جھوٹھ دے آر-پار‘ بلوندر سنگھ براڑ دا دوجا کہانی سنگریہہ بے جہڑا 2011 وچ 7 سالان دے وقفے بعد ، پرکاشت ہویا۔ اس توں پہلاں اس نے ‘شو-کیس وچ رکھیا تاج محل‘ کہانی سنگریہہ ساہت دی جھولی پایا۔ اس کہانی سنگریہہ تے ایہناں نوں پنجابی اکادمی دلی ولوں ‘گلاب پرسکار‘ نال سمنانت کیتا گیا۔ بلوندر سنگھ براڑ دا بچپن پنجاب دے مکتسر ضلعے دے اک چھوٹے جہے پنڈ وچ بیتیا۔ مڈھلی ودیا پنڈ توں ہی حاصل کیتی۔ کالج دی پڑھائی پنجاب دے ابوبہر شہر توں کیتی۔ لکھن دی چیٹک ساہتک پستکاں توں ہوئی۔ بلوندر سنگھ براڑ دے پنڈ اتے شہر دوواں جگھاں ، تے رہن کارن کہانیاں وچ پینڈو تے شہری دوواں طرحاں دا جیون ویکھن نوں ملدا ہے۔ بلوندر سنگھ براڑ نے گنتی پکھوں بہت گھٹ کہانیاں دی رچنا کیتی ہے پرنتو اس دیاں کہانیاں من وچ سدھیاں اتر جاندیاں ہن۔

بلوندر سنگھ براڑ دا کہانی سنگریہہ ، جھوٹھ دے آر-پار‘ وچلیاں کہانیاں دے وشے شہری مدھورگی شرینی نال سنبندھت ہن۔ اس دے اس کہانی-سنگریہہ دی پہلی کہانی ‘بھوچال‘ جس وچ بردھ لوکاں دے حاشیے دا ذکر کیتا گیا ہے۔ کہانی دی مکھ پارت برنامو جو 70 سال دی بو چکی ہے اپنیاں اکھاں دی روشنی گوا چکی ہے۔ اس دی گھر وچ پوری بے قدری ہے۔ اس نے انیکاں سکھاں سکھ کے پتر چرنجیت نوں لیا جو ہن پیسے کماؤن دے لالچ تے اپنی پتنی دیاں گلاں وچ آ کے اپنی بردھ ماں دا حال-چال وی نہیں پچھدا۔ چرنجیت دے تن بچے بندے ہن۔ دو منڈے تے اک کڑی۔ اس دا وڈا پوتا روی تے پوتی سمی نوں بالکل وی نہیں پچھدے سن۔ اس دا چھوٹا پوتا سنی ہی اسدا خیال رکھدا ہے۔ سنی ہی اس نوں ٹھنڈا پانی لیا کے دندا تے بہتی واری اس کول سوں جاندا۔ برنامو دا اکلاپن سنی راہیں ہی دور بندا ہے۔ اوہ اس نوں بہت دعاواں دیندی ہے۔ سنی دا سیوا کرنا اک طرحاں نال رشتیاں دے کھوکھلیپن نوں درساؤندا ہے۔ دراصل اوہ اپنی گوانڈھن پنکی نال رنگریاں مناؤن لئی ہی دادی کول سوندا ہے۔ کیونکہ اس نوں اس توں سرکھیت جگہ کوئی بور نہیں دسدی۔ برنامو اپنی بردھ اوستھا نوں

دیکھ کے اس دے خلاف کوئی آواز نہیں اٹھاؤندی ہے۔ اس نوں ڈر بندا ہے کہ اس دے وشواس کوئی نہیں کریگا۔

ایہہ کہانی وکھو وکھ برتانتاں نوں سرجدی ہے۔ کہانی وچلی ہرنامو جو سریرک پکھوں انہیپن دی شکار ہے، دوجا چرنجیت جو پیسے دے لالچ وچ انہاں ہے تے تیجا اسدا پوتا سنی ہے جو کام دے انہیپن دا شکار ہے۔ کہانی وچ ہرنام کور دی سنگھن-شکتی دا برتانت وی سرجیا گیا ہے۔ اس دی اداہرن ہرنامو دے اپنے پوتے دے سپریش توں جھلکدی ہے۔

اک دن میں لاڈ نال اوبدے سر دے بتھ پھیردی نے پنڈے دے بتھ پھیریا۔ اوبنے تنگ جہی، پھسویں جہی پینٹ پائی ہوئی سی۔ میں آکھ بیٹھی، کڑی سمیئے بن توں مٹیاری ہو گئی این، کالج جانیں این، کوئی چچ دے لیڑے پایا کر۔1

اک تہاں ہور کہانی کار ہرنامو دی سنگھن شکتی دا برتانت سرجدی ہے۔ ہرنامو دی سنگھن شکتی اینی کمال دی بندی ہے کہ اوہ دو الگ خوشبوواں نوں نکھیڑ کے اپنے پوتے سنی دی کرتوت دا پتہ کر لیندی ہے۔ اوہ مونہہ وچ بڑبڑاؤندی ہے:

سنی تیری ایہہ مجال! ایہہ کرتوت! کتیا حرامیاں—ایہہ اس واسطے میرے کول سوندے؟ میری سیوا کردے؟ ایہہ سمجھدے اے مینوں انی-بولی نوں کی پتہ لگدی؟ میں دنی آن ایہناں نوں پتہ۔2

اک ہور کہانی جس وچ کہانی کار نے بردھ کرنل کھنہ دی منوستھتی نوں اجاگر کیتا ہے۔ اسدی کہانی پرانا سال نوں سال وچلا کرنل کھنہ جو رٹائر ہو چکا ہے۔ اس دے دوویں پتر تے نوںہاں اس نال در-ووبار کردے ہن۔ پیسے دے لالچ وچ اوہ اپنے انہے ہو جانڈے ہن کہ بردھ ماں-باپ دی سیوا توں گریز کردے ہن۔ کرنل کھنہ جس دا اپنا مکان بندے ہوئے وی اپنے پتراں تے جاندا ہے۔ اوہ اپنے آپ نوں بڈھا ہویا محسوس کردا ہے۔ اوہ من بی من وچ آکھدا ہے:

بن شیر بڈھا ہو گئے! اویسے لئی تاں لکڑبگھے اس کولوں شکار کھوبن نوں پھردے نے۔ شیر نوں کتا سمجھدے نے۔ کتے وانگ پٹا پا کے کدے اک گھرے بندھے نے تے کدے دوجے گھرے۔3

اصل وچ اج دا سماج ہی صرف مقامی رشتیاں دا بن کے رہ گیا جتھے رشتے-نانتے صرف پیسے تے آدھارت بن۔ جدوں تک کرنل کھنہ نوکری دوران پیسے کماؤندا سی ادوں تک اس دے نوںہاں-پتر سیوا کردے پرننتو جویں ہی اوہ رٹائر ہویا اوبناں نے اپنا رنگ وکھاؤنا شروع کر دتا۔ اج رشتے صرف خودغرضی تے ہی آدھارت رہ

گئے بن۔ اس کہانی وچ کہانی کار نے کرنل کہنے ورگے بندیاں دی ہمت دی داد وی دتی ہے۔ کرنل کہنے شیر وانگ لڑدا سی۔ جدوں اس نوں پتہ سی کہ اس دے نوںہاں۔ پتر اس دے پیسیاں دے دم تے پارٹیاں کر رہے بن تاں اس نے ہوائی فائر کر دتے۔ سبھ پاسے بھاجڑ مچ گئی۔

کرنل کہنے پورے زور نال گرجیا، ٹھہرو! اوئے تسیں پٹاکے چلاؤندے اوں میرے جان دی خوشی، چ؟ اوئے تسیں کن کھولھ کے سن لو، میں کتے نہیں جانا۔ جے کوئی جاوے گا تاں تسیں جاؤگے، میں نہیں۔ جہنے رہنا اے، اوہ میرے نال آ کے رہے گا۔ میں گھر نہیں بدلانگا، گھر بدلوگے تسیں واری نال۔4

بلوندر سنگھ براڑ دی اکے بور کہانی وچ رشتیاں وچلی ٹٹ۔ بھجّ نوں درسایا گیا۔ رات دے راہی کہانی وچلا پاتر منپریت جو ایچ۔ آئی۔ وی۔ ورگی بیماری دا شکار ہو جاندا ہے۔ اس دے بھرا، دوست، گوانڈھی، اس نال بے رخی نال پیش آؤندے بن۔ اس دے بھراواں نوں اسدی بیماری دا دکھ نہیں بندا سگوں خوش بندے بن تانک منپریت دے جان توں بعد ساری زمین اوہناں دے ناں ہو جاوے گی۔ ایہہ ساری کہانی خود غرض رشتیاں دی داستان نوں بیاندی نظر آؤندی ہے۔

بلوندر سنگھ براڑ دیاں کہانیاں وچ جتھے مانوی رشتیاں دی ٹٹ۔ بھجّ ویکھن نوں ملدی ہے اتھے ہی اس دیاں کہانیاں وچ سماجک برائی نشیاں کارن برباد بندی زندگی نوں وی باخوبی درساؤندی ہے۔ اس دیاں کہانیاں وچ سماجک برائی نشیاں کارن برباد بندی زندگی نوں ہی باخوبی درساؤندی ہے۔ اس دی کہانی، رانی وچلا پاتر دیبی نشیاں دی لت لگن کارن اپنی زندگی نوں صحیح ڈھنگ وچ چلاؤن دے اسمرتھ ہندا ہے۔ اس دی پنتی رانی اس نوں بہت سمجھاؤندی پر اوہ اس دی اکے وی نہیں سندا:

میں بتھیرا سمجھاؤندی سی کہ رب نے ایہہ جونی چنگے کم کرن نوں دتی اے۔ نشے کرن نوں نہیں۔ اگوں آکھ دندے چنگے کم کرنا تاں مہانپرکھاں دا کم اے، بندیاں دا نہیں۔ جے بندے چنگے کم کرن لگ پئے تاں پھر ساری دنیا مہانپرکھاں دی بنجو۔5

اس کہانی وچ پاتر دو دھراں وچ ونڈے ہوئے بن۔ اکے پاسے اوہ پاتر جہڑے صرف اپنے سوے۔ آند نوں پراتھمکتا دیندے بن۔ کہانی وچلی مالکن جہڑی صرف اپنے سوے آند لئی اپنے ہی پتی، تے گھریلو ہنسا دا جھوٹھا کیس درج کر کے اس توں طلاق لیندی ہے۔ پھر وی اس دا من سنتشت نہیں ہندا۔ دوجے پاسے رانی ورگے پاتر جسدا پتی نشیڑی ہے، اوہ وبلڑ ہے۔ اپنی پنتی دے بندے وی دوجی عورت لے آؤندا ہے۔ ایہہ سبھ کجھ بون دے باو جود رانی اپنے پتی دیبی نوں ہنھاں کجھ کہے چھڈّ کے اپنی ماں کول آ جاندی ہے۔ اوہ بھاویں ان پڑھ سی پرنٹو پھر وی اپنے فیصلے لین وچ اوہ نپن سی تے مانسک طور، تے پوری طرحاں سنتشت سی۔

بلوندر سنگھ براڑ نے اپنے کہانی سنگریہہ وچ نہ صرف مانوی رشتے بلکہ سنگیت دیاں باریکیاں، تے وی جاننا پایا ہے۔ اس پکھ لئی اسدی کہانی، تال، نوں ویکھیا جا سکدا ہے۔ کہانی وچلا پاتر پرکاش اک سنگیتکار ہے جو اپنے پتر نوں دادرا اتے کہروا دو تالاں سکھاؤندا ہے۔ پستک دی بھومکا وچ ڈاکٹر۔ روی روندرا ایہناں تالاں بارے ذکر کردے ہن۔ دادرا تال تیز اتے چنچل تال ہے جدکہ کہروا تال نرول بھارتی ہے۔ ایہہ تال لوک ورثے نال جڑی ہوئی ہے۔ پرکاش دا پتر روت اس تال تے اپنی زندگی نوں تھرکدا ہے۔

زندگی دی تال توں تھڑکے سنگیتکار، ذمہ واریاں توں بھجن والے پرکاش شرما! پہلاں توں مینوں تے میری مان نوں چھڈ کے بھج آیا۔ تے ایتھے ایہناں دو معصوم بچیاں نوں ہمیشہ لئی چھڈ کے دوڑ گوں۔ تے مینوں دھرم سنکٹ، چچ پا گوں۔ پر... پر میں تیرے ورگا نہیں ہاں۔6

اس کہانی وچ کہانی کار نے لوبھ تے خود غرضی نوں بیان کیتا ہے جہڑا اپنیاں ذمہ واریاں توں مکت ہو کے ممبئی چلا جاندا ہے۔ پرنٹو دوجے پاسے اس دا پتر چنوتی بھری زندگی نال وی تال ملاؤندا نظر آؤندا ہے۔ اوہ اپنے متریئے بھین-بھرا دی ذمہ واری چکن دا فیصلہ کر لیندا ہے۔ بلوندر سنگھ براڑ نے اپنی کہانی، پٹھی گنتی، وچ وہم بھرم نوں چرچہ دا وشا بنایا ہے۔، جھوٹھ دے آر-پار، کہانی سوشل میڈیا دے مایہ جال نوں درسائندی کہانی ہے۔ اس کہانی وچلے پاتر رشتے جھوٹھ دے سہارے بناؤندے ہن۔ کہانی دی پاتر مندیپ جو ٹیوشن پڑھاؤن دا کم کردی ہے۔ اوہ کڑیاں نوں ویکھ کے پھیسبک تے بوائے پھریٹ لہدی ہے۔ پھیسبک تے اوہ پھریٹ صرف اوہ ہی بناؤنا لوچدی ہے جسدا ناں تے سرنیم بہت آکرشک ہووے۔ اوہ ساری کہانی وچ ایہہ سوچدی رہندی ہے کہ دلجیت اس نال سچ بول وی ربا ہے جاں نہیں۔ پرو۔ روندرا سنگھ اپنے لیکھ وچ لکھدے ہن:

ساڈی یوا پیڑھی اج اک وکھری قسم دے کلپت یتھارتھ وچ جیوں رہی ہے۔ ایہہ اجیہے واتاورن وچ جی رہی ہے جو ات یتھارتھ (ہائیپر ریئلٹی) توں وی اگانہ ہے۔ اس سمیں ایہہ ستھتی صرف وڈے شہراں تک ہی سیمت نہیں رہی سگوں چھوٹے-چھوٹے قصبیاں اتے پنڈاں دی وی ہندی جا رہی ہے۔7

سمچے طور، تے اسیں کہہ سکدے ہاں کہ بلوندر سنگھ براڑ دیاں کہانیاں وچلے مانوی رشتے لوبھ تے لالچ تے ادھارت ہن۔ اس دیاں کئی کہانیاں وچلے پاتر زندگی دی حقیقت چوں گزر کے اپنی زندگی نوں نویں سروں وی سرجدے نظر آؤندے ہن۔

حوالے تے ٹپنیاں۔

بلوندر سنگھ براڑ، جھوٹھ دے آر۔پار، نویگ پبلشرز، 2019، پنہ-1.32

اوبی، پنہ 2.35

اوبی، پنہ 3.54

اوبی، پنہ 4.62

اوبی، پنہ 5.85

اوبی، پنہ 6.23

پروفیسر روندن سنگھ، یتھارتھ ات-یتھارتھ، یوا پیڑھی دا سماج، پنہ 7.24

ڈاکٹر. سنیل

اسسٹینٹ پروفیسر، پنجابی وبھاگ

رامانجن کالج

دلی یونیورسٹی، دلی

سوشل میڈیا اتے نوجوان پیڑھی

ڈاکٹر. سنیل

سوشل میڈیا دی ورتوں ورتمان سمیں وچ بہت تیزی نال ودھ رہی ہے اتے اس دے نال ہی اسدا پرہاؤ وی۔ نوجوان وڈی ماترا وچ اس دے پرہاؤ بیٹھ آ رہے ہن۔ سمپرک دے سادھناں دے نال راجنیتی، ارتھووستھا اتے ہور کھیتراں وچ ایہہ اپنے پیر پساں رہا ہے۔ اس کرکے ایہہ سماج دے ہر پہلو نوں پرہاؤت کر رہا ہے خاستور ’تے نوجواناں دے نیتک اتے سماجک مولان دے نال-نال ایہہ، نوجواناں دی جیونشیلی اتے وچاراں نوں وی اپنے کلاوے وچ لے حرا ہے۔ بن نوجوان شوسل میڈیا ’تے اپنی نجی زندگی نوں کھولن لگ گیا ہے، نال ہی اوہ ہور اپرمانک خبراں نوں وی سچ منن لگ گیا ہے۔ جس نال سوشل میڈیا دا نکاراتمک پہلو وی ابھر رہا ہے۔

سوشل میڈیا دی پرہاؤشا وچ کیہا گیا ہے کہ ایہہ انٹرنیٹ ادھارت اک ایہو جیہا سموہ ہے جو اپبھوگتا پیدا کرن والی سمگری دی رچنا اتے آدان-پردان دی اگیا دندا ہے۔ اس توں بناں سوشل میڈیا موبائل اتے ویب ادھارت تکنالوجی نال اس طرحاں دے کریاشیل منچاں دا نرمان کردا ہے، جیہناں دے مادھنم نال ویکتی اتے سمودائے اپبھوگتا پیدا کرن والی سمگری دا سنچار اتے رچنا کر سکدے ہن، اس ’تے وچار-چرچار کر سکدے ہن اتے اس ’تے سجھاء دے سکدے ہن۔ ایہہ سنگٹھناں، سمپرداواں اتے ویکتیاں دے وچکار سنسار وچ مہتوپورن اتے ویاپک پرورتنان نوں انجام دندا ہے۔ 2000 دے دہاکے دے شروع وچ سافٹویئراں دا وکاس کرن والیاں کمپنیاں نے ورتوں کرن والیاں نوں اس گل لئی سمرتہ بنایا کہ اوہ ورلڈوائیڈ ویب ’تے ستھر اتے اکریاشیل پیجاں نوں دیکھن دی بجائے زیادہ کریاشیل بنا سکن، آنلائن جاں واستوک سنگٹھناں وچ اپبھوگتا پیدا کرن والی سمگری دی ورتوں کر سکن۔ اسدا سکھر ویب 2.0 دے روپ وچ ہویا اتے سبھ توں مہتوپورن گل ایہہ ہئی کہ اس نال اک حیران کن پریوگ دی رچنا ہئی جس نوں اسیں بن سوشل میڈیا کہندے ہاں۔

سوشل میڈیا سماجک نیٹورکنگ ویب سائیتاں جویں۔ فیسبک، ٹویٹر، لنکڈن، یو-ٹیوب، وٹسنیپ، انسٹاگرام، ساؤنڈکلاؤڈ اتے اس طرحاں دیاں ہور سائیتاں ’تے ورتوں کرن والیاں نوں وچار-چرچار، کجھ نواں رچن، سہیوگ کرن اتے ٹیکسٹ، امیز، آڈیو تے ویڈیو روپاں دی جانکاری وچ حصے داری۔٪ کرن اتے اس نوں ورتن دی یوگتا اتے سہولت پردان کردا ہے۔ ایہہ سچ ہے کہ سوشل میڈیا نے انٹرنیٹ دا لوکراجیکرن کیتا ہے

اتے سبھ توں مہتوپورن گلّ ایہہ ہے کہ اس نے بھاشن اتے ابھویکتی دے آدرشاں نوں سرکھیت کیتا ہے پر اس دے نال ہی ایہہ وی اتنا ہی صحیح ہے کہ اس نے ایہو-جہے دینتاں نوں وی جنم دتا ہے جو حملہ کرن لئی تیار رہندے ہن اتے ایہہ لگدا ہے ہن اوہناں دی سنکھیا لگاتار وادھا ہو رہا ہے۔ ہتھ وچ رکھے جان والے موبائیل اپکرن جوویں۔ سمارٹفون اتے ٹیبلیٹس دی سنکھیا تیزی نال ودھ رہی ہے اتے ایہناں اپکرنناں ’تے انٹرنیٹ دی سلبھتا نال واستوک سماج وچ تتکال دی بھاونا کئی گناں ودھ گئی ہے۔ اس دے ذریعے نہ کیول ہے حد سنویدنشیل اتے نوجوان دلاں نوں پرہاوت کرن والی انوچت سمگری آسانی نال پراپت ہو جاندی ہے، سگوں نندن یوگ مانسکتا والے لوکاں نوں وبھنّ پرکار دے گھناؤنے کماں لئی اس مادھم دی ورتوں کرن دی کھل وی مل جاندی ہے۔ سائیبر بلنگ، سائیبر سٹاکنگ، افواہاں پھلاؤن ورگے ککرم اس بھیانک دینت دے معمولی نمونے ہن۔

سوشل میڈیا نے، ورتوں وچ آؤن والی سمگری دے آسرے، عام جیون دے منے-پرمنے ویکتیاں دی پرتشٹھا نوں وی نقصان پہنچایا ہے، نجتا، کاپیرائیٹ اتے ہور مانوادھکار قنونان دی گھیرابندی کیتی ہے۔ ایہناں ساریاں گلاں نوں مدنظر رکھدے ہوئے وی، اس ادبھت مادھم دے وکاس وچ کوئی رکاوٹ نہیں آئی۔ جس نے نہ کیول بھارت وچ ہی، سگوں پوری دنیاں وچ پرمپراگت میڈیاں دی تھان لین اتے اسنوں رستے توں ہٹاؤن دا خطرہ پیدا کر دتا ہے۔ سوشل میڈیا دی اکثر ایہہ کہہ کے آلوچنا کیتی جاندی ہے، کہ اس نے لوکاں دے ویکتی گت روپ وجوں ملن دی پرورتی تے وی الٹا اثر پایا ہے۔ جتھے پرمپراگت ڈھنگ نال اک-دوجے نوں ملن اتے گل بات کرن دا سماں کسے کول نہیں ہے، اتھے ڈجیٹل سپیس سماجک نیٹورکنگ دے نت نویں ماپدنڈ اتے آکرشک روپ سلبھ کرا رہا ہے۔

سوشل میڈیا دی بادشاہت پورے سماج دے سر چڑھ کے بول رہی ہے۔ ہر عمر دے لوک اسدی پکڑ وچ ہن۔ ایہہ لوکاں نوں ہساؤن دے نال-نال رلاؤن وی لگا گیا ہے۔ ہن تاں نابالغ وی اسدی پکڑ وچ آ گئے ہن۔ جو سماج لئی شبھ سنکیت نہیں ہن۔ پر دوجے پاسے سوشل میڈیا دے ہی انگ فیسبک نے دو سال پہلاں گوانڈھی دیس نیپال دے کاتھمانڈو توں غائب بھرا نوں فیسبک دے ذریعے بھارت وچ ملا دتا۔

اس طرحاں اسیں ہن سوشل میڈیا دے نوجوان پیڑھی دے پئے جان پے رہے سکاراٹمک اتے نکاراٹمک پرہاواں بارے جانکاری حاصل کرانگے جو بیٹھاں دسے گئے ہن:-

سکاراٹمک پرہاواں:

سوشل میڈیا منج الھڑاں اتے نوجوانان نوں اپنیپن دی اک بھاونا پردان کردا ہے۔ 1.

2. کورونا ورگی مہاماری دوران اسدا چوترفا پر بہاو سپٹ نظر آیا جدوں اسنے 'آئیسولیشن' وچ رہ رہے لوکاں اتے شبہچنتکاں نوں آپس وچ جوڑے رکھیا۔
3. الہڑ عمر اس طرحاں دا سماں ہندا ہے جدوں نوجوان اپنی پچھان بناؤن اتے سماج وچ اپنا تھان پاؤن دی کوشش کر رہے ہندے ہن۔ سوشل میڈیا الہڑاں نوں اپنی وکھری پچھان وکست کرن لئی پنج پردان کردا ہے۔
4. سوشل میڈیا نے الہڑاں نوں اک-دوجے دے پکھ وچ اپنیاں بہاوناواں نوں ابھویکت کرن دا موقع پردان کیتا ہے۔ مضبوط بہاواں، وچاراں جاں اورجا دی ابھویکتی اتے اپیوگتا نال ایہہ کافی سکارا تمک پر بہاو پیدا کر سکدا ہے۔
5. سوشل میڈیا نوجواناں نوں اوہناں دے آتم-وشواس اتے رچناتمکتا نوں ودھاؤن وچ مدد کر سکدا ہے۔ ایہہ نوجواناں نوں وچاراں اتے سمبھاونواں دی دنیا نال جوڑدا ہے۔ ایہہ منج و دیارتھیاں نوں اپنے متراں اتے اپنے عام درشکاں دے نال جڑن دے معاملیاں وچ اپنے رچناتمک کوشل دا استعمال کرن لئی اتشابت کردا ہے۔
- سوشل میڈیا دے نکارا تمک پر بہاو
6. کئی ادھنیاں وچ سوشل میڈیا دی ورتوں اتے اداسی وچکار گہرا سنبندھ پایا گیا ہے۔ اک ادھنین انوسار، درمیانے توں گمبھیر اداسی والے لچھن والے نوجواناں وچ سوشل میڈیا دا استعمال کرن دی سمبھاونواں لگبھگ دوگنی سی۔
7. سوشل میڈیا دے زیادہ استعمال دے نتیجے وچوں صحت سنبندھی، واستوک دنیا دیاں گتیودھیاں تے گھٹ سماں بتایا جاندا ہے۔ سوشل میڈیا فیڈس نوں سکرال کردے رہن دی عادت۔ جسوں وینپنگ (Vamping) کیہا جاندا ہے، دے کارن نیند دی کمی دی سمسیا پیدا بندی ہے۔
8. الہڑ عمر ساماجک ہنر وکست کرن دا اک مہتوپورن سماں ہندا ہے۔ لیکن، الہڑ اپنے دوستان نال آمو۔ ساہمنے گھٹ سماں بتاؤندے ہن، اس لئی اوہناں کول اس ہنر دے ابھياس دے گھٹ اوسر بندے ہن۔
9. وگیانیاں انوسار الہڑاں دوارا سوشل میڈیا دی زیادہ ورتوں اسے طرحاں دے اٹیجنا پیٹرن دی رچنا کردا ہے جہو-جیہا بور ایڈیکشن ووباراں نال پیدا ہندا ہے۔

10. اس نے گمبھیر سمسیاواں پیدا کیتیاں بن اتے اتھوں تک کہ الھڑاں وچکار آتم ہتیا دے معاملیاں نوں وی جنم دتا ہے۔ اس توں بناں سانییر بلنگ ورگے کم نال جڑے الھڑ نشیلے پدارتھان دے سیون، آکرامکتا اتے اپرادھی کمان نال جڑے بون پرتی وی سنویدنشیل بندے بن۔

سٹے وجوں اسپیں کہہ سکدے ہاں کہ تکنالوجی دے جتھے لابلہ بن اتھے کجھ نقصان وی بن، جویں کہ جیون دے زیادہ تر وشیاں 'تے لاگو بندا ہے۔ سوشل میڈیا دے استعمال وچ وی اسے طرحاں دا پہلو لاگو بندا ہے۔ اس دے وادھو استعمال توں بچن اتے اسدی درمیانی اتے یوگ ورتوں کرن وچ ہی سمسیا دا حل لکیا ہویا ہو سکدا ہے۔

ارمین کور آہوجا

انگریزی وبھاگ

خالصہ کالج SGTB

دلی یونیورسٹی، دلی

پنجابی لوک گیتاں وچ سپاٹل ایووکیشن نوں اجاگر کرنا: جیہلم اتے چناب دے آلے دوآلے دے کھیتر

ارمین کور آہوجا

تخت ہزارا، سرگودھا شہر، بھیڑا، ہجکا، کھشاب اتے جھنگ

بیر دا جنم جھنگ سیال (بیر سی جھنگ سیالی) وچ ہویا سی۔

تخت ہزارا وچ رانجھا (جھاٹالے)

بیر باراں سال دی ہو گئی (باراں برس دی بیر ہو گئی)

اتے سدھے طور 'اتے نکلیا ہے... (کردی پھردی کارے)

اُون والے یگان وچ بیر اتے رانجھے دا گاؤنا جاری رہے گا، ایہہ بھلے بناں کہ بیر جھنگ توں سی اتے رانجھا تخت-بزارا توں سی۔ حالانکہ، ایہہ سنبھو ہے کہ، بیر-رانجھے دے پاتر اپنی اتہاسک ہوند لئی جو جھدے رہنگے۔ پھر وی اوہناں دے جنم پنڈ اتے دفناؤن والی جگہ اکّ نرورودھ بھوگولک حقیقت ہے۔ بہت کجھ رام دی ایودھیا اتے کرشن دی متھرا وانگ جو لگاتار آباد بن؛ بیر-رانجھے دے پنڈ بھوگولک حقیقتاں توں پرے ستھان بن، ایہہ متہاسک چرتر، برتانتاں اتے کہانیاں والے ستھان بن جو لوکاں دے لوک گیان اتے سبھیچار وچ چلے بن۔ بیر اتے رانجھے دے پنڈاں نے لوکاں دی لوک-چیتنا وچ اس طرحاں اپنا ستھان پایا ہے کہ ایہہ ستھان بھوگولک حقیقت توں پرتیکاں وچ بدل گئے بن، جو اپنے آپ وچ سمپورن بن۔

بیر دا جدی پنڈ چوچکانا سی، جو جیہلم اتے چناب دریاواں دے ملن 'اتے ستھت سی۔ ودھیرے مشہور نام جھنگ سیال دا نام چچک دے بھتیجے ملّ خان دے اپاواں دے نام اتے رکھیا گیا سی؛ اسنے لاہور دربار نوں بینتی کرن اتے لکھ کے اس نوں بدل دتا۔ (1) رانجھے دے تخت بزارا دا نام تخت جاں تخت دی رچنا وچ سنبھو طور 'اتے کسے ترک (2) جاں افغان شاسک/حملہ آور دوارا رکھیا گیا ہے کیونکہ بزارا دے قبیلے دے نام نوں دھارن کرن دی سمبھانا ہو سکدی ہے۔ بزارا، افغانستان دا مول نواسی پر اجوکے ایران اتے پاکستان دیاں دھرتیاں پار کر رہا ہے۔ دامودر داس اروڑا (گلاٹی دا) قصہ بیر-رانجھا آداسی سماج وچ پیش کیتا گیا ہے جتھے دیدو رانجھا رانجھا قبیلے نال سبندھت ہے، تخت بزارا نوں کئی قبیلیاں اتے اجیہے سبھیچار دا گھر بناؤن لئی اکّ سنبھاوت ستھان بناؤندا ہے۔ حافظ برکھدر-مرزان-سیہیبیان دا قصہ کار (کہانی کار) وی تخت بزارا دے رانجھے دے قبیلے نال سبندھت ہے جو درساؤندا ہے کہ ایہہ قبیلہ اس کھیتر دے پرمکھ بھائیچاریاں وچوں اکّ سی، جس نے اس کھیتر اتے قبضہ کیتا ہووے گا۔ دمودر داس اروڑا دا جنم سولہویں صدی دے اخیر وچ ہویا ہے اتے بیر-رانجھے دی کہانی نوں اتیت (15ویں صدی دے آس-پاس) دے اتہاس وچوں بیان کردا ہے، حافظ برکھدر ستارہویں صدی دے انت دا اکّ کوی ہے جو تخت بزارا، قبیلے رانجھا توں ہے، اس لئی دمودر دا نائک ہے۔ 16ویں صدی دے آس-پاس جاں اس توں پہلاں دے رانجھا قبیلے دے ویکتی اتے حافظ برکھدر دا جنم ستارہویں صدی توں اکّ صدی دے انترال وچ اسے قبیلے وچ ہویا ہے، ایہہ صرف ایہہ یقین دواؤندا ہے کہ تخت بزارا رانجھا قبیلے نال سبندھت آبادی دی اچّ گھنتا والا ستھان سی۔ سمکالی ادھنیں درساؤندا ہے کہ رانجھا قبیلے نے جیج دوآب وچ پیندے کرنا بار دے وڈے حصے اتے قبضہ کیتا ہے، جو کہ صدیاں پہلاں دیاں چیزاں نالوں بہت وکھرا نہیں ہے۔ جٹ بھائیچارے دا اکّ قبیلہ، جو زیادہ تر کساناں ہے؛ ایہہ کوئی حیرانی والی گلّ نہیں ہے کہ وارث شاہ دی بیر اکّ وپارک سماجک آرتھک ستھان نوں درساؤندی ہے جتھے بیر اتے رانجھا کھیٹی ڈھانچے دا حصہ بن۔ کھلجی

راجونش نے ٹھاکر، راجا اتے رائے دے عہدیاں نوں پیش کیتا جو سردار، چودھری اتے کھوٹ مقدم دیاں پدویاں نالوں اچے سن۔ مغل یگ نے کجھ رینک نوں بھنگ کر دتا اتے شرینین سردار، زمیدار اتے نابالغ-زمیدار دیاں تَن پدویاں چھڈ دتیاں گئیاں۔ (3) بیر اکّ سردار دی دھی سی اتے وارث شاہ دے سنسکرن انوسار رانجھے نے تخت ہزارا نوں چھڈ دتا کیونکہ اسنوں زمین دا بنجر حصہ دتا گیا سی۔ اس دے بھراواں دوارا جس وچّ اسدا چھڈنا وی کھیتی باڑی دی نندا کرن دا کم بن جاندا ہے۔ اس دا تخت ہزارا چھڈنا اس پرتیکاتمک سندرہ نوں نہیں بدل سکدا جو پنڈ بن گیا ہے۔ تخت ہزارا نوں اجاگر کرن اتے ختم ہون والا گیت اس طرحاں جاندا ہے؛

آ میرے پیارے، میرے کول بیٹھ (آ وے لوکا، بہہ وے لوکا)

میں تینوں اپنے پتی (رکھاں کنت توں پیارا) نالوں ودھ قیمتی رکھانگی۔

میرے پتی نے میرا آنند نہیں مانیا (کنت میرے نے کچھ نہ دیکھیا)

اس دی بجائے تسیں مینوں بہت خوش کیتا ہے (تب رس لے لیا سارا)

میرا پتی ڈرپوک وانگ کمبدا ہے (کنت تاں میرا تھر تھر کمبے)

جویں بوتل وچّ پارا تھڑکدا ہے (جیومبوتل وچّ پارا)

رات نوں لٹّ ہوئی (راتیں دھاڑ پائی)

اتے تخت ہزارا لٹیا گیا...

پنڈ دا نام اپنی بھوگولک وتھ گواؤندا نہیں جاپدا پر لوکدھارا وچّ جڑھاں والا اکّ ارتھ گرہن کر لیا ہے۔ لٹیا تخت ہزارا اکّ جشن مناؤن والا اتے معافی دا پرتیک ہے کیونکہ ایہہ ویاہ توں باہر اپنے پریمی نال پیار دی پورتی بارے گلّ کردا ہے، پر ایہہ تخت ہزارا دے پرتیک دوارا منایا جاندا ہے جو بے وقوف پیار دا پرتیک بن جاندا ہے۔ وارث شاہ کہانی لکھن توں پہلاں تخت ہزارا اتے جھنگ سیال دیاں بھوگولک ستھتیاں نوں ویکھن لئی جنڈیالے توں گوانڈھی قصبے ملکہ ہانس چلا گیا۔ اسدا مڈھلا منورتھ اس تھاں دا پتہ لگاؤنا سی جتھے جیہلم اتے چناب ملدے بن۔ دمودر داس اروڑا نے چناب دریا دے کنڈھے اتے بیر-رانجھے دے مقابلے دا ورنن کیتا۔ رانجھا جدوں چناب پار کرن جا رہا سی تاں بیر نوں دریا دے پار اپنی جھولدی گتی دے سبھ توں اچے پدھر اتے ویکھدا ہے جدوں کہ س۔ ونگنگ اتے پیار وچّ ڈگّ۔ کہانی دے ہور سنسکرناں وچّ وی؛ رانجھا چناب دریا دے پار بیر نوں ملدا ہے اتے اسدا پنڈ سیال جیہلم اتے چناب دی میٹنگ وچّ ستھت ہے، جو کویاں دی پرتیکاتمک پرتبھا نوں

درساؤندا ہے۔ ہیر دے پنڈ دی ستھتی بالکل اک بندو ہے جتھے جیہلم اتے چناب ملدے ہن؛ دامودر داس دعوہ کردا ہے کہ اوہ چوچک پنڈ، یان جھنگ سیال وچ رہ رہا ہے اتے اک جھونپڑی وچ رہ رہا ہے جتھوں اوہ ساری برتانت نوں گواہی دندا ہے اتے اپنیاں اکھاں دوارا ویکھیا گیا دسدا ہے۔ وارث شاہ، جوین کہ کیا گیا ہے، زمین دی بہتر سمجھ پراپت کرن لئی اس بندو دے نیڑے تبدیل ہو گیا سی جتھے دریا ملدے ہن۔ اجیہے معاملیاں وچ ایہہ نہیں بھلنا چاہیدا کہ قصہ ہیر نوں دمودر دی کہانی دے رکارڈنگ توں وی پرانا منیا جاندا ہے اتے اسدا سنسکرن وی پریمیاں نوں دمودر دے سمیں توں پہلاں دے رہن دا ریکارڈ کردا ہے۔ ایہہ اک سمبھاوننا وں اشارہ کردا ہے کہ ہیر دے جدی پنڈ نوں ستھاپت کرنا کویاں دا اک کلاتمک ڈزائین ہو سکدا ہے جو اس ستھان نوں نیڑے لیا سکدا سی جتھے دو ندیاں آپس وچ جڑدیاں ہن۔ دامودر دے سنسکرن دا انت سکھد ہون لئی وی جانا جاندا ہے اتے اجیہی ستھتی وچ دو ندیاں دے ملن دا بھوگولک ڈزائین نہ صرف کہانی دی ستھاپنا بن جاندا ہے، بلکہ برتانت دی منزل دا سنکیت وی بن جاندا ہے۔ جیہلم اتے چناب جھنگ سیال وکھے ملدے ہن، پر ایہہ ندیاں اک اجیہا کردار لیندیاں ہن جو اوہناں دی بھوتک حقیقت نالوں سنگھنا اتے وشال ہے۔ اک لوک گیت جس وچ چناب ندی دا سچھے ڈھنگ نال ذکر کیتا گیا ہے جس وچ سوہنی-مہیوال دی کہانی ہے۔

چلو کتے چلیئے اتے کجھ سماں بتائے (چل کدھرے دو بول)

اُو ندی دے کنڈھے بیٹھئیے (بہہ کے ندی کنارے)

میں اپنے اٹیچمینٹ نوں چھپاؤن دی کوشش کیتی پر ایہہ ہن کوئی راز نہیں رہا (لک ڈپارٹمنٹ لٹ لٹیل سنایا)

لوک ڈھول وچا کے دس رہے نے ساڈے پیار دا (جھے ڈھول نگارے)

سوہنی، اُو—(سوہنیئے آجانی)

پر ماتما اوہناں اتے کرپا کردا ہے جو ندی (پیار) وچ ڈبے ہن... (ڈبیاں نوں رب تارے...)

بھاویں کئی لوک گیت بن جیہناں وچ ندیاں اتے ندیاں دا ذکر ہے جو بے نام رہندیاں ہن، پر اتھے نامہینتا چناب ندی دا سپیشٹ سندربھ ہے۔ سوہنی مہیوال دی لوک-کتھا چناب دے آلے دوآلے بنائی گئی ہے، جتھے گھمیار دے پریوار نال سبندھت سوہنی اک گھڑا پکاؤندی ہے اتے مہیوال نال سماں بتاؤن لئی ندی دے پار تیردی ہے۔ کہانی دا بہتا رومانس دریا دے کنڈھے اوہناں دیاں میٹنگاں دوارا بیان کیتا گیا ہے اتے سوہنی دے ڈبن اتے ختم ہندا ہے۔ ایہہ کہانی گجرات وچ رکھی گئی ہے اتے اس وچ وپار اتے بنایا گیا پلاٹ ہے، جس نے شہر نوں لوک-کتھاواں وچ اپنا درجہ اتے ستھان دتا ہے۔ لوک گیت سیالکوٹ، جھنگ اتے گجرات ورگے پرانے شہراں دی

موجودگی نوں درساؤندے ہن جو اصل وچّ دریا دے کارن سائیٹاں 'تے بنائے گئے سن۔ سوہنی مہیوال جاں سوہنی مہر دی کہانی وی سندھی لوک-کتھا دا حصہ ہے جتھے کہانی دا ستھان سندھ دریا ولّ تبدیل ہو جاندا ہے۔ کتھانک وچّ کجھ تبدیلیاں دے نال پنجابی اتے سندھی سنسکرن وچّ انت وی بہت ہی وکھرا ہو جاندا ہے۔ جدوں کہ پنجابی سنسکرن وچّ پریمی جناب دریا وچّ ڈبّ جاندا ہن اتے برآمد ہون توں بعد ندی دے دوآلے دفن ہو جاندا ہن، سندھی سنسکرن سندھ وچّ بنے مقبرے دوارا پریمیاں دی یاد دواؤندا ہے۔ مائی ستھی، جاں سندھ دی سوہنی دا مقبرہ شاہدادپر (سندھ) وچّ ستھت ہے جتھے اسدی قبر میہر، جاں مہیوال دی قبر توں کجھ دوری 'تے ستھت ہے۔ سندھ دی کتھا اتے سچائی دا مننا ہے کہ ڈبے پریمیاں دیاں لاشاں شاہدادپر وچّ ملیاں سن اتے سٹے وجوں اوبناں دی قبر تان بنا دتی گئی سی پر پریمیاں نوں اکٹھے نہیں دفنایا گیا سی اتے مہیوال نوں شاہدادپر دے سنار بازار وچّ دفنایا گیا ہے۔ اک پنجابی لوک گیت جو جناب نوں ابھاردا ہے سوہنی اتے مٹی دے گھڑے وچکار گل بات نوں کھچدا ہے۔

سوہنی— مینوں ندی توں پار لے جا، (مینوں پار لنگھا کے)

ہے گھڑے... (گھڑیا متان تے سنیاں...) میری تینوں سنمر بینتی ہے۔

...

مٹی دا گھڑا۔ توں مینوں جناب وچّ کیوں پایا (مینوں سمجھاؤندیاں وچّ پایا نی)

ایہہ اچیاں لہراں اج موت دا کارن بن سکدیاں ہن...

گھڑے اتے سوہنی وچکار سنواد دریا دے نام اتے اسدی ستھتی دا ذکر کردا ہے۔ ایہہ مٹھہ سندھ وچّ وی چلدی ہے جس دے انوسار مائی ستھی جاں سوہنی سندھ ندی دے وباء نوں کنٹرول کردی ہے۔ پنجابی برتانت سوہنی نوں اوہی درجہ نہیں دندا، پر جناب جاں چن-دریا اپنے لوکدھارا دے چرترا کارن پنجابی لوک دے دلاں وچّ اک رہسمنی ہوند رکھدا ہے۔

پنجاب وچّ دریاواں اتے سبھنک بستیاں دا سبندھ کوئی نواں تتھ نہیں ہے؛ اس دا نام اپنے آپ وچّ اسے دا پرگٹاوا ہے۔ دو پراچین سبھیتاواں، بڑیا اتے سندھو گھاٹی دا نواس، دریاواں دی دھرتی ہمیشہ اچاؤ اتے بھرپور رہی ہے۔ اجیہی جگہ وچّ ایہہ سبھاوک ہے کہ شہر اتے بستیاں دریاواں دے کنڈھیاں جاں دریاواں دے آس-پاس کتے ودھیاں اتے انت وچّ پھیلیاں۔ پنجاب وچّ زمین دی حدبندی اس طرحاں دوآب دوارا درسائی گئی ہے، جو کہ کسے وی دو دریاواں اتے باراں دے وچکار پئی زمین ہے جو کہ شبکدوش انوسار اجاڑ ہے، پر بھوگولک طور

'اے ایہہ راوی اے سندھ دریا دے وچکار ستھت اک کھیتر ہے۔ (5) چناب اے جیہلم دے وچکار ستھت بار۔ گنجی بار کیہا جاندا ہے اے انٹریہلوو نوں چھجّ دوآب کیہا جاندا ہے۔ پچھم دیاں ایہہ باراں 19ویں صدی دے ادھ تک انگریزاں دوارا اجاڑ بنیاں رہیاں اے انڈیہ کیتیاں گنیاں۔ کوکا لہر اے غدر لہر نوں دباؤن توں بعد کنٹرول کرن لئی انگریزاں نے پچھمی پنجاب دے اجاڑ وں دھیان دتا سدھا تاج کول چلا گیا۔ اپنیاں جڑھاں نوں مضبوط اے یوجنابندی شروع کر دتی گ کلونیاں۔ پہلاں کھیتی باڑی بارش 'اے نربھر کردی سی اے کھیتاں نوں پانی دین دا سبھ توں ودھ مشینی طریقہ کھوباں راہیں ہندا سی۔ نہری کلونیاں نہراں بناؤن اے مکھ دریاواں دے پانی نوں پچھمی باراں وچ پہنچاؤن دوارا یوجنابندھ ڈھنگ نال کھیتی باڑی زمین بناؤن لئی بریٹیش ڈزائین سن۔ اس انوسار مکھ ندی 'اے نہر دے نرمان دوارا کلونیاں بنائیاں گنیاں سن اے اس دے انوساری نام رکھے گئے سن؛ اس سبندھ وچ جیہلم کالونی، جس وچ جیہلم پانی دا مکھ سروت سی، باراں دے انتم بستیکرن توں بعد ستھاپت کیتا گیا سی۔ امپیریل گزٹیر آف انڈیا بار نوں بستیکرن کرن توں بعد جیہلم کلونی دا مکھ دفتر سرگودھا شہر بناؤن دی ضرورت دی گلّ کردا ہے۔

وچّ شاہ پور ضلعے دی بھیرا اے شاہ پور تحصیلاں اے جھنگ دی چنیوٹ تحصیل دے کجھ حصیاں 1906 وچوں تحصیل (سرگودھا) دا گٹھن بار دے بستیکرن دوارا ضروری سی۔ (22:107)

رانجھے دا پنڈت تخت ہزارا سرگودھا دے اس آدھونک ضلعے وچّ پیندا ہے۔ انگریزاں دوارا بنایا گیا شہر وی ویدک برتانت وچّ جڑھاں والا اک بندوبست ہے۔ ایہہ دو شبدان 'سر' اے 'گودھا' دا میل ہے جسدا ارتھ ہے تالاب اے اک سنیاسی، ایہہ منیا جاندا ہے کہ ایہہ چھپڑ اس جگہ ستھت سی جتھے موجودہ سرگودھا وچّ ضلع ہیڈکوارٹر ہسپتال ہے اے چھپڑ دے کول گودھا نام دا اک جوگی رہندا سی۔ اک ہور سنسکر مندا ہے کہ نام دی شروعات سنسکرت "سورگدھام" وچّ ہوئی ہے جس نال بول چال دے پنجابی "سرگدھام" نوں جنم دتا جا سکدا ہے اے اسلئی نتیجہ ایہہ نام ہے۔ سرگودھا نال جڑی اک ہور متھاسک کہانی مہانکاو رامائن نال سبندھت ہے، ایہہ اس گھٹنا بارے دسدی ہے جدوں ہنو مان بھارت اے سری لنکا وچکار پل بناؤن لئی ہمالیہ دی شرینی توں پہاڑیاں اے چٹانوں نوں اکٹھا کرن لئی گیا سی۔ پہاڑیاں جو سری لنکا نوں اڈدے سمیں اسدی پکڑ توں باہر ہو گنیاں سن۔ سرگودھا دی کرانا پہاڑی لڑی۔ ایہہ سمبھاناواں سچ ہون دا موقع نہیں کھڑیاں کر سکدیاں ہن پر ایہہ پرمانت کردیاں ہن کہ سرگودھا اک پرانا اے آبادی والا شہر رہا ہووے گا۔ ہندو متھاسک اے دارشنک سکول وچّ اس دیاں جڑھاں نہ صرف اک ناتھ جوگی گودھا دے نام نال جڑیاں ہونیاں ہن، بلکہ سرگودھا دا رانجھا وی سیدا کھیرا نال بیر دا ویاہ ہون توں بعد سنسار نوں تیاگ دندا ہے اے ناتھ دے دارشنک سکول وچّ شامل ہون

لئی ٹلا جوگیاں چلا جاندا ہے۔ جوگی گورو گورکھ ناتھ وکھو وکھ لوک گیتاں دا اک ستھاپت پربیز ٹلا جوگیاں دوارا پیش کردا ہے -

چرخہ (سن چارے دی کوک) سننا۔

جوگی پہاڑی دی چوٹی توں اتریا (جوگی اتر پہاڑوں آیا)

ایہہ بیر - رانجھے دے رومانس دی یاد دواؤندا ہے اتے رانجھے دوارا پہلاں چناب توں پار اتے پھر جیہلم توں پار اس دے اتری گھیرے تک، جیہلم ضلعے دے لون رینج دے پہاڑاں دی سبھ توں اچی پہاڑی تک دی یاترا دی یاد دواؤندی ہے۔ سرگودھا اک پرانا شہر ہون دے باو جود 19ویں صدی دے اخیر وچ پچھمی پنجاب وچ انگریزاں دوارا نہری کالونیاں بناؤن دے پروجیکٹ کارن پرمکھتا وچ آیا۔ 1880 دے اخیر توں کمپنی نے اٹھ کلونیاں ستھاپت کرن دی یوجنا بنائی۔ ایہہ اک راجنیتک اتے مارشل چال سی کیونکہ راج اپنے آپ نوں زمین اتے پانی دین والے وجوں درساؤنا چاہندا سی اتے گرانٹ اتے ذمہ واریاں دے عدان پردان راہیں پنجاب وچ اپنی پکڑ کرنا چاہندا سی۔ آنتاکار کھیت، نویں بازار قصبے اتے نویں ریلوے سٹیشن، بستیاں نے سامراج دے لئی مضبوط بیٹھلی جیہلم |کنک، کپاہ، خچراں، گھوڑیاں، جڑھاں اتے اوٹھاں نوں اگایا۔ منڈیاں اتے فوجاں” (گاندھی، 242) کالونی وچ فوجی تت ودھیرے سپیشٹ بو گیا جتھے گھوڑیاں دے پرجن لئی لگبھگ 54.4 پرتیشت زمین الاٹ کیتی گئی سی۔ پنجاب دے وتی کمیشنر نے پچھتاوے نال محسوس کیتا کہ ”مکھ ادیش بن اک سامراجی ہووے گا، ارتھات گھوڑیاں دے پرجن نوں اتشابت کرنا اتے فوجاں نال سیوا لئی یوگ گھوڑیاں دا بھنڈار بناؤنا۔ (گاندھی، 243) ایہہ سرگودھا دے نویں قصبے دا جنم سی جو 1902 وچ ابھریا اتے شاہ پور ضلعے دے ہیڈکوارٹر وجوں کم کردا سی۔ جیہلم کالونی دا دوسرا کیندر جھنگ سی اتے سیالکوٹ، ریچنا دو آب دا اک پرانا شہر جو دوبارہ وپار دا کیندر بن گیا۔ سرگودھا اک وسیا ہویا شہر بن گیا جس وچ زیادہتر امیر گرانٹیاں دا قبضہ سی۔ کھیتی باڑی کالونی نہ ہون کرکے اتے سپیشٹ طور ’تے کھاڑکو بستی نہ ہون کارن ایہہ ودھیرے پونجیوادی وی سی۔ (گاندھی، 243) سرگودھا دے وپارک کردار وچ دیکھیا جا سکدا ہے۔

چمپا باغ وچ سویر ویلے چڑیاں چہکدیاں نے (باگمبے دا دھمنی ویلے دیاں چڑیاں بولیاں)

اسیں دلاں والے وی اپنے پیارے دی اگیانتا نوں معاف کردے ہاں

ضلع سرگودھا دے بازاراں وچ پھل وکدے بن۔

میرا ہاسہ انمول انعام ہے، پر تینوں اس دی پرواہ نہیں لگدی (لکھاں دے ہاسے ککھ نوں پایا مابیا)

چمپا باغ وچ سویر ویلے چڑیاں چہکدیاں نے (باگمبے دا دھمنی ویلے دیاں چڑیاں بولیاں)

اسیں بہادر دلاں والے اپنے پیارے دی اگیانتا نوں وی معاف کر دیندے ہاں...

سرگودھا بازار شہر دی وپارک ستھتی دا دعوہ کردا ہے اتے اکّ پرسدھ لوک-پرنالی دے ستھاپت ڈھانچے دا

حصہ وی بن جاندا ہے جو کہ جاندا ہے -

میں اتھے ہاں اتے میرا پیارا گجرات وچ ہے

رات آگنی (سودا لیندی نوں پے گنی رات)

لمبیاں ندیاں اتے پانی ٹکرایا

پانی اتے

میرے دل اتے چھری توں مینوں کجھ وی نہیں بچا سکدا (بج نیہموں سگدی دل چھریاں دے بیٹھوں)

میں اتھے ہاں اتے میرا پیارا سرگودھا وچ ہے (بہت ایتھے تے ڈھول سرگودھے)

میرے ہتھ وچ مکی نوں کچلن لئی موتی ہے (ہوں وچ رمبا مکی پیار گوڈے)

لمبیاں ندیاں اتے پانی پانی اتے ٹکرایا (لمبیاں دے ندیاں دے میٹ آیا)

میرے دل اتے چھری توں مینوں کجھ وی نہیں بچا سکدا (بج نیہموں سگدی دل چھریاں دے بیٹھوں)

جوڑے دے وکھ ہون دی سمبھاوننا، جو کہ گیت دا کیندری وشا بن جاندی ہے، بالکل کمپنی دی فوج وچ عہدیاں

اتے راج دوارا پیدا کیتے گئے ہور روزگار دے نال آئی سی۔ بریٹیش پنجاب دے مکھی جوہن لارینس، 1811-

1879، نے 1857 دی بغاوت توں بعد کھاڑکو شاسن لئی انگوٹھے دے نیم بنائے۔

انیمت اتے مول پنجابیاں 'تے بھروسہ کرو پر بنگال آرمی دے مول جاں 'نیمت' ٹکڑیاں 'تے 'پوری طرحاں بے

وشواسی' کرو۔ انیمتاں نوں سرحد توں اندرونی تک لیاؤ۔ بنگال آرمی ریگولر نوں سرحد 'تے بھیجو - دلی توں

بہت دور اتے پشتونان دے وچکار جیہناں نوں اوہناں نال کوئی پیار نہیں ہے۔ ریگولر نوں ہتھیار بند کرنا جتھے

سنبھو ہووے؛ جسے بغاوت بندی ہے، تان اوہناں نوں موقعے 'تے ہی نشٹ کرو؛ جسے اوہ اڈان بھر دے بن، تان 'اوہناں دے ورودھ جدی آبادی ودھاؤ اتے اوہناں دا شکار کرو'۔ (گاندھی، 217)

فوجاں نوں جدی پنڈ توں دور رکھنا لوکاں دے غصے اتے غصے نوں قابو کرن دا اک سادھن بن گیا۔ جسے بھرتی کیتے گئے لوک صرف انگریزاں دے حکماں دے غلام بنے رہنگے اتے اوہناں دے آلے دوآلے دی بے انسانی اوہناں نوں بغاوت کرن لئی پرہاوت نہیں کریگی۔ فوجاں اتے ہتھیاراں دی ڈھوآ-ڈھوائی وچ ریلوے مہتوپورن ثابت ہویا۔ ایہہ سوڈیشی بغاوتوں نوں دباؤن اتے وپار نوں اتشابت کرن دا اک تیز طریقہ رہا۔ کچے مال لئی سائیٹاں دے ادیش نال نہری کلونیاں دا نیٹارا کیتا گیا سی، اتے تیز سنچار پرناں نال چلی گئی سی۔ ودھی انوسار یوجنابده قصبہ سرگودھا گجرات دے مدھکالی قصبے توں وکھرا سی، چورس وچ بنایا گیا سی، اس دے پاسے نویں بنی نہر سی، اس دے پار اک سبجے کون تے ریلوے لائن سی جس توں آگے منڈی آؤندی سی؛ کھیتی ایچ لئی تھوک منڈی۔ اک پاسے باغاں اتے بغیچیاں نال کتار بدھ سی جس وچ رہائشی شہر اک دوری 'تے ستھت سی۔ سرگودھا دی منڈی وڈی سی اتے اس منڈی وچ سارے نیڑلے پنڈاں توں کسان اپنی فصل دی نیلامی کرن آؤندے سن۔ بلداں اتے مجھاں دوارا کھچیاں گڈیاں 'تے کنک، باجرہ، کپاہ اتے تیل بیجاں دے ڈھیر لگے ہوئے سن، اوٹھاں دی پٹھ 'تے بہار نیلامی لئی چورس ماؤنٹ وچ اتاریا گیا سی۔ تھوک خریددار۔٪ اتے اتپادن فرماں دے کمشنڈ ایجنٹ اتھوں خرید کرنگے اتے اتپادن نوں باردانے وچ پیک کیتا جاوے گا اتے اگلے دروازے دے ریلوے سٹیشن راہیں پنجاب، بھارت اتے اتھوں تک کہ سمندر دے پار دیاں منزلاں تک بھیجیا جاوے گا۔ (7) ایہہ اک شہر سی۔ نواس لئی ورگ دی ودھیگت اساری؛ 20 ویں صدی دی اسپیشٹ شروعات وچ لگبھگ 17 اجبے ورگ وکست کیتے گئے سن۔ بریٹیش دے طور 'تے بہت سارے سینئر ادھیکاریاں دے نال، ایہہ زمینداراں دے امیر بھارتی پتوئے لوکاں دوارا وی وسیا ہویا سی کیونکہ ویشواواں، گاؤن اتے نچن والیاں کڑیاں لئی باہری کھیت وچ وکھرا کیتا گیا سی۔ (8) اک بور گیت نہ صرف سرگودھا دی دولت دی پشٹی کردا ہے، سرگودھا ورگے نویں شہر اتے ماجھے دے پہلاں وسے شہراں دی تلنا کرن لئی اینل۔ سرگودھا دی پرسدھی اس تہہ توں وی ودھ سکدی سی کہ ماجھے دے کھیتر سمیت سارے پنجاب دے لوک نویاں لبھیاں زمیناں وچ وسن لئی چلے گئے سن۔ بہاویں جہلم کلونی وچ زیادہ تر زمین گھوڑیاں دے پالن لئی ورتی جاندی سی پر ایہہ وی زیادہ تر راجپوت قبیلے ٹوانا (9) نے لے لئی سی اتے ہور پرہاوشالی حصہ اتر-پچھمی پنجاب دے امیر زمینداراں کول گیا سی۔ (گاندھی، 243) گیت وچ ماں-دھی دے سواد نوں ریکارڈ کیتا گیا ہے، جسے ماں ماجھے توں باہر ستھت وکھ-وکھ شہراں دی امیری دا ذکر کردے ہوئے دھی نوں ماجھے جان توں روکن دی کوشش کر رہی ہے، جیہناں وچوں اک سرگودھا ہے۔ ایہہ نوٹ کرنا مہتوپورن ہے کہ پنجاب دے ماجھا کھیتر وچ لاہور، قصور اتے ہور

ورگے پراجین شہر سن، جو کہ بہت زیادہ آبادی والے شہر سن۔ نہری کلونیاں وی ایہناں کھیتران نوں اجاڑن اتے بہت گھٹّ وسے ہوئے اجاڑ نوں آباد کرن دی کوشش سن۔

چناب دریا دے پار ہے ماں، رکھاں دیاں سہاویاں چھاواں والی دھرتی ہے

ماجھے اوہ دھرتی ہے جتھے دو-تارا کھیڈیا جاندا ہے (ماجھے پل دوتارا مائی مائی جانا)

ہے بیٹی، تیرا پتا وشال دھرتی دا راجا ہے۔

اوہ تیرے لئی محل بنا دیویگا، تینوں جان دی کی لوڑ ہے (دیوے مہلوا پ دھیے کاہ جانا)

ماں، میں ایہناں محلاں نوں بھٹھی وچّ ستّ دندا ہاں

اتے اکّ نمانا جھونپڑی سویکار کرو، ماں میں ماجھے جانا ہے (قلی کراں نی قبول ماجھے جانا)

دھیے توں چاچا جموں دا راجا (دھیے چاچا تیرا پنڈا دا راجا)

اوہ تینوں سوہنے کپڑے پاویگا، تینوں جان دی کی لوڑ ہے (دیوے لیڑے نی بنا دھیے کابنوں جانا)

میں پھٹے پھٹے قبول، ماں میں ماجھے نوں جانا (لیراں نی قبول مائی ماجھے جانا)

دھی تیرا ماما سرگودھا دا راجا ہے (دھیے ماما تیرا سرگودھے دا راجا)

اوہ تہانوں چوڑا پاویگا، تہانوں اس دی کی لوڑ بیجانا

میں اکّ چوڑی پا کے خوش ہاں، ماں میں ماجھے نوں جا رہا ہاں... (ونگ کراں نی قبول مائی ماجھے جانا)

پہلی لائن وچّ گیت ماجھے تکّ پہنچن لئی چناب دریا توں پار جان دی گانک دی اچھا نوں نردیشٹ کردا ہے - ایہہ

چناب دے اکّ پاتر نوں درساؤندا ہے جو پنجاب دیاں بھوتک وشیشتاواں نال سبندھت ہے اتے اکّ وار پھر نہری

کلونیاں دی ستھتی نوں اجاگر کردا ہے۔ زیادہ تر نہری کلونیاں پچھمی پنجاب وچّ وسیاں ہوئیاں سن اتے ماجھا

اوہ علاقہ ہے جو موٹے طور 'تے کیندری پنجاب ہے۔ سرگودھا چناب دے پچھم ولّ ہے اتے ماجھا چناب دے

پورب ولّ بھاؤ دریا دے پار ہووے گا۔ سرگودھا دا نواں ودھدا-پھلدا شہر جموں دے نال-نال ابھریا ہے، جو اکّ

پرانا شہر رہا اتے وپار دا اکّ نواں ستھان وی۔ نویکلے وپارک کیندران نے پرانے شہراں نوں گھٹایا نہیں، اوہ

لوک-گیان دی جڑھاں وچّ ڈٹے رہے اتے پیدا بندے رہے۔ سرگودھا، راولپنڈی اتے جھنگ نوں اجاگر کرن والے

گیت وچّ اکّ نواں لینڈ ڈزائین دیکھیا جا سکدا ہے۔

اپنے دل نوں پیار دے رنگ وچ رنگو (دل پیار نال رنگ)

اپنا دل کسے نوں دے دیو (یانان نوں دل دے)

کسے دا دل لینا (یاں توں منگ لینا)

جے میرا پیارا من نہ کرے (جے سرکار ناراض نہ ہووے)

کی میرے کول بولن دی چھٹی ہے؟ (میں عرض گزاراں)

کوئی تیرے ورگا (تیرے ورگا جاوَن والا)

ہزاراں وچ نہیں مل سکدا (لبھنا سرکاراں)

بھاویں راولپنڈی ہووے جاں سرگودھا (پنڈتے سردھا بھاو)

جاں ضلع جھنگ (پھر تسیں جھنگ لے)

اپنے دل نوں پیار دے رنگ وچ رنگو (دل پیار نال رنگ)

اپنا دل کسے نوں دے دیو (یانان نوں دل دے)

کسے دا دل لے لوو... (یاں توں منگ لے)

ایہہ ضلعے کمپنی دی سرجنا سن، زمین دا مغل وکھرا لاہور وچ سی اتے ملتان صبح، جھنگ اتے سرگودھا آدھونک وپارک کلونیاں دا حصہ سن جو 19ویں صدی دے اخیر وچ کیندرت سن جدوں کہ راولپنڈی بریٹیش مارشل ڈزائین دی شروعات توں کیندر وچ رہا۔ راج۔

اس سبندھ وچ سرگودھا ضلعے دا بھیرا شہر اک اتہاسک شہر ہے جو نوح دی 10ویں پیڑھی توں اپنی ونش نوں کھچدا ہے اتے اس دا ذکر تاریخ-پہرشتا وچ وی ملدا ہے؛ 16ویں صدی وچ بھارت وچ اسلام دے پراسار دا اک اتہاس۔ ایہہ دکھن اتے مغل سلطنتاں دوارا محمد شکتی دے آؤن توں پہلاں بھارت دی ستھتی اتے اپ۔ مہاندیپ دے لنگھن دوران اسلامی شکتیاں دیاں جتاں نوں ریکارڈ کردا ہے۔ جیہلم دے سبجے کنڈھے اتے بنیا شہر، جس دیاں تنگ لیناں پرانے لاہور اتے پشاور نال ملدیاں-جلدیاں بن، نواں بھیرا کھبے کنڈھے اتے شیر شاہ سوری دوارا بنایا گیا سی اتے 1935 وچ دوبارہ وکست کیتا گیا سی۔ جوہناتھنگر دا ایہہ پراچین قصبہ؛ 1004 عیسوی وچ غزنی دے محمود دوارا اتے پھر دو صدیاں بعد چینگیز خان دوارا بھادروی نگر اتے حملہ

کیتا گیا سی۔ مغل شاسک بابر نے اسنوں 1519 وچ ربائی دین لئی رکھیا اتے انت وچ 1540 وچ شیر شاہ سوری نے نواں شہر بھیرا بنایا۔ پرہیز نوں اجاگر کرن والے اک گیت وچ اسدا ذکر کیتا گیا ہے - اک پرہیز جو پنجابی لوک گیتاں وچ پرچلت طور 'تے چلدا ہے جتھے اکثر ہر پوڑی وچ پتی دا ستھان بدلدا ہے جدوں کہ پتی - زیادہ تر سپیکر - ستھر رہندی ہے۔

میریاں اکھاں وچ کوہڑ کیوں پایا، میرا پیارا چھوٹا ہے (نی میں سرمہ کابیں توں پایا، نی میرا مابیں چھوٹا)

میں رویا اتے رویا اوہ اپنے شبدان نال وی ہے ایمان ہے (نی میں روزہ و ننجیا، بول دا کھوجٹا)

میں اتھے ہاں اتے پیارا بھیرا وچ ہے (میں ایتھے تے ڈھولا بھیرے)

اچیاں سڑکاں اتے ڈونگھیاں ویربیاں

میریاں اکھاں وچ کوہڑ کیوں پایا، میرا پیارا چھوٹا ہے (نی میں سرمہ کابیں توں پایا، نی میرا مابیں چھوٹا)

میں رویا اتے رویا اوہ اپنے شبدان نال وی ہے ایمان ہے (نی میں روزہ و ننجیا، بول دا کھوجٹا...)

کیدراج نے 466 عیسوی پورو وچ راج کیتا جدوں تک پنجاب ایرانی رستم استان کول نہیں گیا جتھے بھیرا راج دی راجدھانی اتے پر مکھ شہر رہا۔ اوہ 423 عیسوی پورو وچ مر گیا سی اتے اپنے انت دے دنوں وچ کشمیری قبیلے توں وی ہار گیا سی، جس نے بھیرا اتے قبضہ کر لیا اتے اسنوں اپنے راج دی راجدھانی بنایا۔ سکندر 326 عیسوی پورو وچ اتھے آیا سی جدوں بھیرا اسے قبیلے دے ادھین سی اتے لون دی آمدن مکھ لابلہ سی۔ اس یگ وچ شاہی تحفے دے وٹاندرے وچ مور دے کھنبھ شامل سن جو کہ بھیرا توں آئے سن اتے سکندر۔ اے۔ آرم اس ستھان توں خوش سن۔ اپنی ہار دے باوجود پورس نوں زمین دے کے سکندر ملتان رابیں یونان واپس چلا گیا۔ پراتتو۔ وگیاںیاں نے لوح یگ، اچمینین یگ (553-930 بی.سی.)، یونانی (321 - 184 بی.سی.) اتے موریہ کال دیاں پراتن وستاں دی خدائی کیتی ہے۔ (10) ایہہ شہر 326 وچ الیگزینڈر دوارا پورس دی ہار دا ستھان سی اتے اس وچ اک پنڈ ہے جسدا نام نکائی ہے جسدا ارتھ ہے جت۔ , سکندر دا گھوڑا بھیرا دے نیڑے جلابار قصبے وچ دبیا پایا ہے۔ وپارک مارگ 'تے ستھت، بھیرا وپاریاں اتے حملہ آوراں لئی کیندری رہا، بھیرا دیاں جڑھاں "بھے را" جاں "بناں ڈر" اک سمیکرن وچ وی بن کیونکہ زمین اک فوجی مارگ 'تے سی اتے قدرتی طور 'تے جنگلاں دوارا سرکھیت سی جاں - جویں کہ دوارا دیکھیا گیا سی۔ یونانی۔ سکندر دی موت توں بعد بھیرا موریہ سامراج دا حصہ بن گیا۔ گپتا سامراج دے پتن دا کارن منگولیائی قبیلے بناں نوں منیا جاندا ہے، ایہہ منیا جاندا ہے کہ اوبناں دا اک قبیلہ یورپ وچ چلا گیا اتے دوجا پنجاب وچ ودھیا، اس قبیلے نے لٹ۔ کھوہ دے نال۔ نال بھیرے

وچّ ظلم اتے ظلم دا دور چلایا منیا جاندا ہے۔ 512 نے بھیرا وچّ ہناں دا پورن شاسن دیکھیا اتے پرانی سبھیتا وچّ وگھن پایا۔ بن شاسک سی۔ اے مینوں پدما دے ہتھوں مرن لئی، جو پھر بھیرا دی رانی بن گئی اتے اس دیاں پیڑھیاں نے اسلامی سلطنت دے اُون تکّ اس جگہ 'تے راج کیتا۔ اسلامی سلطنت دے سمیں بھیرا، پیشاور، ملتان اتے لاہور پرمکھ شہر بن گئے جتھے بھیرا اجے وی جتاں اتے یدھاں دا ستھان بنیا ہویا ہے۔ امیر تیمور دا ہندوستان وچّ جت دا پہلا ادھار بھیرا سی جو کھشاب، چنیوٹ اتے جھنگ دے نال 1397 وچّ کوٹلیتی دی نیٹی دوارا اس دے قبضے وچّ آ گیا اتے یدھ توں بچیا گیا۔ ایہہ کھیتر بعد وچّ امیر تیمور دی چوتھی پیڑھی دے بابر دے شاسن ادھین چلا گیا۔ تزک - آئی - بابوری نے پیار نال بھیرا دا ذکر کیتا اتے بھینڈاں، بکریاں اتے اتھوں تکّ کہ بھیرے دی ٹٹی سوئی پرتی لالچ اتے بدلہ لین توں انکار کیتا۔ بعد وچّ ہمایوں دے بھرا کامران نے بھیرا نوں جتن دی کوشش کیتی پر پٹھاناں دے ڈروں قابل لئی روانہ ہو گیا۔ ہمایوں نے بھیرا نوں چھڈّ دتا اتے آخرکار شیر شاہ سوری توں ہار گیا۔ دکھن وچّ سوری دیاں جتاں دوران بابر دے اکّ سابقہ سہیوگی علی خان نے بھیرا اتے حملہ کیتا اتے جیہلم دے سجدے کنڈھے اتے وسے سارے شہر نوں لگبھگ بھنگ کر دتا۔ شیر شاہ سوری نے کھبے کنڈھے 'تے نویں شہر دا پندر نرمان کیتا اتے بھیرا وچّ بہتر شاسن اتے روزگار پیدا کرن لئی دینا دے نیڑے روباتاس دا قلعہ بنایا۔ سری دوارا ہور اساریاں وچّ اکّ چھ گمبذ والی مسجد، یاتریاں اتے اپنے جانوراں نوں آرام کرن اتے تازگی دین لئی وکھو وکھ باؤلایاں شامل سن۔ اکبر دے راج دوران بھیرا کول سرکاری سکے جاری کرن دی ٹکسال سی اتے ایہہ صبح لاہور دے مکھ دفتراں وچوں اکّ بن گیا۔ 1747 نوں احمد شاہ ابدالی دے جرنیل نور-آدین دے چھاپے دوارا بھانیرا نوں پھر تباہ کر دتا گیا سی پر سکھ سامراج دی بھنگی مثل دوارا اس دا پندر نرمان کیتا گیا سی۔ بندہ سنگھ بہادر نے پہلاں بھیرا اتے کھشاب نوں جتن دی کوشش کیتی سی پر سکھ سامراج دے بعد دے سمیں وچّ، بھیرا آند قبیلے دے راجا سلامت رائے دے ادھین شانتیپورن شہر سی، جسوں اکّ مغل وروڈھی دوارا زہر دتا گیا سی۔ 1758 وچّ احمد شاہ ابدالی دی فوج نے سرگودھا اتے کھشاب وں ودھدے ہوئے وی تبابی مچائی پر 1763 وچّ لاہور وچّ سنگھاسن دے نال ستھر سکھ سامراج دیکھیا اتے 1800 وچّ جیہلم دے دووین کنڈھے 'تے اکّ ودھدا پھلدا شہر بھیرا رنجیت سنگھ نے جت لیا۔ پھر وی احمد شاہ ابدالی دے دیہانت تکّ سکھ اتے مسلم شکتی وچکار بھینڈاں دا رتبہ ڈگمگا رہا سی اتے انت وچّ دلیپ سنگھ دے عیسائی دھرم وچّ پرورتن کرکے بریٹیش ستا دوارا سکھ سلطنت دا خاتمہ ہویا۔ 1863 وچّ انگریزاں نے بریڈا نوں تحصیل بیڈکوارٹر بنا دتا۔ 1867 دے سرویکھن توں پتہ لگدا ہے کہ بھینڈاں دی آبادی 15000 ہے، جو کہ ساری تحصیل وچّ سبھ توں ودھ سی۔ راج دوران شہر نوں ٹاؤن حال، اٹھ گیٹاں دا پندر نرمان، نگرپالکا، ہائی سکول، ڈسپینسری اتے ریلوے ملیا۔ حالانکہ، بھیرا وچّ بغاوتوں نے بریٹیش دیاں نظراں وچّ شہر پرتی نفرت پیدا کیتی - وپار اتے آبادی دی اکاگرتا نوں گھٹاؤن لئی بھلووال، سرگودھا اتے پھلروان وچّ سماتانتر منڈیاں بنائیاں گئیاں -

اتے بغاوتوں دے کارن 1920 وچ انگریزاں دوارا بھیرا نوں انتم بلیکلسٹ کیتا گیا۔ 1923-24 وچ پلینگ دے پرکوپ نے شہر نوں پرہاوت کیتا اتے اسنوں کھنڈر وچ چھڈ دتا۔ 1929 وچ بڑھ آئے اتے نتیجے وچوں ملیریا اتے بیضہ پھیلیا۔ 1992 وچ وی بھاری بڑھ آیا، جیہلم دے نیڑے اس دی ستھتی نے شہر دے لوکاں وچ ایہہ وشواس پرچلت کیتا کہ بڑھاں نے بھیرا نوں دتا وردان سی۔ جیہلم نال بھیرا دا سبندھ بڑھاں توں پرے ہے اتے زیادہ تر پرانیاں بستیاں وانگ شہر وپار اتے کھیتی باڑی لئی دریا 'تے نربہر کردا سی۔ شاہ پور دے ڈپٹی کمیشنر نے 1897 وچ ریکارڈ کیتا ہے کہ بھیرا اک بہت وڈا شہر سی جو راولپنڈی اتے امرتسر نوں گھیو برآمد کردا سی؛ قابل، ملتان، دراجت اتے سکر (سندھ) نوں کپڑا اتے امرتسر اتے کراچی توں آیات کیتا یورپین کپڑا؛ جالندھر دواں توں چول، گڑ اتے کھنڈ۔ اس توں علاوہ ایہہ شہر بے مثال خنجران، لکڑ، لوہے اتے پتھر دی اکری اتے مورتیاں والیاں کلاکرتیاں بناؤن لئی پرسدھ رہا ہے۔ ایہہ شہر اپنی شاندار چارپائی اتے کھیس لئی وی پرسدھ رہا۔ ایہہ اجے وی بیٹا پاؤڈر دا اک پرکھ اتپادک اتے نریاتک ہے اتے پیٹیسا اتے پھینیاں نامک مٹھے پکواناں لئی پرسدھ ہے، اوہ پکوان جو ہندو وپاریاں اتے بیکراں دوارا بنائے گئے سن جو کہ ونڈ تک پرکھ آبادی رہے سن۔

شہر دے محلے ورگ اتے کتیاں دے سبندھ وچ وکھو وکھ قبیلیاں دے قبضے والے رہائشی کھیتراں اتے شہر دی وشالتا نوں درساوندے بن۔ محلہ کھوازگان وچ محلہ قیہم والا، محلہ مفتیاں والا، شیکھوپریاں والا، ملکن والا، محلہ کچے ویہڑا، مرزا والا، محلہ ٹلیاں والا ہے۔ محلہ سابنیا والا (سابنی جاتی بھانیچارے دا مول ستھان جو شہر دی ستکارت آبادی سی) دے احاطے دے اندر میانوالا اتے پرانا محلہ ہے۔ حضرت میراں دے دربار پچھمی محلیاں وچ بندے سن اتے بھیرا نوں میرانی نگری دا نام دتا گیا سی۔ ایہناں رہائشی علاقیاں نوں اتھے رہن والی جاتی جاں فرقے جاں لوکاں دے پرکھ کتے کارن نام دتا گیا ہے اتے بھیرا وچ ہن محلہ سیٹھیانوالا، کادیانوالا، گوریانوالا، شیکھانوالا، لہارانوالا، کوبلیانوالا، مہیرانوالا، ہدایت شاہ، چوپڑہ منڈی، ملہوترا والا دے کھنڈر ہن۔ محلہ، گاندھیاں والا۔ شہر دا مکھ پرویش دوار چنیوٹی گیٹ جاں چکوالا دروازہ راہیں بندا ہے اتے پھر بازار شروع بندا ہے۔ پہلیاں دو لیناں محلہ کھوازگان ول سیدھت ہن، مڑ ویداں دا پکھ۔ اروڑا، سیٹھیاں، کپور، چندیاں، مہتہ، دگل، کھیڑیاں اتے سہگلاں دے حکیم اتے ہندو/سکھ گوت؛ اوہ قبیلے جو اپنے آپ نوں خواجہ کہندے ہن؛ جاں خواجہ شیخ جوین کہ اوہناں نوں پرسدھ طور 'تے کیہا جاتا ہے، دھرم پرورتت مسلماناں دے ہندوستانی قبیلے ہن جو مکھ طور 'تے کتے وچ وپاری ہن۔ محلہ مفتیاں روائتی عربی سکھیا شاستریاں دا اک کھیتر ہے۔ محلہ ملکہ والا ونڈ توں پہلاں مکھ طور 'تے ہندو محلہ سی۔ شہر دے سبھ توں مہتوپورن محلے

کھوازگان، پرچگن، شیکھوالا، ساہیانوالا، سیٹھیانوالا اتے کوہلیانوالا بن۔ اسے گیت دی اک ہور پوڑی وچ اک مسلمان شیخ دا ذکر ہے جو شہر دے وپاریاں اتے وپاریاں دے چرتہ نوں اچا کردا ہے۔

میری کوہڑی ہنجھواں نال دھوتی گئی ہے (میں نی سرمہ روڑیاں روڑیاں،)

مسلم شیخ میرے ول مچھاں نوں گھماؤندا ہے (مسلم شیخاں مچھاں مروڑیاں)

میریاں اکھاں وچ کوہڑ کیوں پایا، میرا پیارا چھوٹا ہے (نی میں سرمہ کابیں توں پایا، نی میرا ماہیں چھوٹا)

میں رویا اتے رویا اوہ اپنے شبداں نال وی ہے ایمان ہے ...

گیت دی اک ہور پوڑی ہجکا شریف دے اک گوانڈھی بستی وچ لیاؤندی ہے، جو کہ ستھاپت لوک پرواہ دوارا بھیرا توں لگبھگ 3 کلومیٹر دی دوری 'تے ستھت ہے -

میں اتھے ہاں اتے میرا پیارا ہجکا وچ ہے (نی میں ایتھے تے ڈھولا ہاجکے)

مینوں تہاڈے ہر قدم 'تے مان ہے (تیرے قدم توں صدقے)

میریاں اکھاں وچ کوہڑ کیوں پایا، میرا پیارا چھوٹا ہے (نی میں سرمہ کابیں توں پایا، نی میرا ماہیں چھوٹا)

میں رویا اتے رویا اوہ اپنے شبداں نال وی ہے ایمان ہے ...

ہجکا پنڈ دا مول سمبھاوت طور 'تے سامی درشن نال دھارمک سبندھ ہو سکدا ہے جاں کسے حاجی دا نواس ہو سکدا ہے۔ پر ہجکا دا ذکر بھیرا نال نیڑتا کارن ہے اتے پنڈ سرگودھا ضلعے وچ معمولی تھان ہے۔

سرگودھا ڈویزن دا اک ہور ضلع سابتک پنڈ تخت ہزارا توں علاوہ کھشاب دا اک پرمکھ شہر اتے ضلع ہے۔

خوش اتے آب شبداں دے سنشلیشن توں اس دا نام جیہلم دے مٹھے پانی دا حوالہ ہے۔ اک ندی جو کشمیر وچ

وپار لئی کیندری رہی سی، جموں توں بھیرا تک لکڑ لیاؤندی سی جتھے ایہہ اکری اتے مورتی کیتی گئی سی۔

جیہلم دے نال-نال وسے پرمکھ قصبے سری نگر % ، جیہلم، پنڈ دادن کلاں، میانی، بھیرا اتے کھشاب سن۔ (11)

وپارک شہر وجوں کھشاب دی شان جھانگی دے لوک گیت وچ دکھائی دیندی ہے جس وچ کھشبی لونگی دا ذکر

ہے، جویں کہ کھشبی ڈھوڈا - اک پرسدھ مٹھا جو اجے وی شہر وچ بنایا جاندا ہے، ذکر کیتی لنگی اس ستھتی

نوں درساؤندی ہے جو شہر نوں اک شہری کیندر وجوں رکھنا چاہیدا ہے۔

چمپا باغ وچ سویر ویلے چڑیاں چہکدیاں بن (باغ چمبے دا دھمنی ویلے دیاں چڑیاں دیاں گلاں)

اسیں دلاں والے وی اپنے پیارے دی اگیانتا نوں معاف کردے ہاں...

اوہ کھشبی لنگی اتے اس دے نال اک فیشنیل ٹاپ پہندا ہے (لنگی کھشابی لنگی ماہی پھیشنی پا چولا)

اوہ میری گل نہیں سندا؛ اوہ پرواہ نہیں کردا (لنگہ سندا کیڈا ہے پرواہ ڈھولا)

چمپا باغ وچ سویرے چڑیاں چہکدیاں نے...

اسیں بہادر دلاں والے اپنے پیارے دی اگیانتا نوں وی معاف کر دیندے ہاں

کھشاب اک پرانی بستی سی جو سندھو گھاٹی دی سبھیتا دی کھیتی باڑی اکائی سی اتے موریہ، انڈو-یونانی، گپت، گورے بنس، کشانو-بیپھتھلائٹ اتے شاہیاں دے سامراج ادھین سبھیتا بنی رہی سی۔ شاہیاں نوں غزنوی شاسک سلطان محمود غزنوی نے ہرایا سی، جس نے بستی نال جڑیاں وکھو وکھ کہانیاں انوسار کھشاب دا ناں رکھیا سی۔ شیر شاہ سوری دوارا نروگھن پرشاسن اس وشواس دی نشاندیہی کردا ہے کہ اسنے جیہلم دے پانی نوں چکھن 'تے شہر دا نام رکھیا سی، جدوں کہ اتہاس وچ محمود غزنوی نے تلاب دے پانی نوں چکھن 'تے اس شہر دا نام کرن وی درج کیتا ہے۔ ناواں دی اتیتی دے ایہہ برتانت پنجاب وچ دریاواں اتے پانیاں دی ہوند نوں دہراؤندے ہن، جتھے زیادہ تر نام کسے نہ کسے روپ وچ بھومی دے بھوگول وچ موجود جل سروتاں نال جڑے ہوئے ہن اتے پانی دی بہتات نوں پرگٹ کردے ہن۔ گزنویاں توں بعد کھشاب 'تے مغلان، سکھاں اتے انگریزاں دا راج سی۔

پنجاب نے ترکو-مغل شاسن دے کارن شہری کیندراں دا تیزی نال وادھا دیکھیا، ڈاکٹر۔ منظور اعجاز نے سجھاء دتا کہ "اسلامک حملہ مکھ طور 'تے وپارک سی اتے وپارک مانسکتا سی" (12) - جو شہری کیندراں دے ابھار لئی بنیاد ربا۔ طبقت - I - نسیری، مسلم راجونشان دا اک برتانت شہری کیندراں دی پچھان کردا ہے جو تیرھویں صدی وچ ودھ رہے سن؛ اچا، تیربند، کہرام، سرستی، کھشاب، مکھیلا، پھتہگنج، پنڈ دادن خان، شاہ پور، راولپنڈی، بھاکر، اٹک، وزیر آباد، سڈھورا، سربند، قصور، کبولا، حجرہ، دیپالپور اتے چمبا - اپروکت گیت وچ چمبا وی ہے، جس بارے بعد وچ وستھار وچ چرچہ کیتی جاوے گی۔ چارباگ-آئی-پنجابگ گنیش داس دوارا، رنجیت سنگھ دے سامراج دا اک شاہی اتہاس، وکھو وکھ قصبیاں اتے شہراں دے چال-چلن نوں ریکارڈ کردا ہے، اٹک اتے ڈنگلی دے پتن دے مقابلے ہزارا، راولپنڈی اتے کھشاب دی ودھدی موجودگی نوں ریکارڈ کردا ہے۔ ستویں توں دسویں صدی دے وچکار و سیا کھشاب بستیاوی سمیں وچ پرمکھ شہر ربا اتے اجے وی بنیا ہویا ہے۔ کھشاب برطانوی فوجاں لئی بھرتی دا پرمکھ کھیتر ربا کیونکہ بہت سارے دیسی برادریاں نے سکھ راج ورودھ بغاوت کیتی اتے اوبناں دا سمرتھن کیتا۔ بستیاوی راج۔ ٹوانا سرگودھا شہر اتے کھشاب وچ وڈی آبادی

سن، راجپوت ونش دے نال ایہہ زمینی ورگ تلواربازی، تنبو چلاؤن اتے گھوڑ سواری وچ ماہر سی۔ ایہناں جاگیرداراں نے کھشاب وچ ستا دی ورتوں کیتی اتے بریٹیش راج دے پرتی وفادار رہے۔ (13) ٹوانا نوں انگریزاں دی سیوا دے مانتا وجوں فیف اتے پینشنان دتیاں گئیاں۔ شاہ پور اکے شانتمنی سی اتے انگریزاں دی چاہلوسی کارن 1857 دی بغاوت وچ حصہ نہیں لیا سی۔ کھشاب وچ اکے ہور وفادار برادری اوان سی، زمینی مسلمان جو انگریزاں دوارا بنائی گئی مارشل نسلان دی سوچی وچ شامل سن، اواناں دی ٹکڑی دا اکے وڈا حصہ بناؤندے ہوئے، پہلے اتے دوجے وشو یدھ وچ فوج دی تندیہی نال سیوا کیتی۔ مسلمانان دی چون کیول سریرک انو کولتا دے آدھار 'تے ہی نہیں سی، جوین کہ سکھان دا سی، سگوں ایہہ بھائی چارا کسے سمیں ستادھاری سموہ گکڑاں، جنگوآں اتے اواناں دے قبیلیاں نال سبندھت سی اتے اس طرحاں 90% توں ودھ پنجابی مسلمان انگریزاں وچ بھرتی ہوئے۔ اتری لون رینج ٹریکٹ توں فوج۔ اکے ہور قبیلہ جو راج پرتی وفادار رہا بلوچ اتے قریشیاں سن۔ روڈا تھال، کھشاب دے اکے ضلعے دا نام رنجیت سنگھ دوارا اس دے رکھان اتے بنسپتی دی گھاٹ کارن اس دے سکے اتے اچاؤ لینڈسکیپ کرکے رکھیا گیا سی۔ ایہہ اوہ تھان سی جتھے رنجیت سنگھ اتے احمد کھل دی لڑائی لڑی گئی سی۔ اتے ایہہ سکھ راج دے ورودھ کھشاب دے ورودھ دا پرمان ہے۔ جت لئی اکے آکرشک ستھان رہا، کھشاب اتے ملتان جتن دیاں ست کوششاں دوران سکھان دوارا وکھو وکھ انترالان 'تے حملہ کیتا گیا۔ ہری سنگھ نلوا، رنجیت سنگھ دا اکے مہتوپورن یودھا اتے جرنیل 1810, 1816, 1817 اتے 1818 وچ سیالکوٹ، ساہیوال اتے کھشاب دیاں مہمان وچ کیندری رہا۔

جیہلم دے سجدے پاسے وسیا ایہہ صدیاں پرانا قصبہ ملتان اتے سکر نوں گھیو، افغانستان اتے دراجت نوں سوتی کپڑا برآمد کردا سی اتے کھدر دا بینڈلوم کپڑا اج وی شہر دا بہت پیارا اتپاد بنیا ہویا ہے۔ سالٹ رینج وچ بیجی گئی کنک کراچی نوں برآمد کیتی جاندی سی۔ ایہہ شہری کیندر پرشیا دے بھارت دے رستے دا اکے اتپاد سی جو مہمودیئے توں بعد کھشاب دی گھاٹی وچ داخل ہندا ہے۔ 'میں اتھے ہاں اتے میرا پیارا اندر ہے...! دا نعرہ شہری کیندر کھشاب نوں اجاگر کردا ہے جو صدیاں توں موقعیاں دا شہر رہا۔

کیلیاں دیاں قطاراں 'تے قطاراں، آؤ اوہناں دی واڈھی کریئے (بنے کیلے والے دیاں چھبیلان نی)

میں سنتشٹ ہوانگا جدوں میں اپنے ناراض پیارے نوں خوش کران گا

...

میں اتھے ہاں اتے کھشاب وچ ہاں پیار ایتھے تے ڈھول کھشاب وچ ہے۔

میںوں نیند نہیں آؤندی اتے میں تیرے سپنے دیکھدا رہندا ہاں (سون ناندے مابی دے خواباں)

کیلیاں دیاں قطاراں 'تے قطاراں، آؤ اوہناں دی واڈھی کریئے (بنے کیلے والے دیاں چھبیلان نی)
میں سنتشٹ بووانگا جدوں میں اپنے ناراض پیارے نوں خوش کران گا۔ ... (رٹھا منا لے میرے اندر تسلے
نی...)

نوٹس

ببلیوگراپی

پرائمری سرورٹ

انگریزی

اگاندهی، راجموہن۔ پنجاب: اورنگزیب توں ماؤنٹبیٹن تک دا اتہاس۔ الیپھ بک کمپنی، دلی، 2015

امندر، آر.سی. بھارت اتے پاکستان دے پرسدھ کتھاواں۔ ایڈ. مہیپ سنگھ امر پرکاشن، دلی، 1991

امپیرینل گزٹینر آف انڈیا۔ نواں ایڈیشن، وول 5-23، کلیرینڈن پریس، آکسفورڈ، 1908

پنجابی

اولکھ، کلونت سنگھ، سمپادک۔ ماجھے دے لوک-گیت، ساہت گھر، امرتسر، 1985

ابھٹہ، سعید، کمپانیئر۔ نین نہ مڑدے تکو: جھنگ دے گاؤں۔ پنجابی ساہت اکادمی، لدھیانہ، 2016

اراجپال، حکم چند۔ ملتانى لوک-گیت۔ پبلیکیشن بیورو، پٹیالہ، 1996

سنگھ، ناہر۔ چنا وے تیری چنی: مالوے دے لنگڑے، چھڑے تیری چنی۔ نن۔ 3، وول۔

اپبلیکیشن بیورو، پٹیالہ، 1991، 1

سنگھ، ناہر۔ لونگ برجیاں والا: مالوے دے گدھے دیاں بولیاں۔ نن۔ 2، وول۔ 2، پبلیکیشن بیورو، پٹیالہ، 1991

الیکٹرانک میڈیا

لیکھ

پنجاب وچ نہری بستیکرن "ڈان۔ 16 اپریل 2011. dawn.com/news/621464

كھشاب تحصيل، كھشاب ضلع " دنيا دى كھوج كرو: مل كے چست ياترا كرو۔ "

[-Tehsil:In-District/Khushab-discoverworld.com/Pakistan/Punjab/Khushab Visit-depth#Why](https://Tehsil:In-District/Khushab-discoverworld.com/Pakistan/Punjab/Khushab-Visit-depth#Why)

بلوگ

بھيرا ضلع سرگودھا، پنجاب پاڪستان۔" بھيڑا تحصيل: سڀنياں دى دھرتى بھيڑا، ضلع سرگودھا، پنجاب، " پاڪستان۔ [-punjab -sargodha-distirct-bheratehsil.blogspot.in/2017/08/bhera-pakistan.html](https://punjab-sargodha-distirct-bheratehsil.blogspot.in/2017/08/bhera-pakistan.html)

پرکاش سنگھ گل*
لکچرار (پنجابی) دلی

پنجابی گھراں 'چوں الوپ ہو رہا۔۔۔ کونڈا، گھوٹنا

پرکاش سنگھ گل

پنجابی بندیاں نے سنسار پدھر تے اپنے کارجاں راہیں نویکلی پچھان بنائی ہوئی ہے۔ پنجابیاں نے ہر کھیتر وچ اپنے جھنڈے گڈے ہوئے بن۔ پنجابی لوک جتھے وی گئے اتھے اپنی خوراک تے پہراوا وی نال لے گئے۔ کسے ویلے پنجابیاں دی من-پسند خوراک وچ کنک، مکی، باجرہ، گڑ، گھیو، دہیں، پین واسطے ددھ لسی دی عام اہمیت بندی سی۔ اوہ پوسٹک سبزیاں دے کھان-پان کرکے صحت مند رہندے سی۔ عام پنجابی گھراں وچ رات دے کھانے اندر دال، چول، کڑھی، کالے چھولیاں دی سبزی پسند کیتی جاندی سی۔ بریاں سبزیاں وچ ٹینڈے، کدو، بھنڈی، شلغم، کالی توری، گوبھی، گاجراں، بیگن آدی پنجابی خوراک وچ شامل سی۔ لیکن جویں-جویں پنجابی لوک امیر بندے گئے، اوبناں ولوں اپنا سبھیچار، کھان-پان چھڈیا جان لگیا تے پچھمی سبھیچار وچ رنگے جان لگے۔

مینوں یاد آوندا ہے اج وی اپنا بچپن جدوں وی سانوں پنڈ جان دا موقع ملنا تاں کھیتاں وچ مال-ڈنگر چاردے ہوئے جدوں بھکھ لگنی تاں گاجراں، مولی، شلغم پٹ کے خواہ لینے، کچیاں انبیاں، انب توڑ کے کھا لینے، خربوزے، حدوانے واڑے وچوں توڑ کھا لینے۔ اج کل دی موڈلر کچن دا رواج ادوں نہیں سی چلیا۔ صا۔ مرادے گھر تے صا۔ مرادی رسوئی۔

ساڈی ماتا جس نوں اسیں سارے بھین-بھرا بی بی کہہ کے سدھے سی جدوں چونکے وچ بیٹھ چلھے وچ پاتھیاں جاں بالن دی آگ بال توے تے روٹیاں پکاوندے سن۔ اوہ نظارہ بی وکھرا سی۔ اسیں سارے بچے پیڑھی جاں بوری 'تے بیٹھ گرم-گرم پھلکے، سبزی، دال جو کونڈے، گھوٹنے نال پیس لونڈانی وچوں پئے پدارتھان نال بندی سی سارے سواد نال چھکدے سی۔

‘ہارے’ وچ ددھ کڑھن لئی رکھیا ہندا سی جدوں اوہ گلابی بھاء مارن لگدا تے بی بی جس نے موٹی ملائی اس پر آ جاندی تاں اوہ ددھ سانوں پین لئی دینا اوہ سواد بن کتے وی نہیں ملدا۔ مٹی دی توڑی وچ ساگ اوہ ہمیشہ چلھے پر رکھ بناوندے سی۔ جدوں اسیں ساگ وچ مکھن پا مکی دی روٹی نال کھاندے سی تاں اس دا سواد ہی وکھرا سی۔ انگلیاں چٹدے رہ جائیدا سی۔

گَلّ کردے ہاں سوادى كھانے دى بناؤن دى ودھى بارے تان۔ پاتھكو گَلّ ايہہ بے كہ اس سمىں اج وانگوں بجلى دے يئتران نے رسوئى گھراں وچّ اپنى تھان نہىں سى بنا ركھى۔ جوئىں اج ہريك گھر وچّ سانوں مكسى، گرانئيڈر، بليئڈر نظر آوندے ہن۔ ہن سوانياں دال، سبزی بناؤن توں پہلاں بٹن دبا كے جھٹّ نال مسالہ تيار كر ليندياں ہن۔ اوہناں دا مننا بے كہ اس طرحاں نال سمىں دى بچت بندى بے تے كم جھٹپٹ ہو جاندا بے۔

گَلّ كرينے رسوئى نال ہى سبندھت مكھ انگ كوئڈے، گھوئنے دى۔ مڈھ قديم توں ہى رسوئى گھر وچّ ورتے جان والے بہتے كھان والے پدارتھ قدرتى طور ’تے ثابت روپ وچّ كھيتاں وچّ اگا كے پراپت كيتے جاندے سن۔ جيہناں نوں دھپّ وچّ سكا كے كوئڈے گھوئنے راہىں كٹّ كے پيس ليا جاندا سى۔ لوندانى وچوں كڈھ كے بنن والياں سبزياں دالاں وچّ ورت ليا جاندا سى۔ كسے سمىں رسوئى وچّ لوندانى بربل دى دوكان وانگ سردارى سى جس وچّ لون، مرچ، مسالہ بلدى، كالى مرچ، جيپھل، چھوئى تے وڈى الانچى، ملٹھى، سنڈ، بنگ، جويترى آدى ثابت پنياں بندياں سن۔ ايہناں نوں لوڑ مطابق كوئڈے گھوئنے وچّ پيس ليا جاندا سى۔ كوئڈے گھوئنے دى رسوئى وچّ اك اہم اہميت سى تے سردارى سى۔ كوئڈے گھوئنے نوں كئى لوك ڈورى ڈنڈے دے ناں وى پكاردے ہن۔ كوئڈا پتھر جان چيكنى مٹى دا بنيا بندا بے۔ كوئڈے دا ساتھى گھوئنا نم دى سخت لكڑ دا بنيا بندا سى۔ پہلے سمىں وچّ ٹھنڈيائى، ستو، بھگا آدى وى كوئڈے گھوئنے نال گھوئيا جاندا سى۔ مينوں ہن وى چيتا بے كہ گرمياں وچّ ساڈى ہى ہى كوئڈے گھوئنے نال اوہ بدامان دى سردائى كنى پدارتھ پا كے كوئڈے گھوئنے راہىں تنّ چار گھنٹے لا كے گھوٹ كے بناؤندى سى۔ اسىں بچے لوك وى سردائى تيار ہون توں بعد گلاس اگے كر دیندے سى۔ گلاس بھر بڑے مزے نال سواد نال پیندے سى۔ اوہ سواد اج دے بازار و وكدے شربتیاں جان جوساں وچّ نہىں ملدى۔ دوستو گھوئنے دى مہنتا اينىں سى كہ وياہن والى مٹيار كئى وارى اپنے من۔ پسند گھوئنے بناوا كے سوہرے گھر اپنے نال لجاؤندى سى۔

اج كَلّ تان دوكاناں توں پيسے۔ پسائے مصالے مل جاندے ہن جو رسوئى وچّ ركھى ڈجانتر تے رنگ۔ برنگى وكھوكھ ڈبیاں وچّ سيمت ہو كے رہ گئے ہن۔ ہن لوندانى دا ناں كوئى نہىں جاندا۔ جيكر جاندے ہاں تان بسّ امتحاناں وچّ، پچھيتر’ دے طور تے استعمال كرن وجوں۔ ليكن شہراں دے مقابلے پنڈاں وچّ اجے وى دال سبزياں وچّ مصالے پاؤن تے چٹنى بناؤن لئى كوئڈے گھوئنے دى ورتوں بندى بے۔

كسے سمىں كوئڈا، گھوئنا رسوئى دا بار شنگار سى۔ اس نال كسرت بندى سى، سرير تندرست ريندا سى، بيمارى نيڑے نہىں آؤندى سى۔ سانوں لوڑ بے نوئىں پيڑھى نوں اپنے سبھياچار نال جوڑن دى جو كوئڈا، گھوئنا ورگے بور كنى لفظاں توں انجان بے۔ ساڈا مڈھلا فرض بے كہ اسىں اپنے جواكاں نوں ايہناں چيزاں توں جانوں كرائيے تے بيمارياں توں بچا ركھيے۔

سکھوندر کور، سکھ'

گھر دی دھری --- ماں

سکھوندر کور، سکھ'

سیانے لوکاں دا مننا ہے کہ گھر دی دھری ماں بندی ہے۔ ماں جیکر صحت پکھوں ٹھیک رہے تاں سمجھو سارے گھر دی صحت ٹھیک رہندی ہے۔ اس لئی لوڑ ہے کہ ماں دی صحت دا دھیان رکھیا جاوے۔

انجھ جیکر ویکھیا جاوے تاں گھر وچ سبھ توں پہلاں جاگن والا پرانی تے ساڈے پرتی اپنیاں زمیواریاں نوں سمجھن والا پرانی ماں ہی بندا ہے۔ اس دے دن بھر دے کم سارے ہی اپنے پریوار دے آلے-دوالے بندے بن۔ انجھ اوہ اپنے نجی کمان لئی سماں کڈھن لئی ہمیشی ہی ٹال-مٹول کردی رہندی ہے۔ پھیر اوہ کم بھاویں صحت نال جڑے ہوئے ہون جاں شوق دے ہی کیوں نہ ہون۔ اس نوں اپنا پریوار اس توں زیادہ چنگا لگدا ہے۔

عام طور تے ایہہ ویکھیا گیا ہے کہ اک عورت دی ادھی عمر تاں گھر دی رسوئی وچ ہی گزر جاندی ہے۔ گھر دے سارے ہی جی ماں دے ہتھاں دا بنیا بھوجن کھانا پسند کردے بن۔ پھیر بھاویں ماں بیمار ہی کیوں نہ پئی ہووے۔ اسے کرکے اوہ بیمار بندی ہوئی وی کدے وی ایہہ ظاہر نہیں کردی کہ اج میں ٹھیک نہیں ہاں۔ گھر وچ تن سمیں دے کھانے توں علاوہ اس نوں گھر دے بزرگاں دا وی دھیان رکھنا بندا ہے۔ رشتے داریاں نوں وی نبھاؤنا بندا ہے۔ اس طرحاں جیکر پھیر وی اس نوں ایہناں سارے کارجاں دے بدلے جیکر پریوار و لوں ڈھنگ نال پچھان نہ ملے تاں اس نوں کدی-کدی انجھ محسوس بندا ہے کہ جوین اس دے ماں، پتنی، بھابی، درانی وجوں کسے نے سمجھیا ہی نہیں۔

گھر دے سارے کم کنجھ سچارو ڈھنگ نال بندے رہندے بن، اس گل دا پتہ ادوں لگدا ہے جدوں ماں نوں کتے گھروں باہر جانا پے جاوے۔ اکت واری تاں سارا گھر ہی رکت گیا لگدا ہے۔ جدوں ماں گھر بندی ہے تاں اسیں اس دی ہمیشہ نظر انداز کرکے چلے ہاں۔ کدے وی اس دیاں خوشیاں دی، صحت دی اتے اپنے لئی کڈھن والے سمیں دی کوئی پرواہ نہیں کردے۔ ماں بچیاں نوں ممتا دے ادھین ہو کے اوہناں دی پرورش کردی ہے، نہیں تاں

پتاناں وی تاں بچیاں دا انجھ دا ہی رشتہ ہندا ہے۔ لیکن ممتا دی کئی پر ماتما نے صرف ماں دے حصے ہی پائی ہے۔ ویکھن وچّ آؤندا ہے کہ ممتا دی ماری ہوئی ماں سرد راتاں وچّ اپنے بیمار بچے نوں سینے نال لائی رکھدی ہے کہ اس دی تکلیف نوں اوہ گھٹّ کر سکے۔ شاید ہی دنیاں وچّ کوئی ایہو جیہا صبر والا رشتہ ہووے۔

میرے کہن توں بھاؤ ماں دا مطلب صرف بچیاں دی ہی ماں نہیں، بلکہ سماج دی ہر اکا عورت جس تے گھر دے کماں کاراں دی زمیواریاں ہن، اوہ سماج وچّ ستکار یوگ ہے۔ جیکر پرش کسے دفتر، فیکٹری، دوکان وچّ نوکری کردا ہے تاں اس دی اپنی نجی شخصیت ہندی ہے۔ اوہ صرف اس دائرے وچّ رہ کے ہی کم کردے ہن۔ لیکن دوجے پاسے ماں دے روپ وچّ عورت دی کوئی نجی شخصیت نہیں ہندی۔ اوہ اپنی وتّ توں باہر جا کے وی کم کردی ہے، سریرک پکھوں تھکدی تے اکدی وی بے لیکن اس دے بدلے وچّ اوہ اوبناں توں کجھ وی نہیں منگدی۔

عام طور تے ویکھن وچّ آؤندا ہے کہ وڈے-وڈے سنیکت پریوار وچّ کم کرن والیاں استریاں تے ڈھیر ساریاں زمیواریاں ہندیاں ہن، نتیجے وچوں اس سریرک پکھوں نگھردی تری جاندی ہے۔ پر اپنے ذمہ واری نوں اوہ ہمیشہ کھڑے متھے نبھاؤندی ہے۔ لیکن جدوں ستھتی پوری طرحاں نگھر جاندی ہے تاں گھر دے جیاں نوں دھیان آؤندا ہے کہ کاش اسیں اس ولّ پہلاں دھیان دتا ہندا۔

سٹے وچوں گھر اتے باہر دے کماں نوں سمپریت ماں روپی عورت کدوں دنیاں توں رخصت ہو جاندی ہے سانوں پتہ ہی نہیں لگدا۔ جیکر پریوار دے سارے اپنی زمیواریاں نوں سمجھن تے اس دے کماں وچّ تھوڑی جنی وی سہانتا کرن تاں اوہ کدی وی ہمت نہیں باردی ہے۔ اس دے سر تے پیا ہویا مناں مہی بہار صرف دو بولاں، میں تہاڈی مدد لئی حاضر ہاں، نال گھٹا دندا ہے۔ بھاویں اوہ اپنے من دے بھاواں نوں کدی وی شبدیاں راہیں نہیں پرگٹاؤندی لیکن اصل گلّ ایہہ ہے کہ اوہ گھر دے ہر اس ممبر دی دھنوادی ہندی ہے جو اس نوں ایہہ کہندا ہے، میں تہاڈی مدد لئی حاضر ہاں۔ سیانیاں دا مننا ہے کہ عورت سارے کم کار ویکھدی ہے۔ اس نوں وی ستکار دی لوڑ ہے۔ آخر اوہ ہی ساڈے گھر دی دھری ہے جس دے آلے-دوالے سارا پریوار جڑیا ہندا ہے۔

اخیر وچّ تاں میں ایہہ ہی کہہ سکدی ہاں کہ اس گلوں میں خوش قسمت ہاں کہ مینوں گھر اتے اپنے دفتری ماحول وچّ ساریاں دا بھرپور سہیوگ ملدا ہے۔ جس دے صدقہ میں گھر اتے اپنے دفتر وچّ پوری طرحاں تالمیل ستھاپت کرن وچّ سفل ہو سکی ہاں۔

چیرمین دے ڈیسک توں پتر

سنیل بھائیادواراپی. ایچ. ڈی

میں سنتنتر بھارت وچ سال 2024 وچ رہ رہا ہاں، اتے اپنے آئے-دوآئے دیکھدیاں مینوں پتہ لگیا ہے کہ زیادہ تر لوک آدھونک سکھیا وچ پڑھے-لکھے ہن، اتے جو اچ سکھیا لئی نہیں جا سکدے سن، اوہ گھٹو-گھٹ موبائیل فون چلا سکدے ہن، بنیادی کارجاں نال نہیں، سگوں انت نال- وشیشتاواں- اوہناں کول ایہہ جانن دے سارے سنبھو سادھن ہن کہ اوہناں دے آئے دوآئے کی ہو رہا ہے اتے اس دے نتیجے کی ہن۔ سوشل پلیٹ فارم ویڈیو پھارمیٹ وچ جانکاری نال بھرے ہوئے ہن اتے اوہناں دیاں بھاشاواں وچ انوواد کرن لئی وشیشتاواں ہن۔ اوہناں دے جیون نوں پربھات کرن والی کجھ جانکاری دے باوجود، اوہناں نوں پسند نہ کرن والی کسے چیز لئی گڑبڑ دا کوئی سنکیت نہیں ہے۔ حاکماں 'تے دباء بناؤن لئی اندولن کرنا تاں سوال توں باہر ہے۔ اداسینتا دا ایہہ چرتہ سوے۔ کیندرت ہونا جان دوسریاں دی چنتا نہ کرنا اجوکی پیڑھی دا مول گن جاپدا ہے۔

اس نے مینوں صدی دے پہلے دباکے وچ لوکاں دے چرتہ بارے سوچن لئی مجبور کیتا جدوں ان پڑھتا اپنے سکھر 'تے سی، غریبی راج کر رہی سی۔ اوہناں کول ایہہ سمجھن دا کوئی سادھن نہیں سی کہ اوہناں دے آئے دوآئے کی ہو رہا ہے۔ پھر وی، اوہ بناں کسے سادھناں دے چار دباکیاں توں ودھ چلی آزادی دی لہر نوں ستھاپت کرن وچ سفل رہے اتے انگریزاں توں آزادی پراپت کرن لئی اپنیاں جاناں قربان کرن وچ کوئی جھجک نہیں دکھائی۔ جگیرو نوں اکے بے کار ہستی بنا کے لوکتنتری ڈھانچے دے نویں وکاس وچ اگانھ ودھو نیتاواں نوں بھوکھ وچ پیش کیتا گیا سی، سمرتہ نہیں سی اتے گل بات دے ہنر دی انہوند سی، جو ایہہ کردے سن، اوہ سماجک سیمت پروارک جھگڑیاں جاں ویاہ دے جھگڑیاں نوں سلجھاؤن دے ماہر سن۔ تجویزاں، راجنیتک گل بات نہیں، پھر وی، اوہ مانسک طور 'تے مضبوط اتے بوجھ چکن لئی بھاوک سن کہ پہلیاں پیڑھیاں نے آزادی دی لہر دے درد نوں جھلن دی ہمت توں انکار کیتا جاں نہیں کیتا۔ اجیہا کی کارک سی جس نے اس نوں ستھاپت کرن لئی پریرت کیتا اتے انے لمبے سالوں تک ایہہ انگریزاں دی سرکار دا تختہ پلٹن دا کارن ثابت ہویا؟

اوہ اجیہا ووبار کیوں کردے ہن جو 1901 توں 1947 تک بھارت وچ آزادی اندولن دے دور دے لوکاں دے الٹ ہے؟ اتھوں تک کہ آزادی توں بعد اوہناں لوکاں دوارا کجھ اندولن وی کیتے گئے سن جو اوہناں نوں محسوس

کردے سن کہ حاکم جماعت سماجک انتی نوں نظر انداز کر رہی ہے اتے نتیجے غلط پہل چھڈنگے۔ لوک آواز ربت لوکاں لئی آواز بلند کر رہے سن۔ اوہ لوک اجوکے سمیں وچّ نظر نہیں آوندے۔ چشمدید گواہ انجان جاں انجان ویکتیاں نال بے انسانی دے ورودھ نہیں کھڑے بندے۔ اتھوں تکّ کہ اوہ سنکٹ وچّ دوجیاں دی مدد نہ کرن دے بچن والے روئے نوں اوہناں دے شخصیت وچّ سبھ توں ودھیا بناؤندے بن۔ آزادی دی لہر وچّ سموہک ذمہ واری دی بھاونہ دکھائی دتی، نہ پہلاں نہیں بعد وچّ۔

کلپنا کرو کہ انھیویں صدی دے پہلے دباکے وچّ پنجاب دا جیون غریبی پھیلیا ہویا سی پر ایہہ اونا ماڑا نہیں سی جنا کیندری اتے پوربی پرائنٹ سابمنا کر رہے سن۔ اچّ جاتاں تکّ سمیت دھارمک گیان نال وکھ بون کرکے، کوئی اچت سکول نہیں سن اتے کجھ موجود سن۔ ایہہ بریٹیش پرہواو سی جس نے وکھو وکھ سماجک اتے دھارمک سنستھاواں نوں مڈھلی سکھیا والے سکول کھولن لئی اتشابت کیتا۔ ایہہ اکّ اتہاسک تتھّ ہے کہ مہاراجہ رنجیت سنگھ دے شاسن کال وچّ ساکھرتا در اس توں کتے ودھ سی جو اسیں ورتمان وچّ دیکھ رہے ہاں۔ برطانوی لوکاں دے ہتھوں اس دے سامراج دے پتن نال اوہناں نے اچّ سکھیا لئی انگریزی وچّ پچھمی وچار پیش کیتے اتے 1901 توں مڈھلی سکھیا فارسی مادھنم وچّ رکھی۔ اوہناں نے پنجاب یونیورسٹی دی ستھاپنا کیتی تان کہ چنگے پرشاسن لئی ودھیرے پڑھے۔ لکھے لوکاں نوں نیم پستک دوارا آکرشت کیتا جا سکے، نہ کہ بادشاہ دی آواز دوارا، جویں کہ اتیت وچّ ابھیاں وچّ سی۔ اپنے بھائیچارے دے میمبراں نوں انگریزی مادھنم وچّ سکھنت کرن دی دوڑ نے اوہناں نوں اپنے۔ اپنے بھائیچاریاں لئی مڈھلی سکھیا دی ستھاپنا کیتی اتے عورتاں وچّ بھاگ لین لئی اوہناں نے لنگ ادھارت سکول بنائے۔

بھارت وچّ، خاص کرکے پنجاب وچّ بہت ہی پریرت آزادی اندولن نوں ستھاپت کرن لئی کھڑے کارک ذمہ وار سن؟ اس سمیں سکھیا پرمپراگت سی اتے دنیا دے دوجے حصیاں وچّ جو کجھ ہو رہا سی اس دا کوئی سمپرک نہیں سی۔ اکّ وار پرتگالی، یونان، ترک ہناں، مغلان، اتے انت وچّ، انگریزاں دے ادھین 1000 سالان تکّ غلام رہے، اوہناں نوں آزاد کس چیز نے کیتا؟ میں لکھاں پنجابیاں دے قتل، بلاتکار اتے اوہناں دے وطن توں اکھاڑ کے آزادی دی سفلتا دے کارناں نوں انجان کرن دی کوشش کر رہا ہاں۔

جدوں میں پرائنٹ سمیں دیاں اتہاسک اتے دارشنک پستکاں نوں دیکھدا ہاں تان سیاسی سیمیاواں دا کوئی ذکر نہیں ہندا، جس کارن قدرتی طور 'تے اوہناں نوں بچاؤن لئی سیاسی وچاراں دی انہوند بندی ہے۔ میں سمجھدا ہاں کہ ایہہ اوہناں دے فلسفے دی سبھ توں وڈی نقص سی جو راج دی سرکھیا دی کوئی ودھی نہیں سی جس دے نتیجے وجوں راجنیتک وچاراں اتے سنبدھت ترقی وچّ کوئی پرگتی نہیں ہوئی۔ لوک اس کتھن دا ورودھ ایہہ کہہ کے کرنگے کہ رانا پرتاپ، رانی جھانسی، اتے گورو گوہند سنگھ اپنے دشمن نال لڑے۔ اوہ بھلّ جانڈے بن کہ راجاں

دی ہوند دی لڑائی ہے اتے بھارت دی سرحد دی سرکھیا دا کوئی سنکلیپ نہیں ہے۔ اکماٹر اپواد گورو گوبند سنگھ بن جیہناں نے بہت ساریاں لڑائیاں لڑیاں پر کدے وی اپنا راج ستھاپت کرن دی کوشش نہیں کیتی۔ اوہناں دی سوچی وچ بھارت کتے وی نہیں سی اتے اسیں کہہ سکدے ہاں کہ اوہناں دے دماغ وچ بھارت دا کوئی سنکلیپ موجود نہیں سی۔

آخری مغل بادشاہ نوں اپنیاں نوں رائیاں نال جیل وچ بند کر دتا گیا سی اس لئی تسیں مغل شاسن دی شروعات دی امید نہیں کر سکدے۔ آزادی دی آگ۔ ریاستاں اپنے بچاء لئی چالاں کھیڑ ریاں سن اتے جھگڑیاں توں بچن لئی وچار-وٹاندرے تک سیمت سن اتے یدھ اپنے خرچیاں نوں برداشت نہ کرن لئی سوال توں باہر سی۔ اوہ بریٹیش سامراج نوں چنوتی دین دی ہمت نہیں کر سکے اتے اتھوں تک کہ بہت زیادہ دم گھٹن محسوس کردے سن اتے اپنے راجاں 'تے انگریزاں دے خرچیاں نوں سہن کردے ہوئے مر گئے۔ اوہ اوہناں دیاں چالاں دا شکار ثابت ہوئے اتے تسیں آزادی دی آگ دی اس نہیں رکھ سکدے۔ رانی جھانسی اپنے گود لئی پتر نوں وارث وچوں ستھاپت کرن وچ ودھیرے دلچسپی رکھدی سی اتے جھانسی دی رکھیا لئی لڑدی سی اتے بھارت دی آزادی دی کوئی یوجنا اس دے دماغ وچ نہیں سی۔

اتہاسکاراں دا کہنا ہے کہ پہلی ستنترتا اندولن سال 1857 وچ سی جدوں ساریاں ریاستاں نے اپنے سانجھے دشمن - بریٹیش نوں ہراؤن لئی ہتھ ملایا سی۔ عام لوکاں دی آزادی لئی کوئی بھومکا نہیں سی۔ ایہہ حاکماں تک سیمت سی۔ میں 1857 دی آزادی دی لڑائی نوں عام دشمن انگریزاں توں لے کے آدواسی تک 1857 توں بہت پہلاں انگریزاں نال پوری طرحاں نال جنگ نوں کوئی مہتو نہیں دندا۔ اوہ اپنے مناں وچ آزادی دی لہر دی بھاون نال نہیں لڑے، سگوں اپنے قدرتی رکھاں، کھاناں، پہاڑاں اتے دریاواں دی راکھی لئی لڑے سن، جیہناں نوں اوہ ربی شکتی دے روپ وچ ارداس کردے سن اتے اوہناں نوں لٹن والیاں دے ہتھ توں بچاؤنا اپنا نیتک فرض سمجھدے سن۔

دھارمک وشواساں 'تے آدھارت بھارت توں دو راشٹر سدھانت دی آزادی دے کارک کی سن؟ عام لوکاں خاص کر کے پنجاب دے لوکاں دے مناں وچ آزادی لئی انتم قربانی کرن لئی کھڑی چیز پیدا بندی ہے؟ نو-ویا بے لوکاں نے اپنی اندرونی آواز جاں نیتاواں توں آزادی دے سدے 'تے اپنیاں پتھیاں نوں چھٹن دیاں ادابرنان بن۔ اوہناں نوں تسیہے دتے گئے، سخت سزاواں دے کے جیلھاں وچ ڈکيا گیا، اوہناں نوں پھانسی دی سزا دتی گئی، اتے ورودھ پردرشناں دوران اوہناں نوں مار دتا گیا۔ ایہناں سارے ابھياساں دے باوجود، آزادی دی لاٹ مضبوط بندی جا ربی سی اتے آخرکار انگریزاں نوں دیش چھٹن لئی مجبور کر دتا۔

ستنترتا اندولن دی سفل کہانی دا سہرا پنجاب دیاں اوہناں عورتاں نوں نہیں دینا چاہیدا جیہناں نے اپنے پتراں بھراواں اتے پتیاں دی قربانی دین توں نہیں جھجکیا اتے اوہناں نوں سرگرمی نال حصہ نہ لین لئی اتشابت کیتا پر آزادی لئی پورے دل نال شامل ہوئے۔ اوہناں نے بھگت سنگھ نال سبندھت ویاہ دے گیت گا کے چار دیواری دے گھیرے اندر اس لاٹ نوں زندہ رکھیا۔ سماج دے ایہناں رسمی گیتاں نے بہاونا تمک سبندھ بناؤن وچ مدد کیتی اتے ورلاپ کرن والے شاسکاں دے گیتاں جاں اوہناں وچ وشواس گھات کرن والے لوکاں نوں آزادی لئی پیریت کرن وچ مدد کیتی۔ اوہ اپنے پیسے جاں گھنیاں دی بچت دے سروت جاں کسے وی وسیلے نوں چھپاؤن لئی آگ بالدے رہے تاں جو پولیس دوارا اوہناں دے دلیرانا کماں لئی گرفتار نہ کیتا جا سکے۔ میری رائے وچ کسے وی اندولن دی سفلتا لئی، کوئی وی عورت دی بھومکا اتے بھاگی داری٪ نوں نظر انداز نہیں کر سکدا ہے۔ کوئی وی اندولن جو عورتاں نوں اپیل نہیں کردا، جلدی ہی اسپہل ہو جاوے گا۔ عورتاں دی بھاگی داری٪ ستھرتا پردان کردی ہے اتے کسے وی اندولن دی سفلتا لئی اک ڈاننیمو وجوں کم کردی ہے۔

بہت سارے لوکاں وچوں ایہہ اک مہتوپورن کارک ہے جس نوں نظر انداز نہیں کیتا جا سکدا ہے جس نے بھارت وچ اسلام دی شروعات دے دنان دے نال آزادی اندولن دے دنان توں لے کے ورتمان تک پنجابی منان دی وچار پرکریا وچ بھاری تبدیلی پیدا کیتی ہے۔ کسے نے کدے سوچیا وی نہیں سی کہ اس دھرتی 'تے اسلام دے کارن پنجابی بھائیچارے نوں دو دیشاں دے ناگرکاں وچ ونڈیا جاوے گا اتے نفرت اس پدھر 'تے آ جاوے گی کہ اپنے۔ اپنے دھرم دی رکھیا لئی اک۔دوجے نوں مارن توں وی جھجک نہیں رہیگی۔ اک وار گجراں والہ وچ اک اسلام وچ وشواس رکھن والے نے میرے پتا نوں اچانک کیہا، "جدوں میں گردوارے جاندا ہاں اتے پرارتھنا سندا ہاں تاں میں ترنت اس نال جڑ جاندا ہاں کہ مینوں مسجد وچ نماز پڑھدیاں اجیہا انوبھو نہیں ہندا۔ میرے پتا نے جواب دتا، "ایہہ پنجابی بھاشا اتے سبھیچار ہے۔ بناں کسے سمیں پرارتھنا نال اک سبندھ ستھاپت کردا ہے کیونکہ ایہہ تہاڈے سبھیچار اتے روزانہ بھاشا دا حصہ ہے۔ جتھے اوہ دھرم اس ودیشی بھاشا نال آیات کیتا گیا سی جو تہاڈے روزانہ جیون وچ ابھاس توں بالکل وکھری ہے۔"

اس گل بات نے سپشٹ کیتا کہ پنجابی مسلمان روانتی طور 'تے امیر سبھیچار نالوں اپنا نیتک سبندھ گوا چکے ہن اتے نویں دھرماں اتے سبھیچاراں وچ اپنی پچھان لئی سنگھرش کر رہے ہن۔ ایہہ اس دی مانسکتا دی اکھڑ چکی سبھیتا دا پرتیبمب سی اتے نویں تھوپائی گئی نیتک سوچ نوں انوکول نہیں کر سکیا جو کجھ بے چینی پیدا کر رہا سی۔ ونڈ ویلے ایہہ اشانت من اک دنگے دے روپ وچ پرگٹ ہویا۔ ہندواں دی مانسکتا اس درڑھ وشواس نال کہ ایہہ مسلمان کدے ساڈے دھرم دا حصہ سن، دھوکھا کرکے اسلام نوں اپنا لیا سی۔ اوہ نفرت پنجابی مسلماناں نال وبار وچ دکھانی دے رہی سی۔

وارث شاہ اکے سید مسلمان سی اتے اسنوں براہمن پریوار دوارا پریم کہانی 'بیر رانجھا' نوں دوبارہ لکھن لئی سدا دتا گیا سی، جسنے اسدی ربائش اتے بورڈنگ نوں سپانسر کیتا اتے اوہناں دے سدے نوں سویکار کرن دا مان محسوس کیتا۔ سماج دی عقل دا ستکار کرن وچ کوئی فرق نہیں سی۔ اجیہے لوکاں دی دیکھ بھال کرن دی سموہک ذمہ واری لئی پنجابی دی پرانی پرمپرا سی۔ سروتے وی کوی دی طرحاں بدھی مان سن اتے ایہہ اس دے پاٹھ دے دن دی لکھت لئی شام نوں ملن دے کم وچ دکھائی دیندے سن۔ سماجک پدھر 'تے بندو بھرمن دی دھی بھاگبری دی اپنی ماں دی بھین نال سگائی ہوئی سی جس نے اسلام قبول کیتا۔ دوواں بھائیچاریاں ولوں سکھاں دا برابر ستکار کیتا جاندا سی۔ ایہہ اکے سچا سنیکت سبھیچار سی۔

پنجابی سماجک ڈھانچے دی سرپیکھی بہتری لئی سوچن والیاں دی قدر کرن دا اندرونی گن رکھدا ہے اتے بہو گنتی دھرماں دی اس دھرتی 'تے ڈونگھی نینھ ہے۔ پیار دے راجنیتک فلسفے نال بہتر جیون لئی تجربہ اتے کھوج اوہناں دے جیون دا حصہ سن۔ اس پرکریا وچ، اوہناں نے نویاں چیزاں سکھن لئی لمبی دوری دا دورہ کرن نوں ترجیح دتی۔ نانک اکے مہان ادابرن سی جس نے اکے مسلمان دوست نال یاترا کیتی جو اس توں وڈا سی دور۔ دراڈے علاقیاں وچ۔ جویں کہ دوجے گورو شانتی نال رہ رہے سن اتے اپنے بھائیچارے نوں سدھار رہے سن، اکے نویں سنسکرتی سامنے آئی اتے اکے سنت بدھیجیوی گورو نوں اتے انمنکھی بے رحم طریقے نال تسیہے دے کے مار دتا اتے اوہناں نوں پھوجیکرن بارے سوچن لئی مجبور کیتا اتے نتیجے وچوں موت توں نہ ڈرن اتے اوہناں دی قربانی دا اکے نواں پہلو جوڑیا۔ بے انصافی دے خلاف رہندا ہے۔ اس تبدیلی نے بودھک طور 'تے انتر پیدا کیتے بن پر سماجک ووبار وچ بہتا نہیں۔ بندو، مسلمان اتے سکھ مل کے انیاں وروڈھ لڑ رہے سن۔ سماج دیاں قدران۔ قیمتاں سبھ توں اچے پدھر 'تے سن اتے اس دی سرکھیا سموہک ذمہ واری ہے۔ کشمیری پنڈت جاں لاہور دے مسلم بھائیچارے نے سانوں حملہ آوراں توں بچاؤن لئی سکھ حاکماں نوں سدا دتا۔ موت دا ڈر اوہناں دی سوچ وچ نہیں سی۔ کربلا یدھ وچ، بندو بھرمن خاص کرکے لاہور دے دت پریوار نے امام حسین دی رکھیا لئی اپنے ست پتراں نوں قربان کر دتا، بعد وچ حسینی براہمن دوارا سجائے گئے۔

میں ایہہ سمجھن وچ اسپہل رہا کہ پنجابی وچ دھارمک وشواساں وچ انتر کس بندو توں شروع ہویا۔ سماجک پدھر 'تے سنکٹ دے سمیں اکے دوجے لئی مرن لئی جیون والے سنیکت سبھیچار وچوں پرگٹ ہویا۔ دراڑاں دا پہلا سنیکت وپارک لین-دین کارن دکھائی دندا سی جس نے بندواں نوں زیادہ تر دوجے بھائیچاریاں نوں پیسہ ادھار دین وچ شامل کیتا سی۔ ایہہ بنیادی نیم ہے کہ لین دار٪ اپنے آپ نوں اچے اتے قرضدار نوں گھٹیا محسوس کردے ہن، اتے اپنی سماجک ستھتی گوا دیندے ہن۔ اس نال ویاہ دے پرستاواں 'تے اثر پیا اتے کسے نے وی آرتھک طور 'تے کمزور لوکاں نال میل-جول نوں ترجیح نہیں دتی۔ اوہ انتر-دھارمک ویاہاں دی قدر نہیں کردے

سن اتے کلین ورگ تک سیمت سن۔ سارے بھائیچاریاں نے اجیہے ویہاں نوں نراتشابت کیتا اتے اجیہاں سماجک پرتھاواں لئی اک دوجے نوں مارن نال حالات وگڑ گئے اتے ماڑے کماں وچ بدل گئے۔ بعد وچ، سماج وچ اصلیت کجھ سی اتے لوک اجیہے مدعیان 'تے کھل عام چرچہ کرن توں پرہیز کردے بن اتے سوچدے بن کہ سمیں دے نال ایہہ قدرتی طور 'تے ٹھیک ہو جاوے گا۔ ایہہ آس بن کے رہ گئی اتے کدے وی حقیقت وچ نہیں بدلی اتے آخرکار چھوٹ۔چھوٹ دا روپ دھارن کر گئی۔ چھوٹ۔چھوٹ دے غصے دیاں ایہہ بھاونواں ونڈ دے دنگیاں دوران ساہمنے آئیاں۔

اوہ سموہک طور 'تے اس امید نال لڑے کہ اوہناں دا راج انگریزاں نوں سٹ کے واپس آ جاوے گا۔ مسلماناں نے بریٹیش سامراج دا تختہ پلٹن توں بعد مغل راج دی واپسی، سکھاں نے خالصہ راج دے نال، اتے ہندواں نے ہندو راج دے نال سوچیا۔ سنترتا اندولن دی نینہ دھرمان دے شوشن نال رکھی گئی سی اتے اس دا نتیجہ اوہناں دے دھرمان دے اندر لے چرت دے ات بے رحمی نال ختم ہویا سی۔ مسلماناں نے پاکستان دا پرہندہ کیتا اتے ہندواں نے سکھاں دا ساتھ دے کے بھارت حاصل کر لیا۔ سکھاں نے آزادی لئی 90% قربانیاں کیتیاں پر خالصہ راج اتے اپنے دھارمک اتہاسک ستھاناں دی راکھی دا سپنا ختم ہو گیا اتے خالی ہتھ ہی رہے۔

اجو کے سمیں وچ پنجابی اپنے سبھیچار اتے بھاشا توں دور ہے اتے تسیں اس توں اپنے پرکھیاں دیاں پرمپراواں نوں اگے ودھاؤن دی امید کویں کر سکدے ہو؟ اس کول بے انسانی لئی مرن اتے بودھک جیون دی بہتری لئی نویں سبھیچاراں دی کھوج کر کے سدھار کرن لئی کوئی چرت نہیں ہے، نہ کہ پدارتھوادی سنسار۔ نوبل پرسکار جیتو پروفیسر ہرگوند کھرنا اتے پروفیسر ابدس سلام اپواد بن۔

ورتمان وچ، ساڈی دھرتی مدھم کوی، لیکھک، چترکار اتے پردرشن کرن والے کلاکار وی پیدا نہیں کر رہی اتے وشو پدھر دے کلاکاراں نوں بھلّ جاؤ۔

ریاستاں دے نواس اس وچار ادھین سن کہ شاسک رب دے نمائندے سن اتے بادشاہ دی رکھیا لئی اپنیاں جاناں قربان کرن لئی تیار عام لوکاں نوں وی پیار کردے سن۔ راشٹرواد تاں ہی ہو سکدا ہے جدوں زمین ہووے۔ لوک زمین دی مالکی دے بناں رہ رہے سن پر راجے نوں کرائے وچوں ٹیکس ادا کردے سن۔ اکو اک کارک وفاداری سی جو راجے دے لوکاں دے حق وچ سی۔ کجھ معاملیاں وچ، ایہہ گم سی اتے اندرونی لوکاں دوارا حملہ آوراں نوں سدا دتا گیا سی۔ دھرم نوں زمین دی لوڑ نہیں بندی اتے اوہ زمین توں بناں جیوندا رہ سکدا ہے۔ اوہناں دی سرکھیا بادشاہ دی راکھی تک سیمت سی، سیما دی نہیں۔ برطانوی راج دا تنتر ایہہ سی کہ ریاستاں نوں راج کرن دیو پر سانوں ٹیکس دیو اتے بھاری ٹیکس اکٹھا کرن دی اس پرکریا وچ، اوہناں نے اپنے جھنڈے بیٹھ بور راجاں

’تے قبضہ کرنا شروع کر دتا اے اپ۔ اتپاد نے راجنیتک سیمواں دا روپ دھار لیا اے اوہناں دے راجنیتک فلسفے نے اوہناں نوں بنایا۔ بھارت دی اپنی سرحد دی راکھی۔ سرکھیا تنتر نے ٹیلیگرام اے ڈاکگھراں دی ستھاپنا کرکے تیز سنجار دے وکاس دی منگ کیتی، اے جتھے کتے دمن لئی اشانتی نے اوہناں نوں اک ریلوے نیٹورک وکست کیتا، اتھے تعیناتی لئی تیز فوجی اندولن دی منگ کیتی۔ اوہناں نے ستھانک ریاستاں دیاں فوجاں اے اتمتا برقرار رکھن لئی اپنی فوج نوں نوینتم تکنیکاں نال اپگریڈ کیتا۔

بھارت ماتا دے روپ وچ بھارت دی دھارنا دا سبھ توں پہلاں بینک دے بنگالی سابت دے آنند مٹھ وچ ذکر کیتا گیا سی میں چند۔ نہیں تان، ہر ریاست نے اپنے پروارک دیوی (کل دیوی) نوں پرارتھنا کیتی۔ آزادی دی لہر دے قومی آگواں ولوں آنند مٹھ دے سنتاں دے اس کتھن نوں اجاگر کرنا غلط پرچار ہے کہ ’جے راجے لوکاں دی رکھیا لئی اپنا فرض نبھاؤن وچ اسفل ربندے بن تان سنتاں نوں وبلے نہیں بیٹھنا چاہیدا اے دشمن نوں بچاؤن لئی لڑائی لئی ہتھیار نہیں چکنے چاہیدے۔‘ راشٹری نیتاواں نے سکھاں دے سولہویں صدی دے دھارمک گورو وچ چھویں گورو ہر گوند رائے دی بھومکا نوں جانبجھ کے نظر انداز کیتا، جیہناں نے آنند مٹھ توں بہت پہلاں دشمن نال لڑائی لئی فوج دی تیاری وچ دھارمک آگواں دی بھومکا دی شروعات کیتی اے سکھ دھرماں دے پیروکاراں نوں بینتی کیتی۔ اوہناں چیزاں دی پیش کش نہ کرنا جیہناں نے پھوجیکرن وچ مدد نہیں کیتی۔ اسنے پیروکاراں نوں گھوڑے، ہتھیار، گولہ-بارود اے سنبدھت چیزاں دی پیش کش کرن لئی بلایا جو اک مضبوط ملٹری فورس بناؤن وچ مدد کر سکدے بن۔ ایہہ پہلا موقع سی جتھے گورو جی نے انویانیاں نوں اک بانہہ وچ تلوار اے دوجے ہتھ وچ دھارمک گرنٹھ اے اس دے فلسفے نوں پھڑن دی آگیا دتی سی۔ ساڈے کول اجیہے دھارمک آگواں سن جیہناں نے اپنے پیروکاراں نوں راشٹرواد دا پرچار نہیں کیتا پر سماج دیاں قدراں-قیمتاں دی رکھیا ’تے دھیان کیندرت کیتا اے انیاں ورودھ لڑیا۔ کجھ سندربھاں وچ، اوہناں نے اپنے سمیں دے شاسکاں دے چرتراں دا ذکر کیتا اے اس لئی جیل وی گئے۔ ہندو ریاستاں اپنی ستھانک دیوی دی عزت اے عزت دی راکھی لئی لڑ رہیاں سن۔ ہندو حاکماں نے آزادی دی لڑائی دی آگ نہیں بجھائی۔

اتھاسکار کوپن کہہ سکدے ہن کہ انگریزاں دوارا کیتے گئے ظلم اے دمن نوں آزادی دی لہر لئی اسیہہ اے ذمہ وار سی؟ میں کئی وار اتھاس نال اسہمت ہندا ہاں جتھے سمیں-سمیں ’تے حملہ آوراں نے اوہناں دی دولت لٹی نہیں بلکہ بے رحمی نال ہزاراں بے قصور لوکاں نوں ماریا اے شہر دے مہتوپورن آبادی والے چوک وچ پردرشن لئی نردوش لوکاں نوں قتل کرکے کٹے سران دے پہاڑ بنا دتے۔ اوہ ات دا ظلم آزادی لئی لوکاں دا لہو نہیں ابال سکیا۔ حملہ آور ہر وار اپنی خوشی لئی ہزاراں عورتاں نوں زبردستی غلام بنا کے لے جاندے ہن پر اتھاس وچ کسے ویاپک ورودھ دا ذکر نہیں ملدا۔ کجھ گھٹناواں دا ذکر کیتا گیا ہے جتھے بہت گھٹ لوک ایہناں عورتاں نوں

چھڈاؤن لئی رستے وچ چنوتی دین اتے حملہ کرن دی ہمت کردے بن۔ بابا کھڑک سنگھ، بندہ بہادر اتے آہلووالیا دے مہتوپورن نام بن۔ ایہہ سکھاں دے پیروکار سن اتے غلام عورتاں نوں آزاد کرن لئی ادھی رات توں بعد ورودھ اتے حملہ کردے سن۔

باقی بھائیچاریاں نے سیمت سمرتھا دے نال اوہناں دے اس دلیری بھرے کم دی پرشنسا نہیں کیتی اتے ایہہ کہہ کے ہاسہ پا دتا کہ 'ادھی رات توں بعد سکھ دا من بے قابو ہو گیا۔' ایہہ ساڈی مانسکتا بے جتھے چنگے لوکاں نوں اجیہے گھوشت کیتا جاندا سی جوہیں اوہناں نے غلط کیتا سی۔ ایہہ لوکاں دی مانسک ستھتی سی اتے تسیں کوہیں امید کر سکدے ہو کہ اوہ آزادی لئی انگریزاں ورودھ اٹھنگے؟ میں جنتک کھیتر وچ سیاستدانان نوں آزاد بھارت دے پچھلے سکھ پردھان منتریاں دا مذاق اڈاؤندے ویکھدا ہاں جیہناں دی پرشنسا وکست دیشاں دے راج مکھیاں دوارا کیتی جاندی بے پر وکھو وکھ وچاردھارا اتے دھرمان دی موجودہ حاکم جماعت کدے وی مذاق کرن دا اک وی موقع نہیں چھڈدی۔ دوجے پاسے دے وشو نیتاواں نے مہان وشو-پرسدھ ارتھ شاستریاں دی صلاح لین دا کوئی موقع نہیں چھڈیا۔ ایہہ سکھاں پرتی اوہناں دی مانسکتا نوں درساؤندا بے۔

حیدر علی اتے اس دے پتر ٹیپو سلطان دوارا دکھن بھارت وچ بریٹیش سامراج دے ورودھ تھوڑا جیہا ورودھ دکھائی دے رہا سی۔ اوہ پنجابی پٹھان پیدا ہوئے سن اتے دکھن ول پرواس کر گئے سن جدوں اوہناں دے پتا نوں دکھنی بھارت دی ریاست وچ جنرل نیوکت کیتا گیا سی۔ اکبر نوں دلا بھٹی اک مہان مسلمان پنجابی دی چنوتی دا ساہمنہ کرنا پیا اتے اپنیاں گتیودھیاں نوں قابو کرن لئی اکبر نے دلی وچ نہیں، سگوں لاہور وچ پنج-ست سال بتائے۔ اسے طرحاں اورنگزیب نے مارتھا ریاستاں نوں قابو کرن لئی اپنی پنج لکھ فوج نال مارتھا کھیتر وچ پچھلے ستاراں سال بتائے۔ کیندری پرانتاں نے کدے ورودھ نہیں کیتا پر مغل شاسکاں دے نقشے قدماں 'تے چل کے آئند مانیا۔ اتہاس وچ شاسکاں ورودھ اس کھیتر وچ کسے ویاپک ورودھ دا ذکر نہیں ملدا۔

اتہاس کدے وی سکھاں 'تے دیالو نہیں سی اتے اس نے اوہناں نوں ہور بھائیچاریاں وچ ہاسے دا پاتر جاں کھلناک بنایا، جیہناں دی آزادی وچ کوئی بھومکا نہیں سی۔

کی پنجاب دے سکھ آزادی دی لہر دی نینھ رکھن لئی اپنے دھرم دے پرہاؤ بیٹھ انیاں ورودھ لڑن لئی ذمہ وار سن؟

دھارمک پستک کھندی بے کہ اک سچا سکھ کسے نال بے انسانی برداشت نہیں کر سکدا اتے اپنی جان قربان کرن دا ورودھ وی نہیں کر سکدا۔ ایہہ اصل طاقت سی جس نے اک چھوٹے سموہ نوں اک ویاپک لہر وچ جوڑیا۔ میں اس گل توں انکار کیتا کہ بھارتی راشٹری اندولن دا ابھار مکھ طور 'تے وکھو وکھ کارکاں کرکے ہویا سی۔ اس وچ

بریٹیش بستیوادی شاسن ادھین بھارتی آبادی دیاں سیاسی، سماجک، آرتھک اتے سبھیچارک شکایتاں شامل سن۔ پچھلے حکمران وی ظالم سن پر اوہناں دے کماں وچ لوکاں نوں مکت کرن دی کوئی بھاونا نظر نہیں آئی۔ منگل پانڈے اک اجیہی گھٹنا ہے جتھے دھرم دے پرہاو ہیتھ بیپھ نوں اپوتر من کے اس طرحاں دی کاروائی کرن لئی پریریا گیا۔ اس نے آزادی دی لہر نہیں لڑی سگوں براہمن دے فرضاں دی راکھی کیتی۔

صوفی سنتاں نے شاسکاں دے خلاف کجھ دوبے بولے سن اتے بابا بلیشاہ، کبیر، تلسیداس اتے ناک دیان گرفتاریاں دوارا جیلہاں دا ساہنا کیتا سی، شاسکاں وروڈھ ویاپک لہر پیدا نہیں کر سکے۔ اوہناں دے انویائیاں دوارا ulers۔ پنجاب وچ غدری بابیاں نے نینھ رکھن وچ مہتوپورن بھومکا نبھائی جدوں اوہناں نوں احساس ہویا کہ ودیشاں وچ کم کرن توں بعد لوک بھارت دے مقابلے ناگرکاں وجوں ودھیرے ادھیکار پراپت کردے بن۔ غدرا لہر دا پرہاو پنجاب تک سیمت سی۔ 1905 وچ گاندھی دے 'پنجاب لئی تن کھیتی قانون' لاگو ہون توں پہلاں اتے اوہناں دی آگوائی وچ چاچا اجیت سنگھ نے اک شانتمنی، اینسک اندولن کیتا اتے سارے دھرماں دے 10 ہزار توں ودھ کساناں نے اک سال لئی اکٹھے ہو کے اوہناں قنونان نوں لاگو کیتا۔ انگریزاں نے واپس لے لئے سن۔

ایہہ اس لئی سنبھو ہویا کیونکہ 1839 وچ انگریزاں نے پنجاب نوں اپنے نال ملا لیا سی، جس طرحاں نال سکھ سامراج دی طاقت نوں ناجائز ڈھنگ نال کھوبیا سی، اوہ اجے وی اوہناں دے دماغ وچ سی۔ پنجابیاں نوں کجھ دباکیاں توں غلام بنایا گیا جدوں کہ باقی دیش کئی صدیاں توں ودھ سمیں توں غلام رہا۔ ایہہ کھیتی قنونان وروڈھ اندولن دی سفلتا دا کارن سی۔ آزادی دا موڑ پنجاب سی، خاص کر کے لاہور کیندر سی اتے گجراں والہ اتے امرتسر وی کسے توں گھٹ نہیں سن۔

پنجابی، بنگالی اتے کشمیری انگریزاں توں آزادی لئی لڑے، اتے آزاد بھارت نے اوہناں نوں گھٹیا سمجھیا اتے بے انسانی لئی اوہناں دی ایماندار اتے سچی آواز نوں ہر طریقے نال بدنام کرن جاں دباؤن دی کوشش کیتی۔

ستکار نال

سنیل بھاتیا نے ڈاکٹر

بھارت دا دکھنی ایشیا کھوج کیندر

www.southasiaresearchcentre.in

dr_subha@yahoo.com

ٹیلیفون-91-11-27853470®

آگامی مدعے

دسمبر 2024 بھاگ-3 ن-12

ڈاکٹر: برندر سنگھ طور، سہانک پروفیسر، وبھاگ: سکول آف پنجابی سٹڈیز گورو نانک دیو یونیورسٹی امرتسر۔ ادھیان دے کھیتر وچ 10 سالان دا تجربہ، 3 آلوچناتمک کتاباں، لیکھ، کھوج پتر، رپہریشر کورس ورق، NEP سیمینار، کانفرنساں، آدھونک پھوکس وچ کھوج پتر، اخباراں اتے رسالیاں وچ سمیکھیواں آدی۔

جنوری 2025-Vol 4-ن-1

پرو اتے چیئرپرسن یوگ راج انگریش، بی.اے. آنرز. سکول، ایم.اے.(آنرز)، ایم.پھل. (پنجابی)، پی.ایچ.ڈی. (بھاشاواں دی پھیکلٹی) پنجابی بھاشا دا آلوچک پروفیسر، پنجابی وبھاگ، پنجاب یونیورسٹی، چنڈی گڑھ

فروری 2025 بھاگ 4-نن-2

راجوندر سنگھ راہی

غدر لہر دی اصلی گاتھا بھاگ 1 سمپادن

غدر لہر دی اصلی گاتھا بھاگ 2 سمپادن

موتی رام کہانی، بابا سوہن سنگھ بھکنا سمپادن

سنت رام اداسی - جیون تے سمچی رچنا سمپادن

کمیاء دے ویہڑے دا سورج سنت رام اسادی (سمرتی گرنٹھ) سمپادن

جتھے پاش رہندا ہے (جیونی)

پنجاب دی پگّ جسونت سنگھ کنول (جیونی)

کاماگاتا مارو دا اصلی سچ (اتہاس)

اکھیں ڈٹھا اپریشن بلیوسٹار (سمپادن)

ایہناں پستکاں توں علاوہ دیش-بدیش دے اخباراں رسالیاں وچ سینکڑے سابتک تے اتہاسک پرچے چھپ چکے بن۔

مارچ 2025-Vol 4-نن-3

پنجابی یونیورسٹی دے پروفیسر ڈاکٹر: رونقی رام ونڈ وچ گھٹ گنتیاں دی بھومکا اتے اوہناں دی سیاسی سماجک ستھتی 'تے دھیان کیندرت کرنگے

اپریل 2025 بھاگ 4-نن-4

رضا نعیم لاہور وچ ستھت اکت پرسکار جیتو پاکستانی کھوجکار، انوادک اتے ناٹکی پاٹھک ہے۔ اسنے یو کے وچ لیڈز یونیورسٹی توں راجنیتک ارتھووستھا وچ اتے پھینیٹولے، یونیسے وچ ارکنساس یونیورسٹی توں مدھ پوری اتہاس اتے مانو وگیان وچ سکھلانی پراپت کیتی ہے۔ اوہ پچھلے دو دہاکیاں توں مدھ پورب نال جڑیا ہویا

ہے اے پچھلے اکت دہائی کے جاں اس توں ودھ سمیں وچ مصر، یمن اے ترکی وچ ویاپک طور 'تے یاترا کیتی اے رپورٹ کیتی۔ اوہ بھارت وچ د وائر اے آؤٹلک اے پاکستان وچ د پھرائیڈے ٹانیمز وچ نیمت روپ وچ یوگدان پاؤندا ہے۔ اسنے ستمبر 2014 وچ لاہور وچ پاکستان وچ پابندیشدا بکس ویک دے پہلے سنسکرن دا سنجالن اے سنجالن کیتا ہے، اے اولوموپولو دے سہیوگ نال، اس توں بعد لگاتار پنج سنسکرن کیتے بن۔ اسدا انوواد اے ناٹکی پڑھن دا کم بھارت وچ لکھنؤ اے دلی لٹریچر پھیسٹیول (دوویں 2014 وچ)، اے سبھ توں حال ہی وچ ونیپیک انٹرنیشنل رائیٹرز پھیسٹیول (کینیڈا، ستمبر 2017)، کینیڈا دے سبھ توں وڈے سائیک تیوباراں وچوں اے وچ انٹراشٹری پدھر 'تے پردرشت کیتا گیا ہے؛ اے ستھانک طور 'تے بہت سارے TEDx (حال ہی وچ TEDxLUMS، لاہور، اپریل 2018 وچ) اے ماڈل سنیکت راشٹر (سبھ توں حال ہی وچ LUMUN 17، لاہور، جنوری 2021 وچ) پاکستان دیاں کجھ سبھ توں وکاری یونیورسٹیاں اے سکولان وچ سماگماں وچ۔ اوہ یو کے وچ اے وکاری 2013-2014 چارلس ویلیس ٹرسٹ پھیلوشپ دا پراپتکرتا ہے، جسوں پابندیشدا پاکستانی لیکھک سعادت حسن منٹو دے لیکھاں دے انوواد اے ویاکھیاتمک کم لئی سمنانت کیتا گیا ہے، اے حال ہی وچ ادگھاٹی 2017 جواد میموریال انعام لئی اپ جیتو/پھانٹلسٹ ہے۔ اردو-انگریزی انوواد (بھارت) لئی، عبداللہ حسین دوارا لکھی گئی اے چھوٹی کہانی 'بہار' (بسنت) دے انوواد لئی سمنانت کیتا گیا۔ اوہ ورتمان وچ لاہور وچ پرگتیشیل لیکھک سنگھ (انجمن تراکی پاسند مسنیہین) دا پردھان ہے۔ اوہ ورتمان وچ ساحر لدھیانوی اے لاہور 'تے اے کھرڑے نوں پورا کر رہا ہے، 2021 وچ (کوی دی 100 ویں جنم ورھے گنڈھ دے نال میل کھاندا ہے)۔

مئی 2025 بھاگ-4-ن-5

ڈاکٹر. روبینا یاسمین ورتمان وچ بہاول پور دی اسلامیہ یونیورسٹی وچ پاکستان سنڈیز و بھاگ وچ چیئر پرسن دا سمنان یوگ عہدہ سمبھالدی ہے۔ اس دے اکادمک سفر وچ پنجاب یونیورسٹی، لاہور وچ اتھاس اے پاکستان ادھین و بھاگ وچ اے سہانک پروفیسر وجوں اٹھ سالان توں ودھ سمیں لئی سیوا کرنا شامل ہے۔ ڈاکٹر: یاسمین نے پنجاب وچ سکھ کال 'تے دھیان کیندرت کردے ہوئے اپنے کھوج کھیتر دے نال وکاری پنجاب یونیورسٹی توں ڈاکٹر آف فلاسفی (پی. ایچ. ڈی.) دی ڈگری حاصل کیتی۔ HEC-مانتا پراپت رسالیاں وچ چووی توں ودھ لیکھاں دی اے کمال دی گنتی دے نال، اس دے ودوتا بھرپور یوگدانان نوں چنگی طرحاں دستاویزی روپ وچ پیش کیتا گیا ہے۔ خاص طور 'تے، اسنے "انیویں صدی وچ سکھ راج ادھین مسلمان، مہاراجہ رنجیت سنگھ اے دھارمک سہنشیلتا" سرلیکھ والی اے پربھاوشالی کتاب لکھی، جو کہ نامور بلومسبری انگلینڈ چھاپ ادھین پرکاشت کیتی گئی سی۔ یاسمین دی پچھان ڈاکٹر d راشٹری اے انٹراشٹری پلیٹفارماں 'تے، جتھے اس دی مہارت اے سوجھ دی منگ کیتی گئی ہے، انٹراشٹری پدھر 'تے کانفرنساں وچ حصہ لین لئی اس دے سدے پراپت کیتے گئے بن

جون 2025 بھاگ-4 ن-6

پرو: ڈاکٹر: سریندر کمار دیویشور، ایم. اے. (پنجابی اتے اتہاس)؛ ایم. ایڈ.، پی. ایچ. ڈی.، ایمریٹس پھیلو، یونیورسٹی گرانٹس کمیشن، نویں دلی، 2017-2019 گیسٹ ایڈیٹر ہون گے اتے وشیش انک دا وشا پنجابی ہووے گا۔

اپیل:

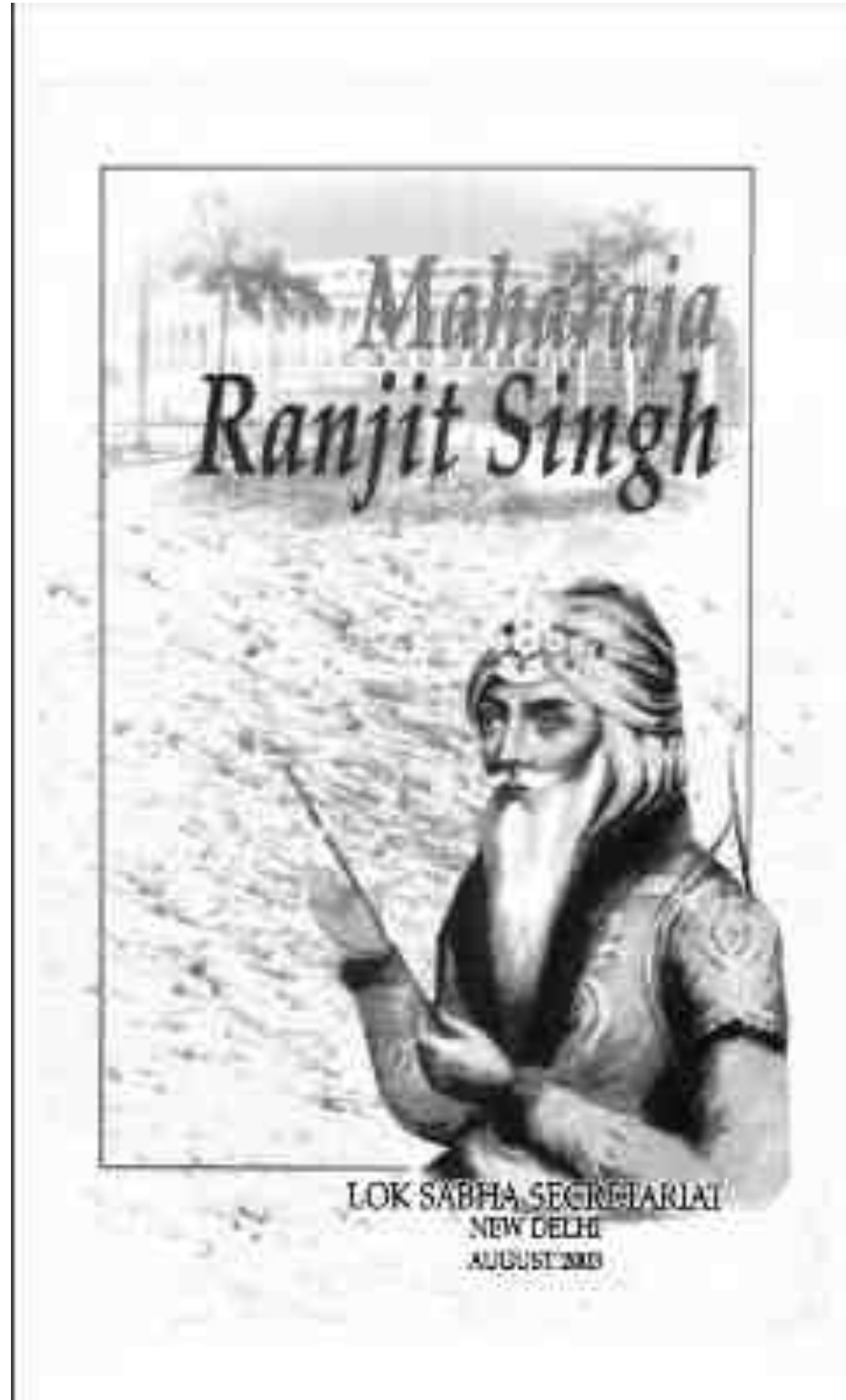
اسیں صلاحیت دا مہیناوار انک انگریزی، شاہ مکھی اتے گورمکھی وچ پرکاشت کر رہے ہاں اتے لیکھک اپنی سہج بھاشا وچ لیکھ دا یوگان دے رہے ہن اتے سانوں ہور دو بھاشاواں وچ انوواد کرن دی لوڑ ہے۔

ولنٹینراں نوں ساڈی اپیل ہے کہ اوہ ایمیل 'تے لیکھاں دا انوواد کرن لئی ساڈے نال رجسٹر ہوں:

dr.bhatiasunil@gmail.com

dr_subha@yahoo.com

ایہہ پنجابی سبھیچار دی وڈی سیوا ہوویگی۔

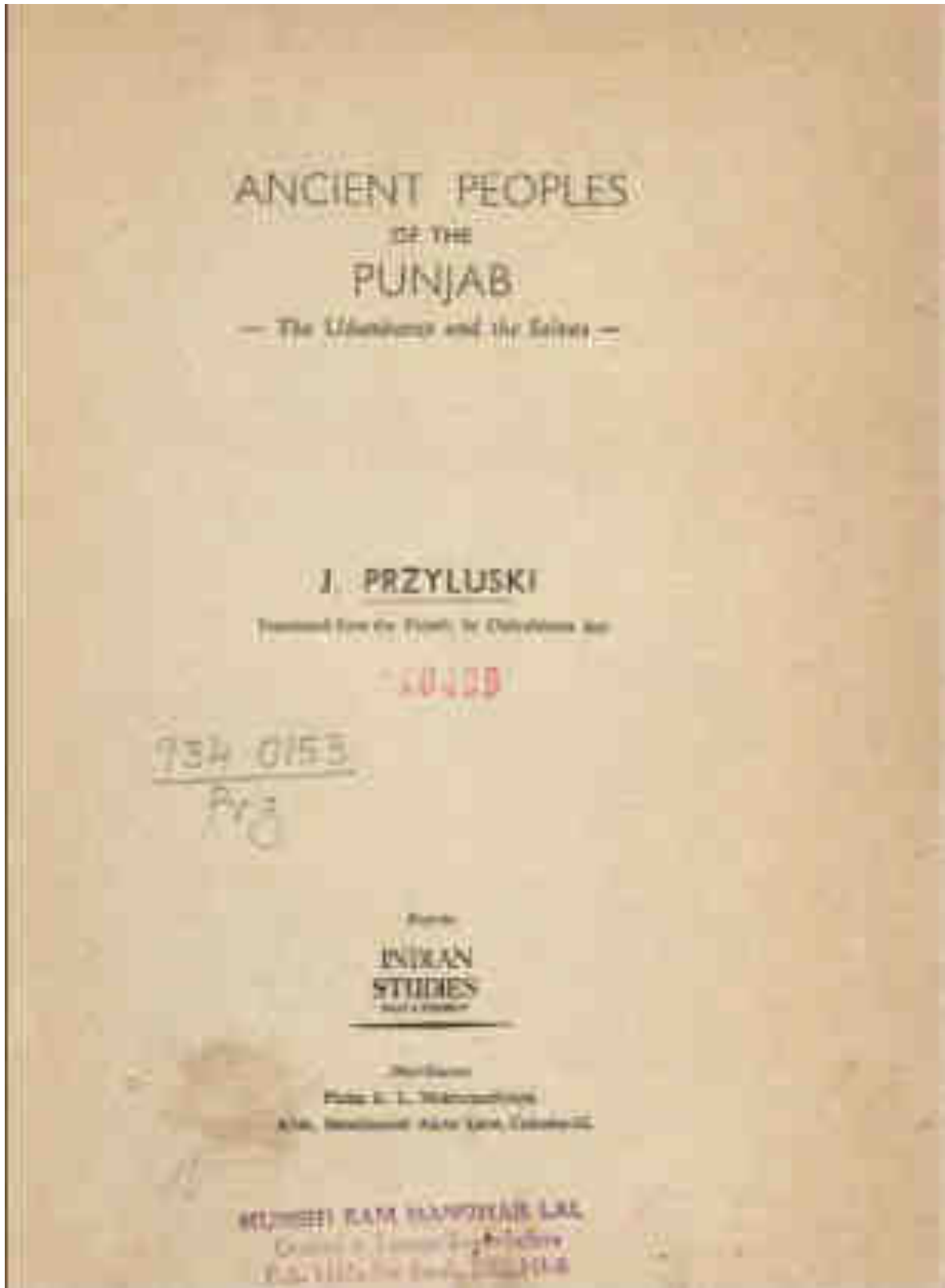

(بھائی دیسا)

اکت پرانے 78rpm ریکارڈ وچوں امرتسر دے بھائی دیسا دا اکت گیت۔ بھائی دیسا بھائی سین دتا دے پتر سن۔ بھائی سین دتا اتے بھائی دیسا دوواں نے 1900 دے دباکے دے شروع وچ برمندر صاحب وچ کیرتن کیتا سی اتے کیتا جاندا سی کہ برمندر صاحب وچ کسے وی لاؤڈ سپیکر نوں فٹ کرن توں پہلاں، اوہناں دیاں آوازاں سروور دی پرکرم دے آئے۔ دوآلے سنیاں جا سکدیاں سن۔ 1914-1932 دے وچکار، بھائی سین دتا نے سینٹرل خالصہ اناتھ آشرم امرتسر وچ سنگیت دی سکھیا دتی اتے بھائی سنتا سنگھ، سرجن سنگھ اتے درشن سنگھ کومل ورگے نامور راگیاں نوں سکھلائی دتی۔

(سروت۔ کیول دھالیوال)

منکھتا دا مکھ پاتر: اک دوست نے ڈاکٹر گربخش سنگھ نیر دی جان بچائی

میرے دادا ڈاکٹر: گربخش سنگھ نیر، جاں جوین اسیں اوہناں نوں 'پاپا جی' کہندے ہاں، اک جانے-پچھانے ڈاکٹر سن۔ اس دے بھرا اتے اوہ اتر پوربی پنجاب صوبے سیالکوٹ دے "نیر بازار" (بن پاکستان) وچ بہت ساری جائیداد دے مالک سن۔ بازار وچ اپروکت رہائشاں دے نال 34 دوکاناں شامل ہن۔ نیر بازار سیالکوٹ دے مشہور ٹرنک بازار دا اک پرمکھ بھاگ سی۔ 1980 دے دہاکے دے انت تک، بازار دے اس نام والا اک بورڈ اجے وی پردرشت سی۔ میرے دادا اتے دادی، پرندی نائر، جیہناں نوں اسیں 'بھابیجی' کہندے ہاں، دے تن پتر سن۔ جیہناں وچوں سبھ توں چھوٹے میرے پتا سن۔

جون 1947 وچ، فرکو مصیبتاں دی بڑبڑ بوا وچ سی۔ میرے پتا جی اس سمیں لاہور وچ سر گنگرام دوارا ستھاپت کیتے گئے بالکرم میڈیکل کالج دے ایمبیبینیس تیجے سال دے ودیارتھی سن۔ (اس نوں ونڈ سمیں چھڈ دتے جان توں بعد فاطمہ جناح میڈیکل کالج وچوں مڑ ستھاپت کیتا گیا سی)۔

علاقے دے آلے-دوآلے دنگیاں دی خبر سن کے، دو وڈے بھراواں وچوں سبھ توں وڈے، جو امرتسر وچ ڈاکٹری دی پڑھائی وی کر رہے سن، نے میری دادی نوں اپنی بچت ویچن لئی مناؤن دی کوشش کیتی، جو کہ چاندی دیاں اٹاں دے روپ وچ سن اتے اوہناں دی حویلی (حویلی) دا تہہ خانہ سی۔ نال سٹیکڈ۔ ونڈ نیڑے سی، پھر وی میری شردھاوان سکھ دادی نے اپنے پتراں نوں جھڑکدے ہوئے کیہا کہ کی اوہناں نوں چاندی ویچنی چاہیدی ہے: "لوکی کہانگے کے نیاراں دا دوالہ نکلیا"! ("لوک کہن گے کہ اسیں دیوالیہ ہو گئے ہاں!")۔

میرا جنم 1960 دے دباکے وچ ہویا سی، اتے میں اپنی نانی، بھابی جی توں ونڈ بارے ڈراونیاں کہانیاں سنیاں سن۔ 14 اگست، 1947 نوں، پریوار روٹی کھا رہا سی اتے اصل وچ سیالکوٹ پولیس نوں دنگاکاریاں توں بھجیاں ویکھیا اتے ادوں ہی پریوار نوں پتہ لگیا کہ ایہہ جان دا سماں ہے۔ اپنا قیمتی سماں اکٹھا کرن توں بعد، میرے دادا جی پہلاں اپنی پتی اتے تن پتران نال اک پیارے دوست غلام قادر دے گھر چھپ گئے، جو اک ڈپارٹمینٹل سٹور دا مالک سی، پھر بعد وچ سیالکوٹ جیل وچ جتھے سپرڈینٹ ارجن داس اوہناں دا مریض سی۔ (ارجن داس، بعد وچ انبالہ کیندری جیل دے جیل سپرڈینٹ وجوں مہاتما گاندھی دے قاتل نتھورام گوڈسے دی پھانسی دی نگرانی کیتی گئی سی)۔

کچھ دنوں بعد، اوہ دو ٹرنکاں نال امرتسر آ گئے سن۔ اک سونے دے گہنیاں نال بھریا ہویا سی اتے دوجا چاندی دے بھانڈیاں نال۔ ٹرنکاں نوں اک دو نوکر ناک، اک جوان لڑکا اتے منشی رام نے چکیا ہویا سی۔ راوی دریا نوں پار کردے سمیں، ناک ظاہر طور 'تے پاکستان توں بھجن والے لوکاں دے سمندر دوارا لگبھگ پھسل گیا اتے چاندی دے بھانڈیاں والا تنا دریا وچ ڈگ گیا۔

میرے دادا-دادی دی ساری زندگی دی بچت، اوہناں دا محل محل اتے چاندی دیاں اٹاں سبھ ہمیشہ لنی گواچ گئیاں، سوائے سونے دے گہنیاں دے تنے نوں چھڈ کے جو بھارت پہنچیا۔ تصویر وچ تن نونہاں اکثر بچانے گئے 'سیالکوٹی' گہنے پہندیاں بن۔ میری ماں وی، تصویر وچلی دلہن، تنے توں اک کندن سیٹ پہنی ہوئی ہے، جو میری دادی دوارا اسدی 'ڈولی' (لاڑی نوں سوآگت تحفہ) لئی تحفے وجوں دتی گئی سی۔

1950 تک، پریوار جلندر (بن جالندھر) وچ آ کے وس گیا سی، جتھے میرے دادا جی نوں اک مسلم سیشن جج دی حویلی (حویلی) دتی گئی سی جو 1947 وچ پاکستان لئی روانہ ہو گیا سی۔ ایہہ حویلی پٹیل چوک، جی.ٹی. روڈ جالندھر شہر وچ سی۔ "کلیم پراپرٹی" وجوں پیش کیتی گئی (سیالکوٹ وچ پچھے رہ گئی جائیداد دے بدلے جسدی قیمت کروڑاں وچ سی)۔ میرے دادا جی، پاپا جی جالندھر دے موہری میڈیکل پریکٹیشنر بنے اتے سارے پنجاب وچ مشہور سن۔

(کورٹیس: انڈین میمری پروجیکٹ)

مہینے دا شبد: جادو

11. جادو

12. جنتر

13. جنتری

14. جوگنی

15. سحر

16. تبیج

17. تنتر

18. ٹونا

19. ٹونا

پنجابی ڈگدے دھندے بول:

ٹھوکر/ڈگنا	پرسدھ	×شید
مصول	رسیدی ٹکٹ	×ڈاک ٹکٹ
رہداری	پاسپورٹ	×پاسپورٹ
مقدم	فیصلہ/نیا	×جسٹس
سیاستدان		×سیاستدان
رنک	ماسہ ک	×لٹل
حکمت	ڈاکٹری علاج	×میڈیکل ابھیاس
درد-اے - شکیرا	ادھا سر پیٹ	×مائیکرین
عمر چور	چھوٹی دیکھنا	×اصل عمر توں چھوٹا دکھدا

گجراں والہ بناؤن والے مہان لوک: بدھ سنگھ دا پتر نودھ سنگھ (م), (1752. مہاراجہ رنجیت سنگھ دا پڑدادا سی۔

اوہ اک بہادر اتے دلیر آدمی سی جس نے پریوار دی قسمت نوں ودھاؤن لئی اپنیاں شکستیاں لگائیاں۔ اسنے 1730 وچ سکرچک پنڈ دی کلابندی کیتی اتے اسے سال مجیٹھا دے اک امیر زمیندار۔٪ گلاب سنگھ دی دھی نال ویاہ کروا لیا۔ اسنے علاقہ حاصل کیتا اتے، اسدی نجی بہادری دی مثال توں پر بہاوت ہو کے، بہت سارے ساہسی نوجواناں نے اس دے دوآلے اکٹھے ہو گئے۔ انت وچ، اوہ اتے اس دے انویائیاں دا سموہ پھیزلاپریا مثل وچ شامل ہو گیا اتے اپنے دلیر کارنامیاں دوارا اس دے مکھی، نواب کپور سنگھ دی پرشنسا پراپت کیتی۔ اوہ اوہناں سکھاں وچوں سی جیہناں نے 1749 وچ افغانستان واپس آؤن اتے احمد شاہ درانی دا پچھا کیتا سی۔

1752 وچ لڑائی وچ سٹاں لگن کارن اسدی موت ہو گئی۔

اس دے پتا سردار بڈھا سنگھ، جسدا اصلی نام دیسو سی، پنجاب دے ماجھے ٹریکٹ دے پنڈ دا اک امیر جنٹ کسان سی۔ اوہ مہاراجہ رنجیت سنگھ دے پہلے جانے جاندے پوروج بن۔ اسدا جنم 1670 وچ ہویا سی۔ اوہ اک بہت ہی خوشحال کسان بن کے وڈا ہویا جس کول 25 ایکڑ زمین، تن حل اتے اک کھوہ سی۔ اس زمین تے اسنے اپنے پریوار اتے پشوآں لئی دو گھر بنائے اتے جلدی ہی ایہہ اک چھوٹا جیہا پنڈ بن گیا جو اس دے نام نال جانیا جاندا سی۔ خالصے وچ شامل ہو کے اس نے بڈھا سنگھ دا نال لیا۔

دیس سکرچک بن جاندا ہے

سکرکاکیا مثل دا نام کوپن آیا اس بارے گھٹو-گھٹ دو پرسدھ کتھاواں ہن۔

[سکر دا ارتھ ہے چھوٹا اتے تنگ اتے چک دا ارتھ ہے زمین دا چھوٹا جیہا کھیتر جاں پنڈ۔ اس لئی اس دے نام بدلن نال دیسو نوں سکرچکیا کیہا جان لگا۔

[دوسری پرمپرا سانوں دسوی ہے کہ سکرچک دا نام اس لئی رکھیا گیا سی کیونکہ اسدی ستھاپنا سکروار (سکرور) (نوں کیتی گئی سی۔

سکرچک لاہور توں اتر ول 70 کلومیٹر دور گجراں والہ دے نیڑے ستھت سی۔) گجراں والہ ضلع سارے سندھوآں دے گھر وچوں جانیا جاندا ہے اتے مہاراجہ رنجیت سنگھ جٹاں دے سندھو گوت دے سن۔)

کیہا جاندا ہے کہ اپنے شروعاتی دنوں وچ دیسو کئی وار پشو چوری کردا سی۔ اک وار دیسو نے نرکھونا پنڈ وچوں کجھ چنگے پشو لے کے گئے۔ کجھ دنوں بعد اوہ جنگل وچ اک بڈھی عورت نوں ملیا جس نے اسنوں پچھیا کہ کی اسنوں دیسو دے ٹھکانے بارے پتہ ہے۔ اسنے اسنوں دسیا کہ دیسو اسدی مجھاں اتے بلداں دا اک جوڑا لے گیا ہے اتے اسنے اسنوں دسیا کہ اوہ اوہناں نوں واپس لین جا رہی ہے۔ اس نے اس نوں دسیا کہ دیسو اک کرڑے سبھاء دا آدمی سی اتے اوہ اس نال بدسلوکی کردا سی، پر اسنے کیہا کہ جدوں اسنوں اسدی ترس یوگ حالت دا پتہ لگے گا تاں اسنوں اس تے ترس آویگا۔ اوہ دیسو نوں پنڈ وچ نہیں لبھ سکے پر اپنے ستھان تے واپس پرتن

گجراں والہ بناؤن والے مہان لوک: وج یا نند سوری جین لیکھک اتے نیتا

آچاریہ وجیا نند سوری (4 جون 1837 – 20 مئی 1896), جس نوں گجراں والہ دے آتماراجی وی کیہا جاندا ہے، آدھونک سمیں وچ آچاریہ دی اپادھی پراپت کرن والا پہلا سویتامبر مورتیپوجک جین بھکشو سی۔ پنجاب وچ جمیا اتے وڈا ہویا، اوہ ستھانکواسی بھکشو وجوں شروع ہویا جو بعد وچ مورتیپوجاک پرمپرا وچ شامل ہو گیا۔ اسنے گجرات، راجپوتانا اتے پنجاب وچ ویاپک یاترا کیتی؛ اتے جین سماج، سنیاسی آدیش اتے سابت نوں سنگٹھت اتے سدھاریا گیا۔ اسنے ہندی وچ کئی کتاباں لکھیاں اتے اسنوں 1893 وچ پہلی وشو دھرم سنسد وچ بلایا گیا جس وچ بعد وچ ویرچند گاندھی نے شرکت کیتی۔

مہینے دی شخصیت: پھیلڈ مارشل سیم مانیکشا

امرتسر دے بہادر پھیلڈ مارشل سیم ہرمسجی پھرامجی جمشیدجی مانیکشا، پیوی، پیبی، ایمسی، جسٹون سیم مانیکشا اتے سیم بہادر دے ناں نال جانیا جاندا ہے، 1971 دی بھارت-پاکستان جنگ دوران بھارتی فوج دا چیف آف آرمی سٹاف سی۔

اوہ "پھیلڈ مارشل دا درجہ" پراپت کرن والا پہلا بھارتی فوج ادھیکاری سی۔

سیم مانیکشا دا جنم 3 اپریل 1914 نوں امرتسر وچ بومزد (1871-1964)، اک ڈاکٹر، اتے بلا، نیئی مہتہ (1885-1970) وچ ہویا سی۔ اس دے ماتا-پتا دوویں پارسی سن جو سمندری تٹی گجرات دے ولساڈ شہر توں امرتسر آ گئے سن۔ مانیکشا دے ماتا-پتا 1903 وچ ممبئی چھڈ کے لاہور چلے گئے سن، جتھے اس دے پتا ڈاکٹری دا ابھیس شروع کرن جا رہے سن۔ حالانکہ، جدوں اوہناں دی ریلگڈی امرتسر سٹیشن اتے رکی، ہلا نوں اس دی آگاہ ودهو گریہ اوستھا کارن ہور یاترا کرنا اسمبھو لگیا۔ ہلا دے بچے دے جنم توں ٹھیک ہون توں بعد، جوڑے نے امرتسر وچ رہن دا فیصلہ کیتا، جتھے ہارمیزڈ نے جلدی ہی اک کلینک اتے فارمیسی ستھاپت کیتی۔ اس جوڑے دے چار پتر (پھالی، جان، سیم اتے جامی) اتے دو دھیاں (سیلا اتے شیرو) سن۔ مانیکشا اوہناں دا پنجواں بچہ اتے تیجا پتر سی۔

دوجے وشو یدھ دوران، ہورمیزڈ نے بریٹیش انڈین آرمی وچ انڈین میڈیکل سروس (ہن آرمی میڈیکل کور) وچ اک کپتان وجوں سیوا نبھائی سی۔ مانیکشا دے وڈے بھرا پھلی اتے جان انجینیئر بن گئے، جدوں کہ اسدیاں بھیناں سیلا اتے شیرو ادھیاپک بنیاں۔ مانیکشا دا چھوٹا بھرا جامی اک ڈاکٹر بن گیا اتے رائل انڈین اینر فورس وچ اک میڈیکل افسر وجوں سیوا کیتی۔ 1948 وچ، جامی اتھے اک سکھلانی کورس پورا کرن توں بعد، سنیکت راج

امریکہ وچ نیول ایئر سٹیشن پینساکولا توں ایئر سرجن دے کھنبھان نال سمنانت ہون والا پہلا بھارتی بن گیا۔ جامی اپنے وڈے بھرا سیم نال پھلیگ افسر بن گیا اتے بھارتی ہوائی سینا وچ ایئر وائس مارشل وجوں سیوامکت ہویا۔ مائیکشا نے پنجاب وچ اپنی پرائمری سکولی پڑھائی پوری کیتی، اتے پھر شیروڈ کالج، نینیتال وچ داخلہ لیا۔ 1931 وچ، اسنے اپنے سینئر ہائی سکول دے امتحاناں نوں وشیشتا نال پاس کیتا۔ پھر اسنے اپنے پتا نوں ڈاکٹری دی پڑھائی لئی لنڈن بھیجن لئی کیہا، پر اس دے پتا نے انکار کر دتا کیونکہ اسدی عمر نہیں سی۔ اسدا پتا پہلاں ہی سیم دے وڈے بھراواں دا سمرتھن کر رہا سی جو لنڈن وچ انجینیئرنگ دی پڑھائی کر رہے سن۔ اس دی بجائے مائیکشا نے بندو سبھا کالج (ہن بندو کالج، امرتسر) وچ داخلہ لیا اتے اپریل 1932 وچ گریجوایشن کیتی۔

پنجاب دا پرسدھ پریوار: ملکہ سنگھ پہلاننگ سکھ

ملکہ سنگھ دی دنتکتھا پنج دباکیاں توں ودھ سمیں توں بچی ہے اتے بھارتی کھیڈاں وچ سبھ توں پیرنادانک کہانیاں وچوں اک بنی ہوئی ہے۔

ریکارڈ لئی، مہان اتھلیٹ جو کہ ونڈ دے دنکیاں دوران یتیم ہو گیا سی، نوں بھارتی فوج وچ سیوا کردے ہوئے کھیڈ نال جانو کروایا گیا سی۔ اوہ راشٹرمنڈل کھیڈاں وچ ویکتی گت ایتھلیٹکس سون تگما جتن والا پہلا بھارتی اتھلیٹ سی، اک ریکارڈ جو 2010 تک برقرار رہا۔ اسنے 1956-1964 تک تَن اولمپک وچ بھارت دی نمائندگی کیتی۔ اس نوں اسدیاں کھیڈ پراپتیاں لئی بھارت دے چوتھے سبھ توں وڈے ناگرک سنمان پدم شری نال سنمانت کیتا گیا۔

جس دوڑ لئی سنگھ نوں سبھ توں ودھ یاد کیتا جاندا ہے اوہ روم وچ 1960 اولمپک کھیڈاں وچ 400 میٹر دے فائنل وچ چوتھا ستھان پراپت کرنا ہے، جس وچ اسنے اک پسندیدہ وجوں پرویش کیتا سی۔ اسنے آرام کرن توں پہلاں کجھ سمیں لئی دوڑ دی اگوانی کیتی، دوجیاں نوں اسنوں پاس کرن دی آگیا دتی۔ ریس وچ وکھو کھ ریکارڈ توڑے گئے، جس لئی فوٹو-پہانینش دی لوڑ سی اتے امریکی اوٹس ڈیوس نوں جرمن کارل کوپھمین اتے اک سکٹ دے سوویں حصے نال جیتو ایلانیا گیا۔ سنگھ دا 45.73 دے چوتھے ستھان دا سماں بھارتی راشٹری ریکارڈ بن گیا اتے لگبھگ 40 سالان تک قائم رہا۔ اسنے 1958-1962 تک ایشین کھیڈاں وچ 200 میٹر، 400 میٹر اتے 4 گنا 400 میٹر رلیء وچ چار سون تگمے جتے۔

ملکہ سنگھ نال نرمل سینی)

نرمل کور سینی (8 اکتوبر 1938 – 13 جون 2021) اک بھارتی والیبال کھڈارن اتے بھارت دی مہلا راشٹری والیبال ٹیم دی کپتان سی۔ [1] اوہ ایتھلیٹ ملکہ سنگھ دی پنتی اتے جیو ملکہ سنگھ دی ماں سی۔ اسدا جنم 8 اکتوبر 1938 نوں شیخوپورا، پنجاب (بن پاکستان دا حصہ) وچ ہویا سی۔ اوہ راج وبھاگ وچ عورتاں لئی کھیڈاں

دی ڈائریکٹر سی۔ اسنے 1958 وچ راجنیتک وگیان وچ ماسٹر ڈگری دے نال پنجاب یونیورسٹی توں گریجوایشن کیتی۔

(جیو ملکھا سنگھ)

جیو ملکھا سنگھ (جنم 15 دسمبر 1971) اکّ بھارتی پیشیور گولپھر ہے جو 1998 وچ یورپینن ٹور وچ شامل ہون والا بھارت دا پہلا کھڈاری بنیا۔ اسنے یورپینن ٹور 'تے چار ایوینٹ جتے، ٹور 'تے سبھ توں سفل بھارتی بن گیا۔ اوہ اکتوبر 2006 وچ ادھکارت وشو گولف رینکنگ دے سکھلے 100 وچ شامل ہون والا پہلا بھارتی گولپھر سی۔ بھارت سرکار نے اسنوں 2007 وچ پدم شری دے ناگرک سمنان نال سمنانت کیتا۔ اوہ 1999 دے ارجن پرسکار دا پراپتکرتا وی ہے۔ سنگھ دا جنم 15 دسمبر 1971 نوں بھارتی اولمپک اتھلیٹ ملکھا سنگھ اتے بھارتی مہلا والیبال ٹیم دی سابقہ کپتان نرمل سینی دے گھر ہویا سی۔

خزانہ کاروبار: انڈیا ٹوڈے گروپ دے سنستھاپک ارن پوری

1944 (عمر 79-80), لاہور، پنجاب پرائنٹ، بریٹیش بھارت، الما میٹر د دون سکول، لنڈن سکول آف اکنامکس،
بزنس مین جرنلسٹ، انڈیا ٹوڈے گروپ دے سنستھاپک

ارن پوری دے پتا وڈیا ولاس پوری نے 1975 وچ انڈیا ٹوڈے نال دا پندرہواڑا میگزین شروع کیتا، جسدی دھی
مدھو تریہن اسدی سمپادک سی اتے ارن پوری اس دے پرکاشک سن۔ میگزین دا جنم پردھان منتری اندرا گاندھی
دوارا ایلانی گئی ایمرجینسی دوران بویا سی۔ انڈیا ٹوڈے دے نال، ارون نے "وڈیش وچ رہن والے بھارت وچ
دلچسپی رکھن والے ویکتیاں وچ موجود جانکاری دے پاڑے نوں بھرن دی کوشش کیتی"۔ پنج بھاشاواں وچ
سنسکرتاں دے نال، ایہہ بھارت وچ سبھ توں ودھ پڑھیا جان والا پرکاشن ہے۔ اکت اجیہی ستھتی جو، 2006 تک،
اسنے اکت دباکے توں ودھ سمیں تک سمبھالی سی - 11 ملیان توں ودھ پاٹھکاں دے نال۔

اسنے 24 گھنٹے دیاں خبراں اتے ورتمان معاملیاں دے بندی نیوز چینل 'آجتک' اتے انگریزی نیوز چینل بیڈلانیوز
ٹوڈے لئی پترکاری شیلی وی طے کیتی۔

List of declassified files of the
Ministry of External Affairs
from 1903-1972

PARTITION

Compiled by
IDSA Library

1, Development Centre, Post Tala Haro Marg, New Delhi-110011
Web site: www.idsa.in

FREQUENT HOLD-UP OF TRAINS PUNJAB

MANY REFUGEES FROM MONTGOMERY KILLED

SUSPENSION OF DELHI-BHATINDA SERVICE

FRONTIER MAIL LUGGAGE VAN LOOTED

A passenger train running between Pakpattan and Kanur was attacked by a mob near Khudias Khas railway station in Montgomery District on Saturday night, according to information received in New Delhi. A number of refugees from Montgomery District, who were travelling by that train, are believed to have been killed.

The Frontier Mail reached Delhi on Sunday morning 24 hours late. At Man, between Bhatinda and Feroz, the train was held up and attacked by some 200 armed men and the luggage van broken into and looted. The train was searched and some passengers belonging to a particular community were killed.

Train service between Delhi and Bhatinda has been discontinued temporarily from Sunday. This step, it is stated, has been necessitated due to frequent hold-ups on this line.

The Punjab Mail heading towards Lahore was twice held up on Saturday. When the train reached Feroz it was stopped by a mob comprising of members of one community. Further up the train was held by members of another community. Both the hold-ups resulted in a large number of casualties. The train reached Lahore several hours behind schedule.

People sitting in trains between Delhi and Lahore should note that railway journey through the intervening territories is made almost safe & free and based on Sunday by the Director of Public Relations, West Punjab.

There have been some cases of violence in the Punjab since the 1st of August. The Government are taking steps to prevent such cases from occurring.

پنجابیت دے رنگ وچ رنگی وشال مانوی سروکاراں والی کویتا : پانی دا جسم

منپریت جس

سہانک پروفیسر تے کھوجارتھی،

پنجاب یونیورسٹی چنڈی گڑھ |

پرسدھ چینی لیکھک تے آلوچک لو شن نے اک تھان لکھیا ہے کہ “ ہر طرحاں دا ساہت پرچار ہے، پر ہر طرحاں دا پرچار ساہت نہیں ہے | ” لو شن دے اس چھوٹے جہے کتھن وچ کسے وی ساہتک کرت نوں انگن لئی بنیادی سیدھ موجود ہے | ایہہ سطر کسے وی ساہتک کرت اندر سنویدنا، سروکاراں تے سہج دی ایکتا تے زور دیندی ہے | تت تے روپ (Form and Content) دے سنگم نوں پرگٹاؤندی ایہہ سطر بروندر سنگھ چنڈیگڑھ دی کویتا نوں پڑیاں، ماندیاں تے ملانکن کردیاں میرے نال ربی ہے | جویں کہ پیپر دے سرلیکھ توں ظاہر ہے کاؤ پستک ‘ پانی دا جسم ‘ دا وشاگت پساں بہو دشاوی ہے اتے حدان، سرحدان، جاتاں، دھرمان، نسلان تے لنگک ونڈیاں توں پار جا کے سمچی مانوتا دے سروکاراں نوں کلاوے وچ لیندا ہے پر اس دے باوجود کوی دی سنویدنا تے نظریہ پاٹھک نوں پنجابیت تے پنجابی تہذیب نال ڈونگھی طرحاں جڑیا تے اس وچ رنگیا ہویا وی دسدا ہے | کوی دی وشوی سنویدنا تے بابے نانک، صوفی فقیراں، وارث شاہ ورگے قصہ کاراں توں لیکے آزادی پروانیاں

تکّ دا پربھاو پرتکھ دسدا ہے | اس سیمت پرچے تے سیمت سمیں اندر لگبھگ دو سو صفیاں تے پھیلیاں 106
کویتاواں دے سمچے تھیمک پساں نوں کلاوے وچ لینا کسے طرحاں وی سنبھو نہیں ہے پر تاں وی اس وچّ اس
کاؤ پستک دے اگھڑویں سروکاراں نوں پھڑن دی کوشش کیتی گئی ہے |

بروندر سنگھ دیاں کویتاواں دا کیندری دھرا پنجاب ہے | اسدیاں کویتاواں پنجاب دے سماج، اتہاس،
سبھیچار، لوکدھارا تے وراثت دی اصل روح نال آتمسات ہوکے سابمنے آوندیاں ہن | موجودہ دور وچّ جدوں وکھو
– وکھ سوڑے ہتاں راہیں پنجاب نوں پربھاشت کرن جاں اس دے نقش وگاڑ کرن دیاں کوششاں لگاتار جاری ہن
تاں اوہناں دیاں کویتاواں اس روپ وگاڑ نال دست پنچہ لیندیاں اسدی اصل روح نوں ستھاپت کرن ولّ رچت ہن |
ایہہ کویتاواں حدان – سرحدان تے دھرماں دیاں ونڈیاں توں پار جاندیاں اس سانجھے پنجاب دا ترانہ گاوندیاں ہن
جس وچّ فرید وی ہے، نانک وی، بلھا وی تے گوبند وی | اسدیاں کویتاواں “ملیرکوٹلے دا نواب ہے میرا پنجاب”،
“دلا شملہ ساندل بار دا”، “جے خان نہ بندے”، “سانجھاں دے سانجھے ترانے گائیے” اتے “اسیں اکّ ہور
پاکستان نہیں بناوانگے” آدی اس پکھوں مہتوپورن بن | اوہ لکھدا ہے،

“اسیں اکّ ہور پاکستان بناؤن دی بجائے

بند نوں ہی خالص بناوانگے

...بندواں دے گورو مسلم پیر دی سوچ تے

سربت دے بھلے والا

کائناتی نانکستان بناوانگے

اسیں اکّ ہور پاکستان نہیں بناوانگے |

کائناتی نانکستان دا وشال بمب اس بونی سیاست دا پاج اگھیردا ہے جسنے نانک دے سندیش نوں خطیاں،
دھرماں تے پہراویاں دی سیاست تکّ سیمت کر دتا ہے | ایہہ سطران پنجاب اندر دھارمک ونڈیاں پاؤن والی سیاست
نال نہ صرف سدھے ٹکراء وچّ آوندیاں ہن بلکہ اس سیاست نوں “پاکستان” نال تئناؤندیاں اس دے کوچ نوں وی
ننگا کر جاندیاں ہن | اسے سندربھ وچّ کویتا “اکّ چاندنی چونک ہور” نوں دیکھیا جا سکدا ہے جہڑی کالے فرقو
دور اندر وی عام لوکاں اندر بھائیچارک سانجھ دی بات پاؤندی، لوکاں وچّ نقلی پائک کھڑے کرن دیاں کوششاں دا
پرداچاک کردی ہے | سچی گھٹنا تے ادھارت اس کویتا نوں چاندنی چونک نال تئنا دیکھے کوئی اوہناں انجان، گم نام
لوکاں دے سرڑ تے حوصلے نوں ادتی سلام پیش کردا ہے، جہناں اس کالے دور اندر وی سانجھیوالتا دے سنیہے
نوں داغ نہیں لگن دتا |

اسے سندربھ وچّ “کرم کانڈی ہے ادبی کانڈ” تے “گورو دی ہے ادبی کوئی نہیں کر سکدا”، سمکالی پنجاب
دی شاننتی تے بھائیچارے نوں لامبو لاؤن دیاں لگاتار کوششاں دا پاج اگھیردیاں گورو پرتی دکھانی جا رہی نقلی
تے دنبھی سردھا تے وی چوٹ کردیاں ہن | ایہہ کویتاواں شبد گورو تے گرمت دی سکھیا توں مکھ موڑ کے دھرم
دے کیول بابری دکھاوے والے روپ تکّ سیمت کر دین دے مقابلے اس دے وچاردھارک پکھ نوں اچھاؤندیا ہن |
کوئی لکھدا ہے،

“گورو دا اصل

پرکاش

تے

سکھاسن

تاں ساڈے متھیاں وچ ہندا ہے

ایسے گورو دی بے ادبی بھلا کوئی کوں کر سکدا ہے|”

اج جدوں بے ادبی دے نام بیٹھ دھارمک کٹڑ پنا مند – بدھی تے نتانے لوکاں دے لہو نال اپنی پیاس بجھا رہا ہے
تاں ایہناں سطران وچ چھپیا سندیش ٹھنڈی ہوا دے بلے ورگا ہے|

اس کاؤ پستک دا دوجا پر مکھ سروکار عورت نال سبندھت وکھ وکھ احساساں راہیں ونکت ہندا ہے|
پستک دے سرلیکھ بیٹھلی کویتا “پانی دا جسم” کوی دے عورت پرتی ات سوخم احساساں دی گہری پیشکاری
کردی ہے | ایہہ عورت نوں محض دیہہ، کامک انند دی وستو تے جائیداد سمجھن دے سماجک طور تے بھارو
رجھان نوں رد کرن تک تے عورت نوں سمپورن منکھ وجوں تسلیم کرن تک بی سیمت نہیں ربندی سگوں اس
توں اگے جانندیاں عورت دی اس منکھ وجوں سویکرتی نوں مرد دی مانسک، سریرک پورنتا لئی لازمی قرار
دیندی ہے| جس طرحاں اپنی کتاب Seeing Like a Feminist وچ نویدتا مینن لکھدی ہے کہ اک ناریوادی ہون
لئی کسے دا عورت ہونا لازمی نہیں سگوں اس لئی عورت اپر اتہاسک طور تے بوئی ہر زیادتی تے سوال چکنا
ضروری ہے، اس طرحاں ہر وندر سنگھ دیاں کویتاواں عورتاں نال بندے و تکرے، جبر، دابے تے انیاں تے سوال
اٹھاؤندیاں اسنوں ناریوادی لوکاں دی قطار وچ کھڑا کردیاں ہن | “ننگیلی”، “عورت عورت دی دشمن نہیں ہندی”،
“آدی ادھوری دروپی”، “ایہہ کیسا شبد کوش ہے”، “ویسواواں عورتاں”، “رب دیاں رکھیلاں”، “ناری پرواز
– گھر توں اغاز”، “جنداں ممتا جا دے مقبرے”، تے “کدیسناں” آدی کویتاواں عورت اپر پتر ستا، دھارمک،
سماجک، مرداویں تے آرتھک دابے دے وکھ وکھ پہلوآں نوں اجاگر کردیاں ہن | اس سبندھ وچ کدیسنا کویتا دا
ذکر خاص طور تے ضروری ہے | پنجاب اندر پیسے نال جبری ویاہ دا شکار ایہناں عورتاں دی پیڑ ساڈی سماجک
سنویدنا چوں خارج ہی رہی ہے| اجمیر سنگھ اولکھ نے “جھناں دے پانی” تے جتندر براؤ نے “کدیسن” ناٹک
راہیں ایہناں عورتاں دا درد بیان کرن دی کوشش کیتی ہے| سماج دے بالکل حاشیے تے جون بندھاؤندیاں ایہناں
عورتاں دے درد دی بات پاؤن راہیں ہر وندر سنگھ اپنی کاؤ سنویدنا دے اس پساں دے درشن کراؤندا ہے جسوں
سماج دی بالکل کئی تے وچردے لوکاں دے درد دی وی تہاہ ہے|

“کیہی ساڈی بوئی ایسی کسے دی نی بوئی

بنا لاواں پھیریاں ویاہ

مہندی نہ کلیرے نہ سہاگ والے گیت

جنگ ڈھکی سکیاں دی آ

سپنے سندھوری سارے الہڑ وریس وچ

بو گئے سی سڑ کے سواہ”

“رَب دیاں رکھیلاں” جتھے ارت اپر مرداویں دابے دی دھارمک سرپرستی نوں دیو داسی پرتھا راہیں ستھاپت کرن تے سوال اٹھاؤندی ہے اتھے “ایہہ کیہا شبد کوش بے کویتا” عورت اپر دابے اندر بھاشا اتے دھرم دے پترکی چرتہ دی سوکھمتا نوں ساہمنے لیاؤندی ہے|

عورت دا اکّ روپ دھی بے جس لئی کوی دا پیار، دھیاں نال سبندھت کویتاواں وچوں وار – وار جھلکدا ہے| ایہہ پیار کوی دے اپنے نجی انوبھو چوں اگمدیاں وی، دھیاں پرتی سرو ساتجھیاں

بھاونواں دی ترجمانی کردا ہے | کوی نے ایہہ پستک اپنیاں دھیاں تے ساری دنیا دیاں دھیاں نوں سمرپت کیتی ہے تے درسایا ہے کہ اسدا عورت پرتی اپنے نظریہ دھیاں دے رشتے دے پرزم چوں لنگھکے وشال ہندا ہے|

“ عورت عورت دی دشمن نہیں ہندی” کویتا، پتر ستا دے اس سوخم روپ دے دیدار کرواؤندی ہے جہڑا عورت دی ہونی نوں اس حد تک قابو کرکے رکھدا ہے کہ اسنوں ایہہ وی پتہ نہیں لگدا کہ اوہ اپنی ہی ذات نال کڈا وڈا ظلم کما رہی ہے| اس نوں جویں پاش نے راج ستا دے “ ترل بنیرے” وچ بدل جان دے بمب راہیں روپمان کیتا سی اسے طرحاں پتر ستا دے جیون دی ہر کلا وچ رم جان دے پرسنگ وچ سمجھیا جا سکدا ہے| ایہہ سماج دے ہر انگ وچ کینسر سیلاں وانگ رچ گئیاں جگیرو مانتاواں دے خونخار روپ نوں ساہمنے لیاؤندی ہے| اس سندرہہ وچ مینوں یاد آؤندا ہے کہ بریائے نال سبندھت اکّ دوست نے مینوں دسیا سی کہ بریائے وچ جدوں آنر کلنگ بندی بے تاں دھی دا قتل اسدی اپنی ماں کولوں کروایا جاندا ہے| ایہہ پترکی دا ایہی خونخار روپ ہے، جس نوں ہروندر جی دی کویتا ایہناں شبدان نال ساہمنے لیاؤندی ہے،

“پر جو دسدا ہے اوبی سچ نہیں ہندا

عورت عورت دی دشمن نہیں

عورتاں وچ چھلیڈا بن کے

داخل ہو چکا پتا پرکھی سوچ دا ناگ

عورت دا دشمن ہے|”

“ گوبرابا” کویتا بھارتی سماج اندرلے ذات پاتی دابے دی کرورتا نوں ساہمنے لیاؤندی پاٹھک دے من نوں جھنجوڑن دی سمرتھا رکھدی کویتا ہے| اکّ اجبے ظلم دا ورنن کردی کویتا جسدا ورنن کردیاں کوی دے ہتھ وی کمب جانڈے بن،

“میتھوں تاں ایہہ کہانی

بور اگے سنائی نہیں جا رہی

کرتی قبیلے دے لوکاں نے جیوی کنجھ ہوویگی؟”

اسے طرحاں “ننگیلی” , “ات آدھونک گورو دکھنا” , “سوشل ڈسٹینسنگ بنام سماجک کرونا” آدی کویتاواں وی اسے قسم دیاں کویتاواں ہن | کرونا کال دوران سوشل ڈسٹینس بنائی رکھن دے حکماں تے وینگ کردیاں کوی دلتاں نال صدیاں توں بندے رہے چھوت چھات دے وکرے تے قراری چوٹ ماردا ہے | اوہ لکھدا ہے

“چھوت دی بیماری کی بندی ہے

ساڈے توں ودھ کون جان سکدا ہے

جہناں دے انگ چھوہن نل بی

تہانوں بھٹّ دی انفیکشن ہو جاندی ہے

سماجک کرونا دی انفیکشن

ایہہ سوشل ڈسٹینس جسدی تسیں

رہرسل کر رہے ہو

موت توں ڈرکے

ساڈی زندگی دا حصہ ہے

صدیاں توں |”

اج جدوں لکھنا محض اک کسب بن چکیا ہے تے لیکھک دی سماج تے منکھتا پرتی ذمے واری تے پرتیبدھتا پچھے رہ گئی ہے تاں کوی ہر وندر سنگھ “دھن لکھاری نانکا” راہیں لیکھک دے اصل سماجک کرتو دے سنمکھ کردا ہے | کویتا چاہے آتم آلوچنا دی سر راہیں اپنے آپ بارے شنکا دے روپ وچ پرگٹ بندی ہے پر اصل وچ اجیہی کویتا ادوں بی لکھی جا سکدی ہے جدوں لیکھک حقیقت وچ لیکھنی دے کرم نوں اپنی روح نال آتمسات کر لیندا ہے | کوی پستک دی پہلی کویتا “ارداس” بھاویں بہت سرل تے سنکھپ جاپدی ہے، پر ایہہ لیکھک دی پرتیبدھتا دا مینیپھیستو ہے جس راہیں اوہ دسدا ہے کہ اپنی کویتا راہیں اصل وچ اوہ جس چیز دا پرچار کرنا چاہندا ہے، اوہ سمچی دنیا نال موہ تے فکر دا نظریہ ہے | “عوام دے سی سی ٹیوی کیمرے” کویتا راہیں کوی پنجابی ساہت دی نابری دی روائت تے ہمیشہ نتانیا نال کھڑ کے زور اور نال ٹکر لین دی روائت نوں اچیاؤندا ہے | جویں لوک کوی پاش “میرے توں آس نہ کریو کہ میں تہاڈے چگلے سوانداں دی گل کران گا” دے کٹھور بمب راہیں لوک پکھی لیکھک دے کرتو نوں نسجت کردا ہے اس طرحاں ہر وندر جی دی کویتا اعلان کردی ہے،

“اسیں

سلطانان حکمراناں دے کرسی نامے

جمن مرن متیاں جاں ہاراں جتاں دے وکھیاں نوں

اتہاس کہن والے

تنخواہیئے اتہاسکار وی نہیں

اسیں تان لوکاں دے پنڈیاں تے اگری

تے تاریخ دیاں پستکاں وچ انگولی، انلکھی

تواریخ دے قلم کرتی

شبد شلپی بان | ”

“ پون گورو پانی پتا ماتا دھرت مہٹ ” دا سندیش ہرندر جی دی وشوی چیتنا دا انکھڑا انگ ہے | “ ہے
آب پنجاب ”، “ پنچھی گھر بنایا ہے ”، “ پھلّ دا نظام ”، “ کالی وینی ”، “ کائناتی لیلہ ”، “ دھرتی دے شاعر ” آدی
انیکاں کویتاواں چ کوی دا قدرت پیار تے واتاؤرن دی تباہی نل جڑے مانوی سروکار وار وار پرگٹ بندے بن | اسدا
قدرت پرتی موہ محض اپبھاوک نہ بوکے قدرت دی تباہی لئی ذمے وار طاقتاں دی اصل نشان دیہی کرن ولّ رچت
دسدا ہے جدوں اوہ کسان ولوں ناڑ سڑکے قدرت نوں حرجا پہنچاؤن تے دکھی بندیاں وی آکھدا ہے،

“ پتہ نہیں کنے مجبور ہون گے

کھیتاں دے جائے

ورنہ کون ستی کردا ہے

اپنی سہاگن ماں نوں؟ ”

“ کینسر دا راجنیتی شاشتر ”، “ ہڈّ ماس والے روبٹ ”، “ آنلائن آپھلانن زندگی ”، “ منڈی دی وکراں
سراں ” آدی اجہیاں کویتاواں ہن جو گلوبلی یگ، تکنالوجی تے وشو پونجیواد دے دور وچ منکھی زندگی آنیاں
اسدھارن تبدیلیاں دی گلّ کردیاں ہن | “ کینسر دا راجنیتی شاشتر ” پونجیواد پر بندھ دے آدمخور خاصے نوں بیپرد
کردا ہے جس وچ علاج نہیں سگوں لوکاں دیاں بیماریاں تے موتاں منافعے دا سادھن بن |

“ کینسر محض بیماری نہیں

اکت سازشی تے ماتمی وچار دھارک ولّ وی ہے

اکت سوچی سمجھی آرٹیا سوچ ہے

اکت اجیہی کلجوگن

جو لاشاں دی گنتی ودھاؤندی ہے

تے کفن ویج کے وی نفع کماؤندی ہے

بن کوئی وی بیماری محض بیماری نہیں رہی|”

“وفاداری٪ تے غداری٪ ”، “شکنی سیاست دی کھیڈ”، “شستر دھاری تے ہتھیاری”، “مرنا سچ، جینا وی سچ”، “وچار وی تے ہتھیار وی” آدی کویتاواں کوی دے ڈونگھے چنتن تے شبدان تے سنکلیاں دی دھر ڈونگھانی وچ اتر کے اوہناں دے ارتھ وسپھوٹ کرن دی یوگتا نوں پرگٹ کردیاں کویتاواں بن| کویتا باوی اک وکھرے طرحاں دی کویتا ہے جو مینوں جارج برنارڈ شاء دے ناٹک پگمیلین دی یاد دواؤندی ہے جوک یونانی متھ تے ادھارت اک ناٹک ہے جس وچ کلاکار نوں اپنی کرت نال جوئدے منکھاں نالوں وی ودھ پیار ہو جاندا ہے|

جوویں میں پرچے دے شروع وچ لوشن دا حوالہ دتا سی تاں کاو کرت دا دوجا پکھ بھاؤ کلاتمک پکھ دے مہتوپورن ہون دی مہنتا دی گل کیتی سی| ہر وندر سنگھ دیاں کویتاواں نوں پڑدیاں جتھے اوہناں دے وشال سروکاراں، بودھک پکڑ تے مانوی درشتی سانوں مان بھریا احساس کراؤندی ہے اتھے کئی وار کاو رس دی گھاٹ وی رڑکی ہے| اسدا اک کارن شاید extended metaphor دی کافی ورتوں وی ہے جسدا انند لینا اجے اسیں سکھنا ہے پر تاں وی کئی جگہ کاوکتا دی گھاٹ وی لگی ہے| ایہہ وچار میری خود دی کویتا بارے وی کئی سچنا نے پرگٹائے بن| ایہہ میرا اک نجی جیہا خیال ہے کہ پنجاب، چ جہناں لوکاں کول بودھکتا، درشتی تے وشال سروکار بن اوہ کویتا دے شلپ دے معاملے وچ محنتی نہیں بن| مینوں ایہہ یوگتا دا نہیں، محنت دا معاملہ ہی لگدا ہے| اجیہے لوک وی بن جہناں کول کہن لئی جاں محسوس کرن لئی بہت کچھ نہیں پر اوہ محض شبدی جادوگری نال کم چلا لیندے بن، حالانکہ کم ہی چلاؤندے بن کیونکہ استوں ودھ شبدی جادوگری کچھ کر وی نہیں سکدی|

پر ہر وندر سنگھ دی کویتا دے کلاتمک پکھ بارے گل کردیاں میں اسنوں صرف اوہناں دی رچنا تک سیمت کرن دی بجائے اس نوں generalise کردیاں کچھ ہور سوال اٹھاؤنا چاہانگا| ایہہ اک کوڑی حقیقت ہے کہ پنجاب وچ پنجابی کویتا دیاں کتاباں نہیں وکدیاں| پر اس طرحاں نہیں کہ پنجابی کویتا نہیں پڑدے| پاش، اداسی تے شو اج وی وکدے بن تے کسے حد تک سرجیت پاتر وی| پنجاب اندر پنجابی شاعری نالوں ودھ ہندی جاں اردو شاعری پڑی جاندی ہے، پاکستانی پنجابی شاعری پڑی تے مانی جاندی ہے| اسدا کارن کی ہے، ایہہ لبھیا جانا ضروری ہے| میرے کول اس سوال دا جواب نہیں ہے تے اسدا جواب دینا شاید اجے میرے ورگے سکھاتدرو دے وس دا روگ وی نہیں ہے| پر میں اس گل تے زور دندیاں اپنی گل سماپت کردا ہاں اج گمبھیر کویتا لکھ رہے پنجابی کویتا لئی اصل چنوتی کویتا نوں لوک من دے نیڑے لیکے جانا ہے، اس دے پاٹھک پیدا کرنا ہے، اسنوں محض اکادمک چرچاواں دے گھیرے توں باہر لجانا ہے|

نویں کتاب:

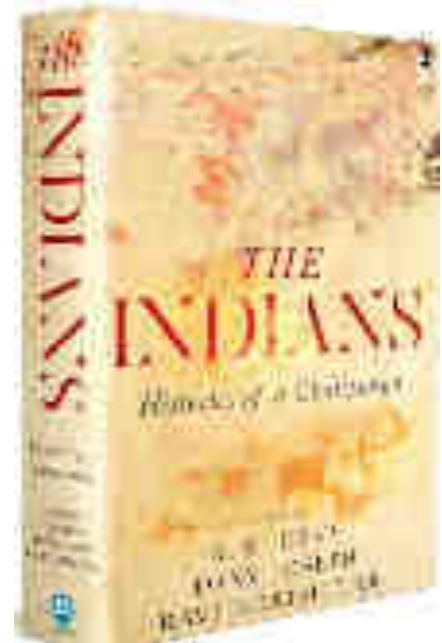

پہلی وار، پنج دریاواں دی دھرتی توں پنج خوبصورت چترت لوک-کتھاواں بچیاں اتے ماپیاں لئی پنجابی بھاشا دیاں لپیاں (گورمکھی اتے شاہ مکھی) اتے انگریزی انوواد دوواں وچ جیوت ہن۔

کتاب نوں بھرپور رنگاں وچ درسایا گیا ہے جس نال پاتراں نوں جیوت بنا یا گیا ہے۔ ہر کہانی انگریزی انوواد دے نال پرمانک پنجابی وچ گیت کاری نال پیش کیتی گئی ہے اتے اک نیتکتا ہے۔ انونڈے پنجاب دے بال-انوکول نقشے اتے پنجابی لپیاں نال بچیاں نوں جانو کرواؤن لئی ٹیبیل پنجاب دی امیر وراثت بارے ہور سکھن لئی پریرت کردے ہن۔

94 پنے | 11" x 8.5" | بارڈکور گورمکھی، شاہ مکھی اتے انگریزی ISBN: 978-0-9887101-8-4

کریا کر کے لیکھک توں سدھے طور 'تے ادھکارت کاپیاں خریدو اتے پیسے بچاؤ۔ نیٹ 'تے لیکھک دیاں ہور کتاباں لئی پنجاب دیاں منموہک لوک کہانیاں دیکھو۔

خبریں:

1.

سلہانت **PunjibLibrary.com** توں مفت ڈاؤنلوڈ کرن لئی وی اپلبده بے
جن انک گورمکھی اتے شاہ مکھی وچ اپلوڈ کیتا ہے، اکّ اکّ کر کے اسیں سارے اپلوڈ کرانگے۔

[*Salahiyat صلاحیت](#)

punjablibrary.com

[Salahiyat](#)

punjablibrary.com

نوٲٲٲ سٲگھ اٲوال

ٲروگرام اٲے سٲاگم

بھارت دے دکھنی ایشیا کھوج کیندر

اشتہاریازی
ڈجیٹل نیوز لیٹر وچ اشتہار دین لئی

advertisement@southasiaresearchcentre.in

اشتہار نوں سویکار کرن دا مطلب ایہہ نہیں ہے کہ بھارت دے دکھنی ایشیا کھوج کیندر دوارا اتپاداں جاں سیواواں دا سمرتھن کیتا گیا ہے

خبر اتے درش

ورکشاپاں/کانفرنساں بارے/نویں اتپاداں جاں سماگماں جاں سیمیناراں

southasiaresearchcentre@niuz

پاٹھکاں نوں بینتی کیتی جاندی ہے کہ اوہ ساڈے نیوز لیٹر بارے سمپادک نوں اپنے وچار پرگٹ کرن: فیڈبیک

Feedback@southasiaresearchcentre.in

آگامی سماگم اتے پروگرام

Editor@southasiaresearchcentre.in

دستخط کیتے لیکھاں وچ پرگٹائے گئے وچار ضروری طور 'تے بھارت دے دکھنی ایشیا کھوج کیندر دے ادھکارت وچاراں نوں درساؤندے نہیں بن۔

نگرانی: (انگریزی، گرومکھی اتے شاہ مکھی دیاں لپیاں)

پرو: بردیو سنگھ ورک

پروفیسر آف ایمیننس (آریری)، ایسجیجینس ورلڈ یونیورسٹی، فتح گڑھ صاحب، انڈیا۔

مکھ سمپادک:

ڈاکٹر سنیل کمار بھاتیا پھیکنٹی ممبر،

اے/70/2 سیکٹر-18، روہنی، دلی-110089، بھارت

ای-میل: dr_subha@yahoo.com

سمپادک: (انگریزی سنسکرن)

شری ایل۔ کے۔ داس

سابقہ مکھی ادیوگک ڈزائین کیندر، انڈین انسٹیٹیوٹ آف ٹیکنالوجی (دلی)، بھارت، وزٹنگ پھیکنٹی ڈزائین وبھاگ، دلی ٹیکنولوجیکل یونیورسٹی، دلی

lalitdas@dtu.ac.in

ای-میل: lalitdas@gmail.com

سم۔ سمپادک (انگریزی سنسکرن)

رونقی رام توں پرو

شہید بھگت سنگھ چیئر پرو

راجنیتی وگیان وبھاگ

پنجاب یونیورسٹی، چنڈی گڑھ (بھارت)

ronkir@pu.ac.in ایمیل:

ronkiram@yahoo co, in ایمیل:

سمپادک: (پنجابی بھاشا اتے گورمکھی لپی سنسکرن)

جسپال سنگھ سندھو

پترکار، لیکھک اتے سماجک کارکن، کیندری سنگھ سبھا، چنڈی گڑھ، بھارت

jaspal.sdh@gmail.com

ایسوسی ایٹ ایڈیٹر: (پنجابی بھاشا، گورمکھی لپی سنسکرن)

رمندرجیت کور، ڈاکٹر

سہائک پروفیسر، پنجابی یونیورسٹی، پٹیالہ، بھارت

jitrामinder75@gmail.com

سمپادک: (پنجابی بھاشا اتے شاہ مکھی لپی سنسکرن)

آسما قادری نے پرو

انسٹیٹیوٹ آف پنجابی اینڈ کلچرل سٹڈیز اور اینٹیٹل کالج

پنجاب یونیورسٹی لاہور پاکستان

aasmaqadri@gmail.com ایمیل: 1

ایسوسی ایٹ ایڈیٹر: (پنجابی بھاشا، شاہ مکھی لپی سنسکرن)

عرفان ملک ڈاکٹر

پنجاب یونیورسٹی، چنڈی گڑھ (بھارت)

irfanmalik941@gmail.com ایمیل:

پرکاشن دے انچارج

خوشحال سنگھ چنڈی گڑھ نے سکھ سٹڈیز وچ ماسٹر ڈگری اتے سکھ پرب پنجابی یونیورسٹی، پٹیالہ وچ پی. ایچ. ڈی. جنرل سیکرٹری-کینڈری
سری گورو سنگھ سبھا جنرل س

سمپادکی ممبر

ڈاکٹر. گورو ربیجا، انڈین انسٹیٹیوٹ آف ٹیکنالوجی، رڑکی، انڈیا ایمیل:
gaurav.raheja@ar.iitr.ac.in, gr.iitroorkee@gmail.com

ڈاکٹر. سوگندھ ملہوترا، انڈین انسٹیٹیوٹ آف ٹیکنالوجی، ممبئی، بھارت، ایمیل:
sugandh@iitb.ac.in

وشیش پترکار:

شریمتی نیمشا شرما،

Nemisha90@gmail.com، ممبئی، بھارت،

پتر وہار لنی پتہ:

اے/70/2 سیکٹر-18 روہنی، دلی-110089، بھارت

اس جرنل وچ دکھائی دین والی سمگری نوں ستنتر روپ وچ دوبارہ تیار کیتا جا سکدا ہے۔ اسے دی اکت کاپی اتے رسید دی شلاگھا کیتی جاوے گی۔

ایہہ رسالہ ساوتھ ایشیا ریسرچ سینٹر آف انڈیا اے/70/2 سیکٹر-18 روہنی، دلی-110089 (انڈیا) اتے پرکاشک دا نام ڈاکٹر. سنیل کمار بھاتیا، ایڈریس اے/70/2 دوارا پاٹھکاں دے لاپھ لنی ہر مہینے مفت وچ پرکاشت کیتا جاندا ہے۔ سیکٹر-18 روہنی، دلی-110089 ٹیلیفون: +91-11-27853470dr_subha@yahoo.com, 011-45793470, ای-میل: